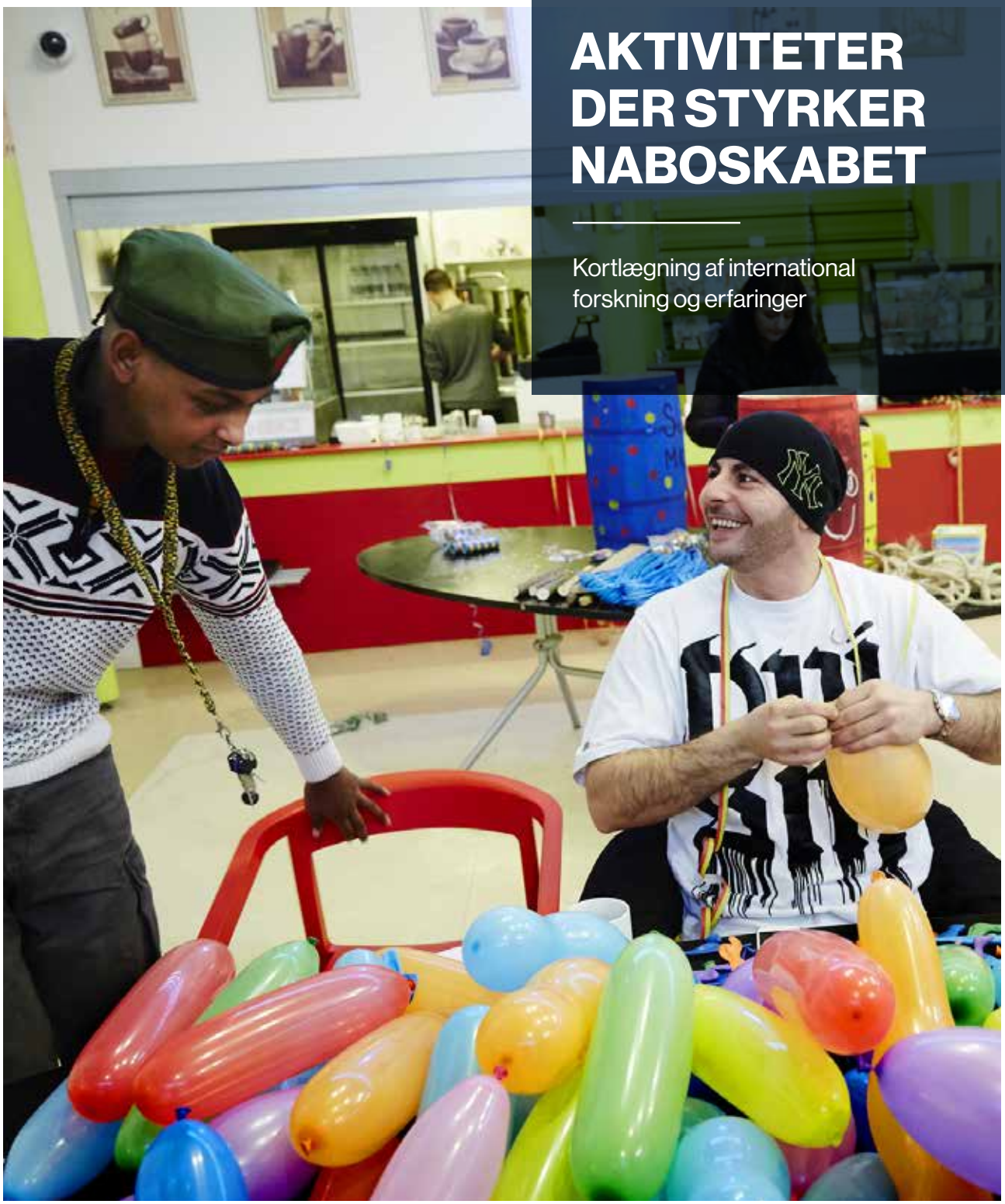

AKTIVITETER DER STYRKER NABOSKABET

Kortlægning af international forskning og erfaringer

CENTER FOR
BOLIGSOCIAL UDVIKLING

AKTIVITETER DER STYRKER NABOSKABET
Kortlægning af international forskning og erfaringer

Udarbejdet for Center for Boligsocial Udvikling
af Institut for Socialt Arbejde, Professionshøjskolen Metropol:

Lektor Louise Glerup Aner
Lektor Annelise Murakami
Studentermedhjælp Josefine Elly Bech Hansen

ISBN-NR 87-92798-46-2
© 2016 Center for Boligsocial Udvikling

Center for Boligsocial Udvikling
Sadelmagerporten 2A
2650 Hvidovre

Tlf: 28 35 58 85
E-mail: info@cfbu.dk
www.cfbu.dk

SEPTEMBER 2016

Fotos: S. 11, 14, 42, 43: Taget af Kristian Brasen, alle rettigheder tilhører CFBU. S. 19, 31, 40, 51, 53, 54, 57, 60: Taget af Ung-til-ung projektet i Høje Gladsaxe. S. 35 og 37: Taget af Albertslund Boligsociale Center. S. 30: Taget af Helhedsplanen i Brøndby Strand. S. 25 og 27: Taget af nabomæglingsprojektet "Buurtbemiddling" i Holland. S. 46, taget af CFBU.

Layout: Hofdamerne ApS

Udgivelsen kan frit hentes på www.cfbu.dk
CFBU's udgivelser kan frit citeres med tydelig kildegengivelse

CENTER FOR
BOLIGSOCIAL
UDVIKLING

er en selvejende institution under Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet. Centrets overordnede formål er at undersøge effekten af sociale indsatser i udsatte boligområder, at indsamle erfaringer fra nationale og internationale boligsociale indsatser og at yde kvalificeret rådgivning og processtøtte til centrale aktører indenfor det boligsociale område.

INDHOLD

Indledning **4**
Formål og kortlægningens spørgsmål 4
At identificere metoder 6
Søgestrategi og inklusionskriterier 7
Rapportens opbygning 8
Social kapital i boligområder **10**
Kollektiv og individuel social kapital 10
Afgrænsende, brobyggende og forbindende social kapital 11
Social kapital i boligområder 11
Betydningen af øget social kapital **13**
Netværk, tillid og tryghed 13
Netværk og sundhed 15
Netværk og deltagelse 16
Tilgange i det netværksskabende arbejde i boligområder **18**
Kollektiv handlingskapacitet 18
Netværkstilgangen 19
Styrketilgangen 20
Empowerment-tilgangen 20
Oversigt over de fire tilgange 21
Aktivitetskatalog **23**
5.1 Nabomægling 24
5.2 Beboerarrangementer og fester 30
5.3 Intergenerationelle aktiviteter 34
5.4 Timebank 41
5.5 Nyttehaver 44
5.6 Community art – kreative og kunstneriske aktiviteter 49
5.7 Ungeråd og organisering af unge 55
Referenceliste **62**

Bilag 70

Bilag 1: Søgestrategi 70

Bilag 2: Oversigt over relevante aktører og besøgte hjemmesider 72

Bilag 3: Oversigt over litteratur om effekter af social kapital 76

Bilag 4: Oversigt over anvendt litteratur til nabomægling 79

Bilag 5: Oversigt over anvendt litteratur om beboerarrangementer 81

Bilag 6: Oversigt over anvendt litteratur om intergenerationelle aktiviteter 83

Bilag 7: Oversigt over anvendt litteratur om timebank 86

Bilag 8: Oversigt over anvendt litteratur om nyttehaver 87

Bilag 9: Oversigt over anvendt litteratur om community art 90

Bilag 10: Oversigt over anvendt litteratur om ungeråd 93

INDLEDNING

CFBU har tidligere vist, at naboskabet i udsatte boligområder er svagere end i resten af landet. I denne internationale forskningskortlægning har vi skabt et overblik over hvilke indsatser, der styrker naboskabet, og hvilke positive resultater indsatserne skaber. Vi har samtidig belyst, om der internationalt anvendes boligsociale metoder, som kan inspirere til nye tilgange til at arbejde med naboskab og sammenhængskraft i Danmark.

CFBU har undersøgt naboskabet i danske boligområder. Undersøgelsen viser, at naboskabet i udsatte boligområder er svagere end i resten af landet. I de udsatte boligområder er 32 % af beboerne tilfredse med naboskabet i deres boligområde, mens det samme gør sig gældende for 75 % af beboerne på landsplan. I de udsatte boligområder er den sociale tillid lavere, og beboerne føler sig i mindre grad respekteret af hinanden. Der er eksempelvis få beboere, der vil bede en nabo om at opbevare en ekstra nøgle eller undersøge, om der var sket noget med fraværende ældre beboere (Foldgast et al. 2015).

Gennemsnitligt har beboere i udsatte boligområder en lavere indtægt, kortere uddannelse og svagere tilknytning til arbejdsmarkedet end befolkningen som helhed. Det er faktorer, der kan påvirke den personlige trivsel og dermed også overskud til at bidrage til fællesskabet i boligområdet. Ser man bort fra socioøkonomiske faktorer, har den brede etniske sammensætning i udsatte boligområder imidlertid også en betydning for fællesskabet. De mange forskellige kulturelle baggrunde kan stå i vejen for oplevelsen af samhørighed i boligområdet (Putnam 2007). Derudover er der stor til- og fraflytning fra de udsatte boligområder, hvilket også påvirker naboskabet negativt (Christensen 2013).

I landets boligsociale indsatser arbejdes der med at styrke sociale netværk imellem beboere og beboernes interesse i at tage aktiv del i boligområdets udvikling. Dette arbejde finder sted igennem forskellige aktiviteter, som har til formål at styrke naboskabet, den generelle trivsel og den sociale sammenhængskraft. Der findes ikke mange undersøgelser, der redegør for indholdet og virkningen af de mange danske aktiviteter. I de kommende år vil CFBU derfor sætte fokus på aktiviteter, der har til formål at styrke naboskabet og trivslen i de udsatte boligområder.

I denne internationale forskningskortlægning af aktiviteter, der styrker naboskabet, har vi skabt et overblik over, hvilke typer indsatser der findes dokumentation for, og hvilke positive resultater indsatserne skaber. Vi har samtidig belyst, om der internationalt anvendes boligsociale metoder, som kan inspirere til nye tilgange til at arbejde med naboskab og sammenhængskraft i Danmark.

Når boligsociale medarbejdere i Danmark søger at styrke naboskabet i udsatte boligområder, er aktiviteterne ofte funderet i sociologiske teorier om social kapital, social sammenhængskraft og lokalsamfundsengagement. Denne kortlægning af international forskning og erfaringer viser, at det samme gør sig gældende i det øvrige Europa og USA. Derfor er dannelse og betydning af social kapital i udsatte boligområder i centrum i denne kortlægning. Med andre ord fokuserer rapporten på de aspekter af naboskabet, som kan relateres til det sociologiske begreb social kapital. Som følge af dette rummer rapporten også en empirisk funderet teoretisk beskrivelse af fire tilgange til styrkelse af boligområders sociale kapital.

Medarbejdere fra Institut for Socialt Arbejde på Professionshøjskolen Metropol har på opdrag fra CFBU gennemført kortlægningen og udarbejdet denne rapport. Rapporten henvender sig til såvel forskere som praktikere.

FORMÅL OG KORTLÆGNINGENS SPØRGSMÅL

Formålet med denne kortlægning af international forskning og erfaringer omkring aktiviteter, der styrker naboskabet i udsatte boligområder, er:

- At undersøge evidens for virkning af forskellige aktiviteter og tilgange i arbejdet med at styrke netværk, deltagelse og social kapital
- At finde inspiration og (i en dansk kontekst) nye måder at styrke netværk, deltagelse og social kapital på i udsatte boligområder

Vores indsamlingsmetode, inklusionskriterier og syntetisering er inspireret af den tilgang, man i Danmark kalder realistiske oversigter, som er baseret på virkningsevaluering (Pawson 2006). Realistiske forskningsoversigter adskiller sig fra andre systematiske oversigter (fx Campbells oversigter) ved at have større fokus på at forstå kompleksiteten i sociale indsatsers virkning, at søge forklaringer på sammenhænge mellem indsats og virkning, at have fokus på virksomme mekanismer, på implementering og på konteksten og implementeringsmiljøet. Udgangspunktet for kortlægningen er en forandringsteori (en teori om sammenhænge mellem aktivitet og effekter), som styrer søgeprocessen og syntesen. Ved projektets opstart udarbejdede vi derfor i dialog med CFBU en overordnet forandringsteori, som var første udgangspunkt for forskningskortlægningen. Gennem kortlægningen undersøgte vi evidens for de enkelte led i forandringsteorien, ligesom vi nuancerede og udviklede teorien undervejs. Forandringsteorien førte til, at vi kunne afgrænse kortlægningen til at omfatte:

Studier vedrørende aktiviteter og metoder i socialt arbejde i udsatte boligområder, som har til formål:

- At styrke beboeres netværk i boligområdet
- At styrke beboeres frivillige arbejde i aktiviteter i boligområdet
- At styrke beboeres engagement og indflydelse i udviklingen af boligområdet

Og studier, som omhandler sammenhænge mellem:

- På den ene side social kapital, indflydelse, frivillighed og netværk
- Og på den anden side psykosocial sundhed, trivsel, tryghed, identifikation, tilknytning, engagement og medejerskab samt positiv social kontrol i boligområdet

I søgeprocessen har kortlægningen haft særligt fokus på tre målgrupper, nemlig unge beboere, særligt svage beboere og beboergruppen generelt, herunder aktiviteter, der specifikt søger at skabe netværk på tværs af beboergrupper (etniske/kulturelle/religiøse grupper samt alders/livsfase/familiestruktur-grupper). Imidlertid var det meget begrænsede mængder af materiale vedrørende særligt svage beboere, som vi identificerede under søgningen, og denne målgruppe har derfor ikke meget opmærksomhed i syntesen og gennemgangen af aktiviteter. Mht. geografi er studier, som omhandler aktiviteter og boligområder i Vesteuropa, Canada, USA, Australien og New Zealand, inkluderet, og den tidsmæssige afgrænsning er studier, som er publiceret siden 1995. Kortlægningen har ikke inkluderet danske studier af konkrete aktiviteter.

Dvs. at følgende aspekter ikke er inkluderet:

- Aktiviteter og effekter indenfor fysisk sundhed
- Aktiviteter, som har et rent fokus på kriminalitetsbekæmpelse og forebyggelse
- Aktiviteter og effekter, som kun omhandler den ældre beboergruppe
- Aktiviteter, som omhandler særlige bostøtteformer
- Aktiviteter, som alene har til formål at skabe netværk og indflydelse udenfor boligområdet
- Aktiviteter i landsbyer og rurale miljøer

AT IDENTIFICERE METODER

I kortlægningen har vi lagt vægt på at identificere aktiviteter, som er kendetegnet ved at være metodisk stringente. Her trækker vi på Bergmark og Lundström (2007) og Guldager (2002, 2013) for en forståelse af metodebegrebet, og hvad det vil sige at arbejde metodisk. I metodebegrebet lægges der vægt på formålstjenstlighed, systematik og planlægning, og at aktivitetens fremgangsmåde bør være så klart struktureret, at den lader sig reproducere. Endvidere er det en betingelse, at aktiviteten er virkningsfuld ift. de aktuelle mål og opgaver. Endelig bør aktivitetens forløb være planlagt, så de enkelte arbejdsmomenter indgår i en form for strategi. Hvor aktiviteten følger et bestemt mønster, enten fastlagt i detaljer eller mere åbent, afhængigt af hvordan arbejdet udvikler sig. Derudover ligger der i metodebegrebet en mere eller mindre eksplicit og teoretisk funderet forståelse af det sociale problem, som metoden bygger på. Guldager definerer det sociale arbejdes metoder således:

"Socialt arbejdes metoder er en strategisk udformet, planmæssig og systematisk anvendelse af bestemte midler og fremgangsmåder rettet mod en stabilisering eller forandring af et givet socialt problem, som forstås på bestemte måder." (Guldager 2002:2).

I søgningen efter relevante aktiviteter har vi derfor fokuseret på at identificere aktiviteter, hvor vi kan se, hvilken problemopfattelse der ligger bag aktiviteten, og endvidere hvilke formål der er med aktiviteten, og hvordan aktiviteten er sammensat og gennemføres. Derudover har vi inddraget aktiviteter, hvor der er viden om resultater og effekt, samt arbejdsmetoder. Det har dog ikke i alle tilfælde været muligt at finde aktiviteter, der levede op til alle kriterier. Derfor har vi også inddraget aktiviteter, som vi ikke har så stor viden om, men som vi vurderer kan virke til inspiration. Ved beskrivelsen af aktiviteterne fremgår det, hvilket vidensniveau gennemgangen bygger på.

Via kortlægningen har vi identificeret fire gennemgående tilgange i aktiviteter, der styrker naboskab i udsatte boligområder. Den ene tilgang udelukker ikke den anden, men fokuserer på forskellige aspekter af udfordringer og formål i det boligsociale arbejde. Én aktivitet kan derfor trække på flere tilgange. De fire tilgange fokuserer på:

1. Fællesskabets handlingskapacitet
2. Netværk og kendskab mellem grupper af beboere
3. Styrker og ressourcer blandt beboere i boligområdet
4. Empowerment af individer, grupper og lokalsamfundet

Tilgangene beskrives nærmere i afsnit 4. Når vi gennemgår aktiviteterne, forholder vi os endvidere til, hvilke tilgange de enkelte aktiviteter er baseret på.

Det er værd at gøre opmærksom på, at boligsocialt arbejde, som vi kender det i Danmark, ikke nødvendigvis kan genfindes i andre lande. Kontekst, organisering og aktører varierer. Gennemgående for mange af de lande, vi har hentet studier fra, er, at det sociale arbejde i udsatte boligområder gennemføres af private og frivillige organisationer, og at der i høj grad er fokus på netop empowerment og styrker i boligområdet. Således er nogle af de tilgange og aktiviteter, vi identificerer, udviklet med det formål at øge chancelighed, skabe social forandring og støtte lokalsamfundene til at få indflydelse også på de bredere samfundsmæssige magtstrukturer, og der kan i flere tilgange og aktiviteter dermed være et ideologisk og politisk udgangspunkt.

SØGESTRATEGI OG INKLUSIONSKRITERIER

I de realistiske oversigter er der ikke en favorisering af hverken de kvantitative eller de kvalitative metoder. Hvilke datatyper og metodiske designs, der vurderes at være af relevans og kvalitet, er i højere grad relateret til det tema og de spørgsmål, man søger at belyse. Det betyder, at vi i denne kortlægning inddrager studier, som bygger på forskellige datatyper og analysemetoder, alt efter hvilke spørgsmål der belyses. Når vi har fokus på de langsigtede effekter af styrket netværk og deltagelse i boligområdet, bygger konklusionerne på store kvantitative studier. Når vi har fokus på at styrke vores forståelse af mekanismer og sammenhænge mellem indsats og effekt, processer og mekanismer, inddrager vi case-studiecasestudier, kvalitative studi-

er og studier baseret på spørgeskemaer. Dvs. forskellige led i forandringsteorien belyses med forskellige typer studier. Det er ikke indenfor alle aktivitetstyper, at vi har kunnet identificere studier, der giver direkte anbefalinger til praksis. Derfor er de anbefalinger til praksis, som vi giver i de enkelte aktivitetsbeskrivelser, delvist hentet direkte fra artiklerne, og delvist baseret på vores analyser og synteser.

- Kortlægningens relativt brede og eksplorative formål har betydet, at vi har søgt bredt. Det har den konsekvens, at vi ikke har haft mulighed for at afdække hver enkelt aktivitetstype fuldstændigt. For nogle af aktivitetstyperne kan der laves en hel oversigt for sig. Ligeledes kan sammenhænge mellem social kapital, deltagelse, netværk og trivsel uddybes. Der er således nogle begrænsninger i de søgninger og synteser, som kortlægningen præsenterer.

En gennemgående konklusion i mange af de studier, vi har inkluderet, og særligt de forskningsoversigter, som også indgår i denne oversigt, er, at der fortsat er mangel på viden om implementering, mekanismer og effekter af forskellige former for netværksskabende aktiviteter i udsatte boligområder. Derfor er der også nogle af de aktiviteter, vi beskriver i denne rapport, som vi har relativt lidt viden om. Vi har alligevel inddraget dem, fordi det er vores vurdering, at de på trods af den begrænsede viden kan virke til inspiration. Det betyder også, at nogle typer af aktiviteter kan beskrives meget mere detaljeret end andre. Denne forskningsoversigt skal dermed ses som den aktuelt bedste viden om aktiviteter, der styrker social kapital i udsatte boligområder. En viden, som vi med fordel kan udvikle videre på, og som vi også med fordel kan afprøve og undersøge i en dansk kontekst.

I arbejdet med at identificere relevante forskningsresultater, evalueringer, metodebeskrivelser og erfaringer har vi anvendt forskellige søgestrategier. For det første en systematisk søgning i relevante forskningsartikeldatabaser, for det andet en såkaldt håndsøgning på referencer i relevante artikler og for det tredje en søgning i den såkaldte grå litteratur (litteratur som ikke er publiceret i forskningstidsskrifter, fx evalueringsrapporter, strategier og metodebeskrivelser) på nettet – både specifikt på relevante hjemmesider og bredt via google.com og googlescholar.com. Via den systematiske søgning identificerede vi 2148 videnskabelige artikler. Ud af disse er 33 inkluderet i kortlægningen. Via håndsøgningen fandt vi yderligere 79 artikler, hvoraf 27 er inkluderet i kortlægningen. Søgningen i den grå litteratur førte til yderligere 16 inkluderede rapporter i kortlægningen. Derudover har vi dannet os et overblik over relevante aktører, og i forbindelse med beskrivelserne af aktiviteter henviser vi til relevante aktørers hjemmesider, hvor der kan hentes yderligere inspiration.

For yderligere information om søgestrategi og oversigt over inkluderede artikler og rapporter henvises der til kortlægningens bilag.

RAPPORTENS OPBYGNING

Som nævnt udarbejdede vi ved projektets opstart en overordnet forandringsteori, som var første udgangspunkt for forskningskortlægningen. Gennem kortlægningen undersøgte vi evidens for de enkelte led i forandringsteorien, ligesom vi nuancerede og udviklede teorien undervejs. Som ét af kortlægningens resultater kan vi dermed præsentere en forandringsteori (figur 1), som viser sammenhænge mellem aktiviteter, mekanismer, de fire tilgange og social kapital i boligområder. Afsnittene i rapporten er bygget op om forandringsteorien og forklarer og opsummerer evidensniveauet for de enkelte dele i teorien. Vi starter fra højre i figuren. Første del af rapporten opsummerer først det sociologiske begreb, som er gennemgående for både den internationale forskning og de internationale erfaringer med at styrke naboskabet, nemlig social kapital. Herefter opsummerer vi konklusioner omkring sammenhænge mellem netværk, tillid, tryghed og trivsel, dvs. effektboksen yderst til højre i forandringsteorien. Herefter gennemgår vi de fire overordnede tilgange, vi har identificeret via kortlægningen, og som har fokus på fire forskellige typer af resultater på kort og mellemlang sigt.

Anden del af rapporten er et katalog over forskellige typer af aktiviteter, som kan styrke social kapital i boligområder. Beskrivelserne af aktiviteterne indeholder

metodebeskrivelse, formål og målgruppe, resultater og effekter, overvejelser om god praksis, opsummering om vidensniveauet for aktiviteten og eventuelt links til relevante hjemmesider. Anden del af rapporten går dermed i dybden med aktiviteter, metoder og mekanismer, som har betydning for, om resultaterne skabes. Da det varierer, hvor meget viden der findes om aktiviteterne, er aktivitetsbeskrivelserne ikke ens. Nogle aktivitetsbeskrivelser er mere detaljerede ift. anvendte metoder end andre, og i nogle aktivitetsbeskrivelser står viden om resultater og effekt stærkere end i andre.

Forandringsteorien og beskrivelserne af tilgange, aktiviteter og metoder skal tilsammen synliggøre de mekanismer, der har betydning for resultater og effekter. I forandringsteorien er mekanismer og resultater organiseret omkring de fire tilgange, mens aktiviteterne og effekterne går på tværs af tilgange.

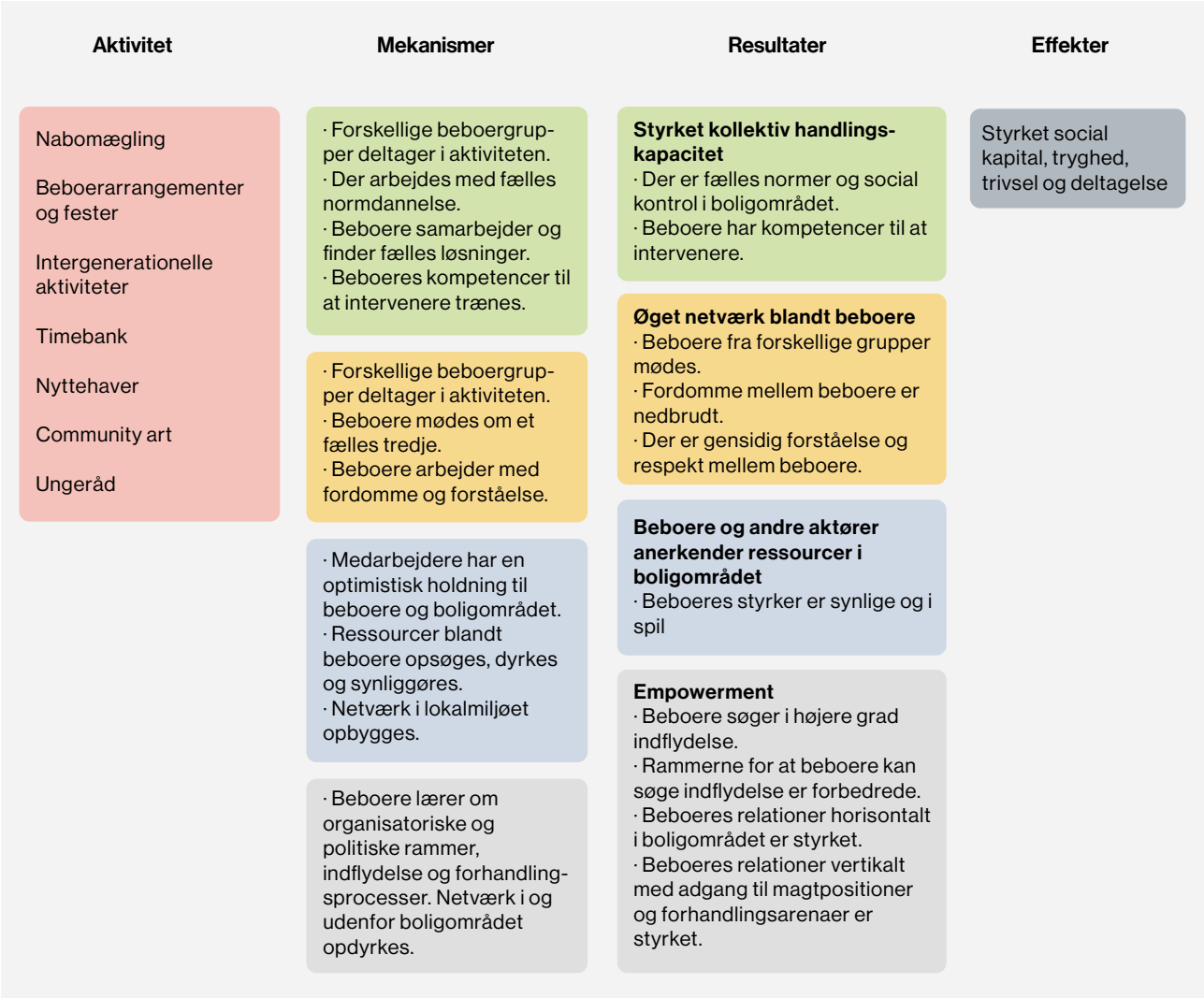

Figur 1: Forandringsteori for aktiviteter og tilgange med det formål at styrke naboskabet

SOCIAL KAPITAL I BOLIGOMRÅDER

Den internationale litteratur om aktiviteter, der styrker naboskabet i udsatte boligområder, trækker gennemgående på teorier om social kapital. Af den årsag har vi valgt at oversætte naboskab til det sociologiske begreb social kapital, både i søgning af litteratur og i systematisering og analyse af de studier, vi har identificeret. Vi vil derfor i det følgende redegøre for de vigtigste pointer i teorier om social kapital.

Social kapital kan betegnes som en styrke, der ligger i relationer mellem mennesker, og som er skabt via mellemmenneskelig handlen (Hegedahl & Rosenmeier 2013). En generel definition kan sammenfattes til, at social kapital står for de muligheder og fordele, den enkelte har adgang til via de netværk, han eller hun er del af (Portes 1998). Forskellige teoretikere, som anvender begrebet social kapital, har varierende fokus på individ, fællesskab og institutioner, ligesom de lægger vægt på forskellige aspekter af begrebet. Et kritikpunkt ift. begrebet social kapital er da også, at begrebet er så bredt og kan indeholde så mange aspekter, at definitionen bliver uklar. Det betyder, at studier af social kapital og social kapitals relation til andre forhold såsom trivsel, tryghed og beboeres livschancer, kan fokusere på meget forskellige aspekter af social kapital og dermed være vanskelige at sammenligne (Portes 1998, Kawachi et al. 2004).

KOLLEKTIV OG INDIVIDUEL SOCIAL KAPITAL

En central skelnen mellem retninger indenfor teorier om social kapital er en skelnen mellem social kapital som kollektiv og relateret til et fællesskab (fx blandt beboere i et boligområde) og social kapital som relateret til det enkelte individ (fx den enkelte beboers sociale kapital) (Li et al. 2005). Begge aspekter af begrebet er relevante i det sociale og netværksskabende arbejde i udsatte boligområder.

Putnams (2000) kapitalbegreber anvendes ofte til at belyse sammenhængskraften i fællesskaber på forskellige niveauer (fx fra det nationale niveau til lokale fællesskaber). Af samme årsag er det ofte Putnams forståelse af social kapital, som der trækkes på i forbindelse med netværk, tillid, normer og sammenhængskraft i boligområder. Ifølge Putnam er tillid og netværk fundamentale træk ved det sociale liv. Putnam peger på, at tillid og netværk fungerer som en sammenhængskraft i et samfund, en gruppe eller et boligområde. Samtidig danner tillid og netværk fundamentet for en samfundsmæssig effektivitet, fordi en høj grad af tillid og netværk skaber gode forudsætninger for koordinerede handlinger mellem mennesker (Rosenmeier 2013). Ifølge Putnam (2000) skabes social kapital via menneskers aktive deltagelse i grupper og indenfor gruppers netværk, hvor der opstår fælles normer og forpligtelser. Det er særligt de fælles normer, som styrker sammenhængskraften, og som understøtter koordinerede handlinger.

Ift. den individuelle sociale kapital er teoretikere som Bourdieu (Bourdieu & Wacquant 1996, Bourdieu 1979) og Lin (2001) fremtrædende. De forstår begge social kapital som en ressource, som den enkelte kan gøre brug af både i hverdagslivet og ift. at opnå positiv udvikling. I denne tilgang kan social kapital forstås som summen af eksisterende eller potentielle ressourcer, som personen har til rådighed i kraft af sit netværk (Bourdieu & Wacquant 1996). På den måde kan social kapital også kobles til livschancer, da styrken af den

Kvartershuset på Motalavej i Korsør er et samlingspunkt for områdets beboere.

enkeltes sociale kapital har betydning for den enkeltes muligheder i livet.

Et tema, som er relevant både ift. den individuelle og den kollektive sociale kapital i boligområder, er forskning om nærmiljøeffekter. Her er der udpeget en række mekanismer, som påvirker beboernes livschancer, hvoraf de mest fremtrædende forklaringer omhandler socialiseringsprocesser i nærmiljøet, isolation, social kontrol og mangel på social kapital. Det er hypotesen, at beboere i socialt udsatte boligområder har svagere netværk og mindre social kapital end andre (fx Sampson et al. 2002, Andersson et al. 2007).

AFGRÆNSENDE, BROBYGGENDE OG FORBINDENDE SOCIAL KAPITAL

Putnam (2000) skelner mellem henholdsvis afgrænsende og brobyggende social kapital. Den afgrænsende sociale kapital er relateret til indadvendte netværk, der skabes i fælles identiteter og homogene grupper. Denne kapitalform er baseret på stærke sociale bånd og følelse af loyalitet og gensidighed. Afgrænsende social kapital hjælper den enkelte til at klare dagligdagen og vil ofte være funderet i familien, i boligområdet og indenfor egen etnisk, kulturel eller socioøkonomisk gruppe. En ulempe ved den afgrænsende sociale kapital er, at den kan virke ekskluderende, og at der indenfor gruppen kan være en for høj grad af social kontrol.

Brobyggende social kapital er baseret på netværk på tværs af grupper. Det kan både være netværk mellem forskellige grupper i et boligområde eller netværk til grupper udenfor boligområdet. Båndene mellem medlemmer er her ofte svagere, og giver ofte anderledes informationer og muligheder, end dem, der kan opnås gennem den nære afgrænsende sociale kapital. Brobyggende social kapital kan i visse tilfælde skabe muligheder for at bevæge sig op ad den sociale rangstige (Putnam 2000.). På lignende vis illustrerer Mark Granovetter (1973) med sine begreber svage bånd og stærke bånd, at det ikke nødvendigvis er de tætteste relationer, der kan skubbe den enkelte videre ift. beskæftigelse og lignende (Granovetter 1973). Ofte vil de svage bånd i højere grad gå på tværs af sociale skel, og dermed kan det være de svage bånd, som kan give den enkelte adgang til nye informationer og muligheder. Et diverst netværk kan med andre ord tilbyde mere og bedre information til den enkelte og dermed være med til at forbedre den enkeltes beskæftigelsesmuligheder.

Putnams kapitalbegreber er sidenhen blevet suppleret med endnu et aspekt, nemlig forbindende social kapital (Agger & Jensen 2015, Szreter 2002). Formålet med at introducere endnu et begreb er at synliggøre magtrelationer i kapitalbegrebet. Den brobyggende og afgrænsende sociale kapital fokuserer hovedsageligt på horisontale netværk. Det vil sige netværk mellem beboere og grupper, som har nogenlunde ensartet adgang til magt, indflydelse og ressourcer. Forbindende social kapital refererer derimod til vertikale relationer og beskriver herved de bånd, der forbinder boligområder og beboere til personer i politiske eller finansielle magtpositioner. Denne type af relationer kan have betydning for beboere og boligområders adgang til ressourcer, ideer og information, der ligger udenfor boligområdet. En type relation, som derfor kan have betydning for, om boligområdet kan tiltrække ressourcer.

SOCIAL KAPITAL I BOLIGOMRÅDER

Ift. et boligområde kan disse aspekter af social kapital oversættes til: for det første netværk og tillid mellem beboere. Dvs. at der i et boligområde med en høj grad af social kapital også er en høj grad af tillid mellem beboerne. For det andet fælles normer og blandt beboerne en gensidig forventning om og tillid til, at normerne efterleves og håndhæves i fællesskab. For det tredje en fælles handlingskompetence. Dvs. at beboere i et boligområde med høj social kapital har netværk og fælles normer, som gør det muligt for dem at handle – både ift. de beboere, som ikke lever op til normerne, men også i en bredere forstand ift. at gennemføre fælles aktiviteter og ift. at opnå indflydelse og skabe netværk udenfor boligområdet. For det fjerde belyser de to aspekter af social kapital, nemlig den brobyggende og den afgrænsende, at der internt i boligområder kan være forskellige fællesskaber, at der kan være fordele i at styrke den brobyggende kapital mellem beboergrupper og endelig, at en stærk social kapital indenfor den nære gruppe og i boligområdet kan være en styrke ift. at skabe brobyggende og forbindende social kapital ud af boligområdet. For det femte kan social kapital relateres til den enkelte beboer. Her kan omfanget og kvaliteten af den enkelte beboers sociale kapital have betydning for vedkommendes livschancer, og arbejdet med at styrke beboeres sociale kapital kan muligvis have betydning for beboeres muligheder i livet. Endelig, for det sjette, kan en opmærksomhed omkring forbindende social kapital, hvor boligområder og beboeres netværk skaber forbindelser til aktører i og udenfor boligområdet, som har en højere grad af magt, være med til at styrke beboeres indflydelse.

BETYDNINGEN AF ØGET SOCIAL KAPITAL

I dette kapitel undersøger vi, hvad forskningen viser om sammenhænge mellem social kapital, netværk, tillid, tryghed og sundhed. Formålet er at belyse, hvorvidt man kan forvente langsigtede effekter af at styrke social kapital i boligområder, og hvordan forskellige aspekter af netværk og social kapital spiller sammen med tillid, tryghed og sundhed. Det vil sige, at dette kapitel omhandler effektboksen i forandringsteorien *(figur 1, side 9).*

Som det fremgår af sidste kapitel, indeholder begrebet social kapital en række elementer. Begrebets bredde betyder, at det kan være vanskeligt at synliggøre sammenhænge mellem forskellige aspekter af begrebet. Eksempelvis mellem netværk og sammenhængskraft, og at det er vanskeligt analytisk at påvise, hvad der fører til hvad. Generelt er studier om effekter af social kapital og deltagelse da heller ikke deciderede effektstudier, men i højere grad studier, som analyserer sammenhænge mellem social kapital og relaterede temaer såsom tillid, tryghed, trivsel, deltagelse, beskæftigelse og forskellige aspekter af sundhed. Det betyder, at det generelt kan være vanskeligt at lave klare konklusioner om, hvilken effekt en styrkelse af social kapital har for disse temaer. Studierne dokumenterer dog relativt klart, at netværk er associeret med øget tillid, sundhed og deltagelse, samt at forskellige former for netværk er associeret med forskellige dele af disse temaer. Samtidig viser studierne, at forskellige aspekter af social kapital spiller sammen i dynamiske og gensidige relationer. Det vil sige, at der i praksis ikke er tale om en envejs kausal sammenhæng, hvor eksempelvis øget netværk fører til øget tillid, men at relationen snarere kan opfattes som en gensidig synergi. Det boligsociale arbejdes rolle bliver i den sammenhæng at understøtte og udvikle positive synergiprocesser mellem aspekter af social kapital såsom netværk, tillid og deltagelse.

På tværs af studierne kan vi konkludere, at:

- Social kapital er relateret til stedstilknytning, tillid og tryghed
- Social kapital er relateret til sundhed
- Social kapital er relateret til deltagelse, ejerskab og engagement
- Forskellige former for social kapital er relateret til forskellige effekter
- Der fortsat er uklarhed om kausalitet, og hvordan social kapital er relateret til de nævnte forhold

Det vil vi uddybe i det følgende.

NETVÆRK, TILLID OG TRYGHED

I en række store kvantitative studier konkluderes det, at forskellige aspekter af netværk og social kapital har betydning for beboeres stedstilknytning, tillid og tryghedsfølelse både i boligområdet og generelt (Brisson 2009, Dallago et al. 2009, Li et al. 2005, De Donder et al. 2012, Lindström et al. 2003). Konklusionerne gælder både unge (Dallago et al. 2009), ældre (De Donder et al. 2012) og beboere generelt (Li et al. 2005, Lindström et al. 2003, Brisson 2009). Samtidig nævnes usikkerhed om kausalitet i hovedparten af undersøgelserne. Dvs. at studierne ikke med sikkerhed kan konkludere, om netværk fører til tillid og tryghed eller omvendt, men at aspekterne er relaterede.

Kvartershuset på Motalavej i Korsør er et samlingspunkt for områdets beboere.

Studierne viser også, at forskellige former for netværk og social kapital medfører forskellige aspekter. Således fører uformelle afgrænsende netværk til, at beboere kan få hjælp til at klare sig igennem hverdagen (Brisson 2009, Li et al. 2005). Det er særligt personer i udsatte positioner, som nyder godt af den afgrænsende kapital i boligområdet (Li et al. 2005). Derudover kan et studie (Brisson 2009) understøtte hypotesen om, at brobyggende og formelle netværk (organiseret medlemskab i grupper) fører til øgede livschancer (fx

gennem øget beskæftigelse). Derfor er det ikke ligegyldigt, hvad det er for former for netværk man forsøger at understøtte og opbygge igennem boligsociale aktiviteter.

I det følgende opsummerer vi kort de relevante studier.

Brisson (2009) konkluderer på baggrund af en stor spørgeskemaundersøgelse i USA, at forskellige former for social kapital (brobyggende, afgrænsende, formel, uformel, individuel, kollektiv, stærke og svage bånd) leder til forskellige effekter. Brisson konkluderer ud fra sit studie for det første, at uformel afgrænsende social kapital, defineret som ikke-organiserede tillidsbaserede netværk mellem naboer (Brisson 2009:170) fører til øget tryghed. For det andet, at enkeltpersonernes deltagelse i formel afgrænsende kapital, defineret som tillidsbaserede relationer mellem naboer baseret på organiseret medlemskab i grupper (Brisson 2009:171), øger chancerne for disse personers beskæftigelse. For det tredje, at den enkeltes tilknytning til formelle både afgrænsende og brobyggende netværk øger tilbøjeligheden til at spare op. Endelig konkluderer Brisson, at den uformelle afgrænsende sociale kapital mindsker sandsynligheden for, at den enkelte oplever mangler og trængsler i hverdagen, mens tilknytning til formelle både afgrænsende og brobyggende netværk ret overraskende øger sandsynligheden for, at den enkelte oplever mangler og trængsler.

Brisson konkluderer på den baggrund, at den uformelle afgrænsende kapital kan fungere som en hjælp ift. at hjælpe individer og familier med at klare hverdagen, men ikke ift. at komme videre i livet (fx i uddannelse og job). Her ser det ud til, at de formelle netværk har en større betydning. Brisson peger dog også på, at der fortsat er behov for at undersøge kausaliteten, dvs. om det eksempelvis er de forskellige former for social kapital, som fører til hhv. øget tryghed og øget beskæftigelse, eller om det er tryghed og beskæftigelse, der medfører social kapital. Derfor peger han på, at det er vigtigt i arbejdet med social kapital i boligområder, at man er bevidst om, hvilke former for udfordringer man finder i området, hvilke resultater og effekter man ønsker at opnå med sin aktivitet, og dermed hvilke former for social kapital der skal arbejdes med. Brisson peger herved på, at det kan være utilstrækkeligt at have et bredt social kapitalbegreb, og at man i højere grad må differentiere mellem forskellige aspekter af social kapital og forskellige udfordringer og resultater i boligområdet.

Li et al. (2005) har på baggrund af en engelsk spørgeskemaundersøgelse undersøgt forskellige aspekter af social kapital og disses betydning for tillidsfølelsen. Undersøgelsen viser, at uformelle sociale netværk – særligt gode naborelationer – styrker den sociale tillid, dvs. tilbøjeligheden til at stole på sine medborgere. Desuden viser undersøgelsen, at beboere i udsatte positioner er mere tilbøjelige til at trække på deres netværk i boligområdet end personer i højere positioner.

Dallago et al. (2009) har foretaget en undersøgelse med fokus på unge på tværs af 13 europæiske lande. Undersøgelsen viser, at social kapital også for unge har en stor betydning ift. tryghedsfølelse og stedstilknytning. I undersøgelsen var denne sammenhæng evident i alle tretten lande. Dallago et al. konkluderer dog samtidig, at der er behov for mere forskning i sammenhænge mellem de forskellige aspekter af social kapital, tryghedsfølelse og stedstilknytning.

De Donder et al. (2012) har gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt 25.000 ældre beboere i forskellige slags boligområder. Undersøgelsen viser, at for ældre mennesker er tilfredshed med boligområdet, netværk og deltagelse i både organisationer, politiske og sociale aktiviteter i området associeret med tryghedsfølelsen. Dog er kausaliteten uklar. Derudover viser undersøgelsen, at socialt netværk, stedstilknytning og civil deltagelse er relaterede og indbyrdes afhængige.

En svensk undersøgelse (Lindström et al. 2003) baseret på en spørgeskemaundersøgelse med 3000 besvarelser fordelt på 68 boligområder konkluderer endvidere, at social kapital, målt gennem deltagelse i folkeafstemninger, har indflydelse på den enkeltes tryghedsfølelse i boligområdet.

NETVÆRK OG SUNDHED

Der findes mange studier, som omhandler sammenhænge mellem social kapital og sundhed. Her fokuserer vi på de studier, der undersøger sammenhænge mellem netværk i boligområdet og mental og/eller en bredere selvvurderet sundhed, idet disse aspekter af sundhed er tæt koblet til trivsel.

På tværs af studierne kan det konkluderes, at netværk i boligområdet og relationer til naboer har betydning for den selvvurderede sundhed blandt beboere generelt (Mohnen et al. 2011, Mohnen et al. 2015, Verhaeghe & Tampubolon 2012) og blandt børn (De Clerco et al. 2012). Samtidig viser en undersøgelse, at gode relationer til naboer kan kompensere for et svagt personligt netværk til personer udover naboer (Mohnen et al. 2015).

Derudover kan det på tværs af studierne konkluderes, at naboskabet har betydning for beboeres symptomer på depression (Kim 2010, Stafford et al. 2011), samt at et godt naboskab kan forebygge depression (Diez Roux & Mair 2010).

I det følgende opsummerer vi kort de relevante studier.

Mohnen et al. (2011) undersøger, hvorvidt social kapital i boligområdet har betydning for den enkelte beboers sundhed. Analysen er baseret på en spørgeskemaundersøgelse med 61.235 respondenter i 3273 hollandske boligområder. I undersøgelsen bliver boligområdets sociale kapital vurderet på baggrund af spørgsmål om kontakt med naboen ved siden af, kontakt med andre naboer, om folk i boligområdet kender hinanden, om beboerne i området er venlige overfor hinanden, og hvorvidt der er en venskabelig og social atmosfære i boligområdet. Beboernes sundhedstilstand belyses ved at spørge beboerne, hvordan de på en fem-trinsskala generelt vurderer deres sundhed. Analysen viser en sammenhæng mellem boligområdets sociale kapital og beboernes selvvurderede sundhedstilstand. En anden hollandsk analyse (Mohnen et al. 2015) viser desuden, at den enkelte beboers netværk og relationer udover naboskabet har større betydning for sundheden end naboskabet, samt at et stærkt naboskab til en vis grad kan kompensere for et svagt personligt netværk.

En lignende undersøgelse er foretaget af Verhaeghe og Tampubolon (2012) i England. Her undersøges sammenhænge mellem sociale relationer og selvvurderet sundhed ligeledes, og det konkluderes, at både naboskabet og den enkelte beboers individuelle sociale kapital har betydning for den selvvurderede sundhed.

De Clerco et al. (2012) formidler resultater af en spørgeskemaundersøgelse blandt belgiske skolebørn i 601 boligområder. De undersøger, hvorvidt børnenes selvvurderede sundhedstilstand og trivsel styrkes, når der kontrolleres for individuelle faktorer. Sundhedstilstand og trivsel vurderes via ti spørgsmål, som omhandler humør, ensomhed, forhold til forældre samt oplevelse af energi, styrke og kondition. Den individuelle sociale kapital belyses gennem spørgsmål om familiens velstand, boligforhold, rejser m.m., mens boligområdets sociale kapital vurderes gennem spørgsmål om, hvorvidt beboere i området hilser på hinanden, taler sammen, har tillid til hinanden, hjælper hinanden, og om der er steder i boligområdet, hvor man kan mødes. Resultaterne viser, at individuelle faktorer, herunder den individuelle sociale kapital, har betydning for den selvvurderede sundhedstilstand og trivsel, men også at den sociale kapital i boligområdet har større betydning for sundhed end den individuelle. Derudover ser det ud til, at betydningen af socioøkonomisk status for sundhed og trivsel mindskes, hvis boligområdet har et vist niveau af social kapital. Beboere i områder med lav socioøkonomisk status kan derfor muligvis øge deres trivsel og sundhed, ved at boligområdets sociale kapital styrkes.

Diez Roux og Mair udarbejdede i 2010 en systematisk oversigt over forskning om boligområdets betydning for fysisk og mental sundhed. Oversigten viser bl.a., at en række studier dokumenterer, at sociale relationer mellem naboer, social sammenhængskraft, social kapital og hjælpsomme naboer forebygger depression og depressive symptomer. Den samme kortlægning viser, at ringe grad af social kapital og sammenhængskraft er associeret med dårligt helbred. Det fremgår

dog ikke så klart af kortlægningen, hvordan netværk, social kapital og sammenhængskraft er defineret og undersøgt i de inkluderede studier, og forfatterne peger da også selv på denne usikkerhed i konklusionerne.

Både Kim (2010) og Stafford et al. (2011) undersøger sammenhænge mellem netværk og social orden i boligområder og beboeres symptomer på depression. Studierne viser, at sociale relationer i boligområdet og oplevelsen af uorden i boligområdet påvirker beboeres symptomer på depression (Kim 2010). Blandt beboere over 50 år har den sociale sammenhængskraft i boligområdet betydning for symptomer på depression, sandsynligvis fordi sammenhængskraften i boligområdet har betydning for venskaber og for følelsen af kontrol og sikkerhed (Stafford et al. 2011).

NETVÆRK OG DELTAGELSE

På baggrund af en forskningsoversigt og to yderligere spørgeskemaundersøgelser kan vi konkludere, at forskningen viser, at der er sammenhæng mellem social kapital, netværk og tilknytning til boligområdet på den ene side, og beboeres deltagelse, motivation og ansvarsfølelse på den anden side. Dermed kan det tyde på, at aktiviteter, der styrker netværk og den sociale kapital i boligområder, også kan styrke deltagelse. Samtidig er det også her en udfordring, at studierne ikke kan konkludere, hvilken vej kausaliteten går.

I det følgende opsummerer vi kort de relevante studier.

En forskningsoversigt (Taló et al. 2014) undersøger sammenhænge mellem fællesskabsfølelse/tilknytning og deltagelse i boligområdets aktiviteter. Oversigten inkluderer 34 kvantitative studier. Via en metaanalyse konkluderes det, at der er en sammenhæng mellem fællesskabsfølelse/tilknytning og deltagelse i boligområdet, og at det særligt er blandt voksne, at denne sammenhæng gør sig gældende. En ulempe ved kortlægningen er dog, at studierne ikke entydigt viser, hvilken vej kausaliteten går – om deltagelse skaber tilknytning, eller om tilknytning øger deltagelse. Det er da også muligt, at relationen er cirkulær (Taló et al. 2014).

Under alle omstændigheder tyder det på, at deltagelse i forskellige former for aktiviteter i boligområdet kan styrke beboernes fællesskabsfølelse.

Lelieveldt (2004) analyserer sammenhænge mellem social kapital og deltagelse i boligområdet i et hollandsk boligsocialt program. På baggrund af en spørgeskemaundersøgelse blandt 307 beboere undersøges relationen mellem tre dimensioner af social kapital (naboskab, tillid til naboer og ansvarsfølelse) og tre former for deltagelse i boligområdet: uformel ledelse, omsætning af specifikke problemer i boligområdet til handling og deltagelse i det boligsociale program. Undersøgelsen viser, at der er en sammenhæng mellem ansvarsfølelse og forskellige former for deltagelse, hvorimod effekten af tillid er noget mere usikker. Det konkluderes, at social kapital i boligområdet – altså netværk og ansvarsfølelse – har betydning for beboernes deltagelse i udviklingen af boligområdet. Samtidig peges der også på, at social kapital ikke kan skabe deltagelse og forandring alene, da der også skal være ressourcer i form af personale og midler til stede for at skabe udvikling (Lelieveldt 2004).

Brisson og Usher (2005) har foretaget et studie på baggrund af en stor amerikansk spørgeskemaundersøgelse, som viser en sammenhæng mellem beboeres deltagelse i aktiviteter i boligområdet og graden af afgrænsende social kapital. Således har de beboere, som deltager i fælles aktiviteter, udfører frivilligt arbejde eller organiserer en interessegruppe i boligområdet, også større social kapital, særligt den afgrænsende form. Ud fra undersøgelsen kan det ikke konkluderes, om deltagelse fører til social kapital eller omvendt, eller om de to elementer styrker hinanden i en gensidig relation.

TILGANGE I DET NETVÆRKSSKABENDE ARBEJDE I BOLIG-OMRÅDER

Et fællestræk ved hovedparten af de aktiviteter, der beskrives i denne kortlægning, er, at de har det formål at understøtte social kapital i boligområdet og dermed bygger på et fælles teoretisk udgangspunkt. Samtidig er der variationer i, hvilke elementer af social kapital der fokuseres på i aktiviteterne. I litteraturen har vi identificeret fire tilgange, som på forskellig måde styrker social kapital blandt beboere i udsatte boligområder. Nogle aktiviteter har fokus på at styrke netværk indenfor eksisterende fællesskaber og grupper i boligområdet, herunder den afgrænsende sociale kapital, og på tværs af beboergrupper, herunder den brobyggende sociale kapital. Dette kalder vi i det følgende for netværkstilgangen. Andre har fokus på at styrke normdannelse, tillid og handlingskompetence ift. at håndhæve fælles normer. Det kalder vi i det følgende for kollektiv handlingskapacitet-tilgangen. Atter andre har fokus på, hvordan en øget social kapital kan understøtte empowerment-processer hos beboere i boligområdet. Det kalder vi i det følgende for empowerment-tilgangen. Endelig er der aktiviteter, som bygger på boligområdets sociale kapital, dvs. aktiviteter, der identificerer og bygger på ressourcer og netværk, der allerede findes i boligområdet. Det kalder vi i det følgende for styrketilgangen.

I forandringsteorien (figur 1) er de fire tilgange illustreret med hver sin farve. Dette kapitel redegør for formål og teoretisk ståsted for de fire tilgange. Samtidig er det dog vigtigt at understrege, at de fire tilgange ikke udelukker hinanden. Tværtimod vil de ofte kunne understøtte hinanden, og i mange aktiviteter trækkes der da også på flere af tilgangene.

KOLLEKTIV HANDLINGSKAPACITET

Fundamentet for denne tilgang er til dels en forståelse af problematikker i udsatte boligområder med udgangspunkt i boligområderne selv. Dvs. at forklaringer og løsninger på sociale problemer – med særlig fokus

Community Art Projekt i Høje Gladsaxe Kommune.

på kriminalitet – skal findes indenfor boligområdet. Tilgangen er inspireret af disorganiseringsteorier og afvigerteori, hvor sociale problemer og afvigende adfærd kan forstås som en uligevægt i de normative strukturer. I denne tilgang er det derfor processer, dynamikker og normer i boligområdet, samt beboernes villighed og kompetencer til at gribe ind og håndhæve de fælles normer, der er i centrum. Der er her særligt fokus på kriminel adfærd, kriminalitetsforebyggelse og konflikter mellem naboer. Med andre ord handler fællesskabets handlingskapacitet om den uformelle sociale kontrol, hvor beboere løbende holder øje med og intervenerer ift. afvigende adfærd og dermed opretholder normer og orden i boligområdet (Dobchuck-Land et al. 2010). Eksempelvis kan det handle om, i hvilket omfang naboer er parate til at intervenere, fx hvis børn pjækker fra skole, ved slåskamp, graffitimaling, respektløs tale og opførsel. Ifølge Sampson et al. (1997) har et boligområde kollektiv handlingskapacitet, når boligområdet er karakteriseret ved social sammenhængskraft eller gensidig tillid og solidaritet mellem naboer, og når denne gensidige tillid og solidaritet fører til, at naboer har en villighed til at intervenere til fordel for boligområdets fælles bedste.

Når der arbejdes ud fra denne tilgang i udsatte boligområder, er det formålet dels at understøtte udviklingen af fælles normer, gensidig tillid og solidaritet mellem beboere, og dels at understøtte beboernes kompetencer ift. at intervenere. Derfor består aktiviteter indenfor denne tilgang både i:

- Forskellige normdannende aktiviteter på tværs af beboergrupper
- Bevidstgørelse af beboere om deres rolle ift. at opretholde orden og skabe tryghed i boligområdet
- Styrkelse af beboeres kompetencer til at intervenere, fx konflikthåndtering

Eksempler på aktiviteter indenfor denne tilgang er nabomægling, nabokredse, community art og intergenerationelle aktiviteter.

NETVÆRKSTILGANGEN

I netværkstilgangen er der fokus på at styrke kendskab og netværk mellem beboere i boligområderne. Problemforståelsen er her rettet mod manglende tillid og netværk mellem beboere og mellem forskellige grupper af beboere. I netværkstilgangen ser man således både manglende afgrænsende og manglende brobyggende social kapital mellem beboergrupper som en årsag til dårlig trivsel og ensomhed i boligområder.

Ift. den afgrænsende sociale kapital ligger fokus i denne tilgang på at styrke beboeres relationer til hinanden og i den sammenhæng styrke opbygningen af en kultur mel-

lem beboere, hvor man støtter op og hjælper hinanden i hverdagen. Ift. den brobyggende sociale kapital er der i dette perspektiv fokus på at øge kendskab og netværk på tværs af beboergrupper. I den forbindelse arbejdes der i høj grad med at nedbryde fordomme mellem forskellige beboergrupper samt at øge gensidig kendskab og forståelse (Mercken 2003, Springate et al. 2008, Pain 2005, Granville 2002, MacCallum et al. 2006). Formålet er dels at øge tillid og tryghed i boligområdet, dels at der med udgangspunkt i netværk på tværs af beboergrupper kan hentes hjælp til at klare hverdagen og til at komme videre i livet. Ofte er der fokus på opbygning af social sammenhængskraft gennem øget netværk, tillid, tryghed og fælles normer. Et formål er således også at gøre forbindelser mellem beboergrupper så stærke, at man til en vis grad kan tale om en fælles afgrænsende kapital, der skaber tillid mellem beboerne, fælles normer og forventninger til, hvordan man opfører sig på tværs af tidligere afgrænsede grupper.

Der arbejdes bl.a. med at nedbryde fordomme, at skabe forståelse for forskellige beboergruppers perspektiver og at se ressourcer i forskellige beboergrupper. Det gøres dels gennem aktiviteter, som understøtter møder mellem beboere, fælles aktiviteter på tværs af beboergrupper, kreative aktiviteter, hvor der arbejdes specifikt med forskellige beboergruppers fordomme og forståelser af hinanden og ikke mindst praktiske aktiviteter, hvor forskellige beboergrupper arbejder sammen for at løse en konkret opgave (Mercken 2003, Springate et al. 2008, Pain 2005, Granville 2002, MacCallum et al. 2006).

Denne tilgang bygger dermed på en forståelse af lokale sociale netværk, som har afgørende betydning for den enkelte beboers trivsel, mentale tilstand samt bredere livschancer.

Når der arbejdes ud fra dette perspektiv i det boligsociale arbejde, kan det eksempelvis være formålet at skabe møder mellem forskellige socioøkonomiske, etniske eller kulturelle grupper eller forskellige aldersgrupper mellem beboerne. I de internationale studier arbejdes der fx i en række lande meget med såkaldt intergenerationelle aktiviteter, hvor kendskab og netværk på tværs af generationer i boligområder styrkes.

Ligeledes findes der aktiviteter, som har til formål at styrke kendskab og netværk på tværs af etniske og socioøkonomiske grupper i boligområdet. Bl.a. kan fester, nyttehaver og forskellige kunstprojekter have dette til formål.

STYRKETILGANGEN

I styrketilgangen er den underliggende problemforståelse, at der findes uudnyttede ressourcer blandt beboere, samt at stigmatisering og manglende anerkendelse fører til sociale problemer. I dette perspektiv ses netværk som en styrke og er på den måde relateret til teorien om social kapital.

Indenfor styrkeperspektivet lægges der vægt på optimisme og kreativitet. Der er en udtalt betoning af respekt og brugeres medbestemmelse samt fokus på brugerens evner og potentiale. Styrkeperspektivet anvendes både i relation til individer og lokalmiljøer. Der er fokus på at gøre det muligt for individer og lokalmiljøer at give udtryk for og arbejde for realiseringen af deres håb for fremtiden. Styrkeperspektivet er et alternativ til problemløsende tilgange og til defensive og risikofokuserede tilgange. Derudover er styrkeperspektivet et alternativ til eller en reaktion på klient- og umyndiggørelse og tilgange, hvor der er fokus på mangler og på personlig patologi. Styrkeperspektivet bygger på en anerkendende tilgang og anvender ofte anerkendende dialog/lytning. Der er fokus på at hjælpe brugeren til at hjælpe sig selv. Perspektivet bygger desuden på Goffmans teori om stempling og stigmatisering (Goffman 2009) og på Honneths teori om anerkendelse (Honneth 2003). Styrkeperspektivet adskiller sig fra empowerment-orienterede tilgange ved at have mindre fokus på forandring af sociale og strukturelle årsager til brugerens problemer (Healy 2008).

En tilgang, som bygger på styrkeperspektivet, og som er rettet mod boligområder, er ABCD (Asset Based Community Development). ABCD kan ses som en reaktion mod problemorienterede tilgange i det boligsociale arbejde. ABCD bygger på en kritik af, at boligområder og deres beboere stemples som ressourcesvage. ABCD problematiserer, at nogle bebo-

ere som følge heraf begynder at tage stemplet på sig og opfører sig som "klienter" og søger hjælp udefra (Kretzmann & McKnight 1993, Elliott 1999). I stedet forsøger ABCD at lade forandring tage sit udgangspunkt i lokalmiljøet. Dvs. forståelsen af, at det er lokalmiljøet, der må lede forandringsprocessen. Dets udvikling må starte nedefra, og forandring må bygge på de evner og aktiver, der allerede eksisterer i lokalmiljøet – hos individer, uformelle netværk, civile institutioner og formelle institutioner. Med ABCD søger man at identificere og mobilisere eksisterende (men ofte ikke anerkendte) ressourcer i boligområdet (Mathie & Cunningham 2003). De ikke-realiserede ressourcer kan både være individuelle beboeres kompetencer og kunnen, og det kan være relationer og netværk mellem beboere. Det er bl.a. disse uformelle netværk, der skal mobiliseres.

Aktiviteter, der arbejder indenfor styrketilgangen, har dermed fokus på at indtage en optimistisk holdning, at fokusere på aktiviteter, at samarbejde med brugeren, at forsøge at fremme brugerens langsigtede autonomi og at opbygge netværk i lokalmiljøet. Derudover er der fokus på at skabe nye positive fortællinger om området og dets beboere, at identificere drømme og visioner og at forsøge at understøtte realiseringen af dem.

Eksempler på aktiviteter indenfor styrkeperspektivet er timebank og community art.

EMPOWERMENT-TILGANGEN

Empowerment-tilgangen er baseret på et kritisk perspektiv. Fokus ligger her på en forståelse af sociale problemer som skabt af ulige magtrelationer og ulighed i muligheder og handlingskompetencer. Empowerment kan i den forbindelse defineres som processer, der forbedrer underprivilegerede individer og gruppers evne til at skabe og håndtere mentale, materielle, sociale, kulturelle og symbolske relevante ressourcer (Andersen & Beck 2003 i Andersen & Von Hadeln Løve 2013). Empowerment-tilgangen er inspireret af jurist, historiker og pædagog Paulo Freire, som udviklede empowerment-perspektivet i 1970erne. Freires empowerment-begreb var rettet mod de undertryktes uvidenhed om de undertrykkende strukturer, og han lagde vægt på forståelse, dialog og analyse af de sociale, politiske, kulturelle, økonomiske, politiske samfundsmæssige modsætninger (Freire 1973).

I empowerment-tilgangen anvendes dialogen til at skabe nye forståelser, som danner udgangspunkt for nye handlinger. Opsummeret handler empowerment om at skabe muligheder for at påvirke politiske rammer og om at forbedre vilkår for deltagelse. I empowerment-tilgangen reflekteres der kritisk over, hvordan grundlæggende strukturer påvirker underprivilegerede grupper, og der lægges vægt på kollektiv bevidstgørelse og forbedrede handlemuligheder. Empowerment ligger op ad et læringsteoretisk perspektiv, hvis fokus er at udvikle bedre evner til at takle hverdagslivet og opnå forandringer (Andersen 2013).

Empowerment-processer er både relateret til et individuelt niveau og til et kollektivt niveau. Ligesom empowerment både kan anskues som en proces, hvorigennem menneskers handlemuligheder forbedres, og som et mål, hvor forbedrede handlemuligheder anvendes til at håndtere og opnå større kontrol over relevante ressourcer. Der skelnes også mellem horisontal empowerment og vertikal empowerment. Horisontal empowerment handler om at styrke relationerne internt i lokalområdet, mellem forskellige beboergrupper, for at opnå fælles handlingskompetencer og øge beboeres indflydelse i boligområdet. Vertikal empowerment handler om at styrke aktørernes adgang til magtpositioner og forhandlingsarenaer, der rækker opad og udad i den hierarkiske magtpyramide. Dermed kan social kapital og netværk mellem beboere indenfor denne tilgang ses som et fundament for både vertikal og horisontal empowerment (Andersen 2013).

Når der arbejdes indenfor denne tilgang vil det ofte være formålet at understøtte beboeres indflydelse og organisering ift. beslutningsprocesser på flere niveauer. Ift. den horisontale empowerment vil der være fokus på at styrke relationer mellem beboere. Ift. den vertikale empowerment vil der være fokus på at styrke adgang til magtpositioner og forhandlingsarenaer, som rækker udover boligområdet. Der kan således lægges vægt på beboeres læring ift. indflydelse og forhandlingsprocesser, på beboeres læring om organisato-

riske og politiske rammer, på at opdyrke netværk i og udenfor boligområdet og på beboeres læring ift. projektledelse.

Eksempler på aktiviteter, der arbejdes med indenfor dette perspektiv, er ungeråd, community art og i det hele taget beboerstyrede aktiviteter (fx nyttehaver), hvor beboere i fællesskab organiserer og leder aktiviteter, og dermed dels har indflydelse på aktiviteten og dels trænes i forhandlingsprocesser, koordinering og ledelse, og i visse tilfælde også får adgang til magtfulde aktører og netværk udenfor boligområdet.

OVERSIGT OVER DE FIRE TILGANGE

De fire tilgange (grønne kasser i figur 2), som er beskrevet ovenfor, varierer ift., i hvilken grad de er baseret på et styrkeperspektiv hhv. et problemorienteret eller samfundskritisk perspektiv. Derudover varierer de ift., hvilke aspekter af social kapital de har fokus på (mørkeblå kasser i figur 2). Disse variationer har betydning for, hvilke formål og metoder der anvendes i de fire tilgange, og hvilke mekanismer der aktiveres (lyseblå kasser i figur 2). Indenfor kollektiv handlingskapacitet er der fokus på at modvirke problemer ift. social adfærd i boligområderne. Det gør man bl.a. ved at styrke fælles normer og social kontrol gennem opbygning af brobyggende og afgrænsende social kapital indenfor boligområdet. Indenfor empowerment er formålet at forandre ulige magtrelationer og at myndiggøre beboere både gennem styrket social kapital indenfor boligområdet og ved at styrke relationer og adgang til magt udenfor boligområdet. Netværkstilgangen er placeret mellem et problem- og styrkefokus. Her opfattes manglende relationer og forståelse på tværs af beboergrupper som et problem, samtidig med at forskellige beboergrupper opfattes som ressourcer i området. For at styrke den sociale kapital indenfor boligområdet, arbejdes der med at anerkende og styrke beboeres ressourcer og nedbryde fordomme mellem beboergrupper. Også i ABCD er der hovedsageligt fokus på beboeres og boligområdets forskellige styrker, og der arbejdes på at modvirke stigmatisering. Bl.a. ved at dyrke fortællinger om boligområdets ressourcer både indenfor og udenfor boligområdet.

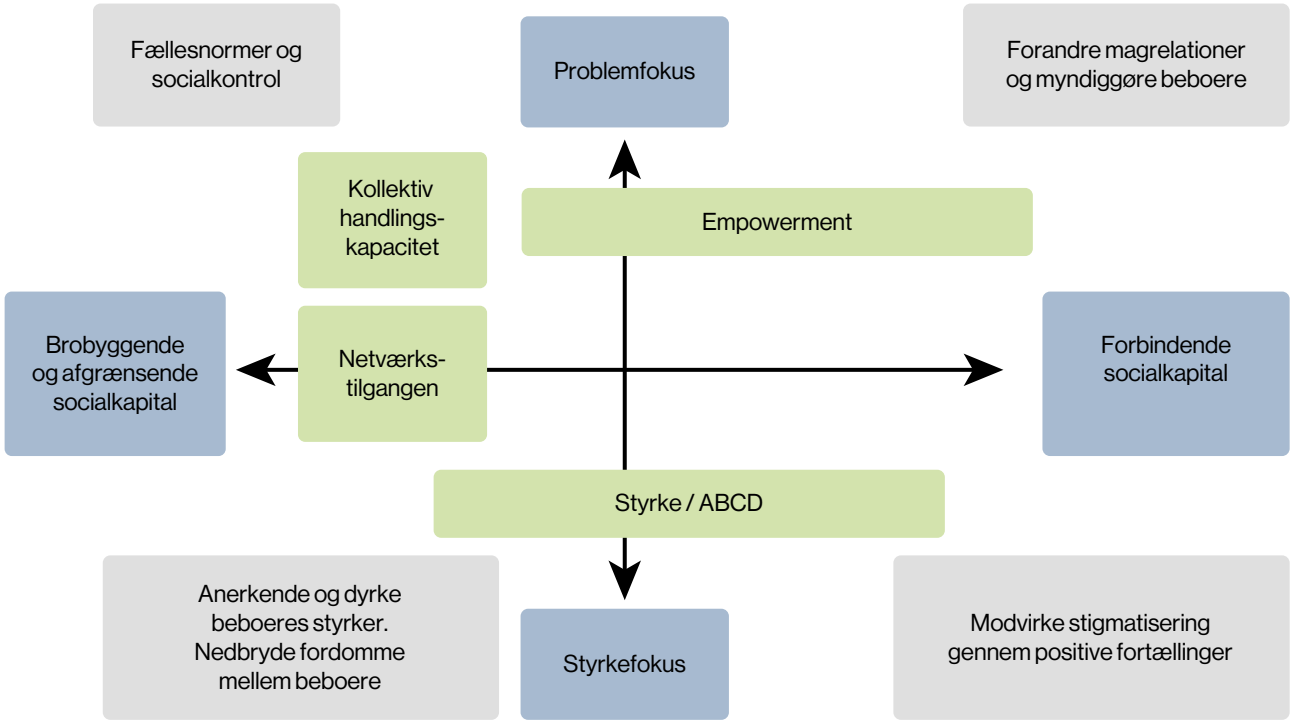

Figur 2: Forandringsteori med 4 perspektiver

AKTIVITETSKATALOG

Denne del af rapporten er et katalog over forskellige typer af aktiviteter, som kan styrke naboskab i boligområder. Den har dermed fokus på aktiviteter og mekanismer i forandringsteorien (figur 1). Beskrivelserne af aktiviteterne indeholder metodebeskrivelse, opsummering om vidensniveauet for aktiviteten, formål og målgruppe, resultater og effekter, overvejelser om god praksis og eventuelt eksempler og links til relevante hjemmesider. Da det varierer, hvor meget viden der findes om aktiviteterne, er aktivitetsbeskrivelserne ikke ens. I nogle aktivitetsbeskrivelser kan vi gå mere i detaljer med anvendte metoder og i højere grad konkludere omkring virkningen end i andre. Derudover er nogle typer af aktiviteter brede, mens andre er snævre og klart definerede. Det har også betydning for detalje- og vidensniveauet i beskrivelserne.

NABOMÆGLING

International betegnelse: Community mediation

I nabomægling bliver udvalgte beboere i området uddannet til at mægle i konflikter mellem naboer. Alternativt kan andre frivillige eller professionelle tilbyde konfliktmægling mellem beboere. Beboere i området kan henvende sig til mæglerpanelet, når de har en konflikt eller en begyndende konflikt med en anden beboer i området.

Aktiviteten nabomægling ligger indenfor tilgangen kollektiv handlingskapacitet og kan også i visse tilfælde tænkes ind i en empowerment-tilgang. Aktiviteten bygger på kommunikations- og konfliktteori og fokuserer på gensidig forståelse og aktiv lytning.

I USA har der gennem de seneste 30-40 år været såkaldte community mediation-centre i en lang række byer, og der er dermed en lang tradition for nabomægling i USA. Forskellige organisationer løser tilsammen ca. 100.000 konflikter årligt, hovedsageligt ved hjælp af frivillige trænede mæglere (Hedeen 2004). Tanken i de amerikanske community mediation-programmer er at øge individuel og kollektiv selvsikkerhed og give lige adgang til retfærdige løsninger på konflikter. Det varierer, hvordan centrene er organiserede, og hvilke typer af opgaver de løser. Fællestræk er, at centrene både har ansat personale, som bistår og rådgiver i konfliktløsning mellem beboere, og at de uddanner og træner beboere til selv at løse konflikter. Derudover kan de have beboere tilknyttet som et fast mæglerkorps af frivillige beboere, som afspejler beboersammensætningen i området (Charkoudian & Bilick 2015). Centrene hjælper med at løse konflikter, inden de vokser sig så store, at det formelle juridiske system skal inddrages. På den måde kan centrene ses som et alternativ eller supplement til det formelle juridiske system. Derudover viser flere undersøgelser ifølge Charkoudian og Bilick (2015), at nogle centre i stigende grad bliver koblet på det juridiske system og bl.a. får til opgave at mediere i konflikter, der ellers ville kunne ende i retten.

I Holland har man siden slut-90'erne implementeret community mediation i en lang række byer. Her har man overført og tilpasset en model fra USA, og der er efterfølgende foretaget studier af de hollandske community mediation-programmer. Oprindeligt blev der implementeret to modeller i Holland, nemlig en bolig-

områdemodel og en bydækkende model. I dag er det hovedsageligt bymodellen, som findes i Holland. Vi har valgt hovedsageligt at fokusere på boligområdemodellen i denne kortlægning, da boligsociale indsatser i Danmark ofte er kendetegnet ved at være forankret i boligområder.

FORMÅL OG MÅLGRUPPE

Oprindelig var nabomægling i USA en del af en empowerment-strategi, hvor formålet var, at beboere og lokalsamfund skulle genvinde kontrollen over eget liv med hjælp fra statslige og retslige institutioner (Hedeen 2004). Det er vores vurdering, at nabomægling stadig kan opfattes som et redskab til at styrke beboere og boligområders kontrol over eget liv, men at det nu i noget mindre grad ses som en reaktion mod et undertrykkende statsligt retssystem. Nabomægling ligger nu i højere grad indenfor et perspektiv, hvor boligområdernes handlingskapacitet styrkes, således at beboere i højere grad selv kan løse konflikter og dermed skabe større trivsel og tryghed i boligområderne. Samtidig er der i nogle af programmerne fokus på at opbygge fælles normer i boligområdet samt at styrke den sociale kontrol. Generelt er der blandt aktører og forskere tiltro til, at nabomægling har et kapacitetsopbyggende potentiale, i og med at mæglingen kan have en længerevarende betydning for og effekt på deltagernes kompetencer ift. at kunne handle gennem normbrydende adfærd, øge forståelsen for egne og andres synspunkter og behov og endelig styrke relationer i boligområdet (Pincock 2013).

Formålene med nabomægling er dermed flersidede og kan opsummeres i følgende tre formål:

- At løse konflikter i boligområdet, inden de eskalerer
- At styrke kompetencer blandt beboere i området til selv at løse konflikter og kommunikere konstruktivt
- At opbygge en positiv kultur i boligområdet og styrke civilsamfundets sociale kontrol

Det varierer, hvilke af disse aspekter der lægges vægt på, både i implementeringen af aktiviteten, herunder blandt aktører omkring aktiviteten, og blandt forskere og evaluatorer, som undersøger aktiviteterne. En række studier har fokus på, i hvilket omfang konflikter bliver løst gennem mægling, og om det fører til et fald i anvendelsen af myndigheders konfliktløsning og retssager (fx Charkoudian 2010). Andre studier har fokus på, hvorvidt aktiviteten opbygger kommunikationskompetencer og konflikthåndteringskompetencer blandt beboere og i boligområdet som sådan (fx Pincock 2013).

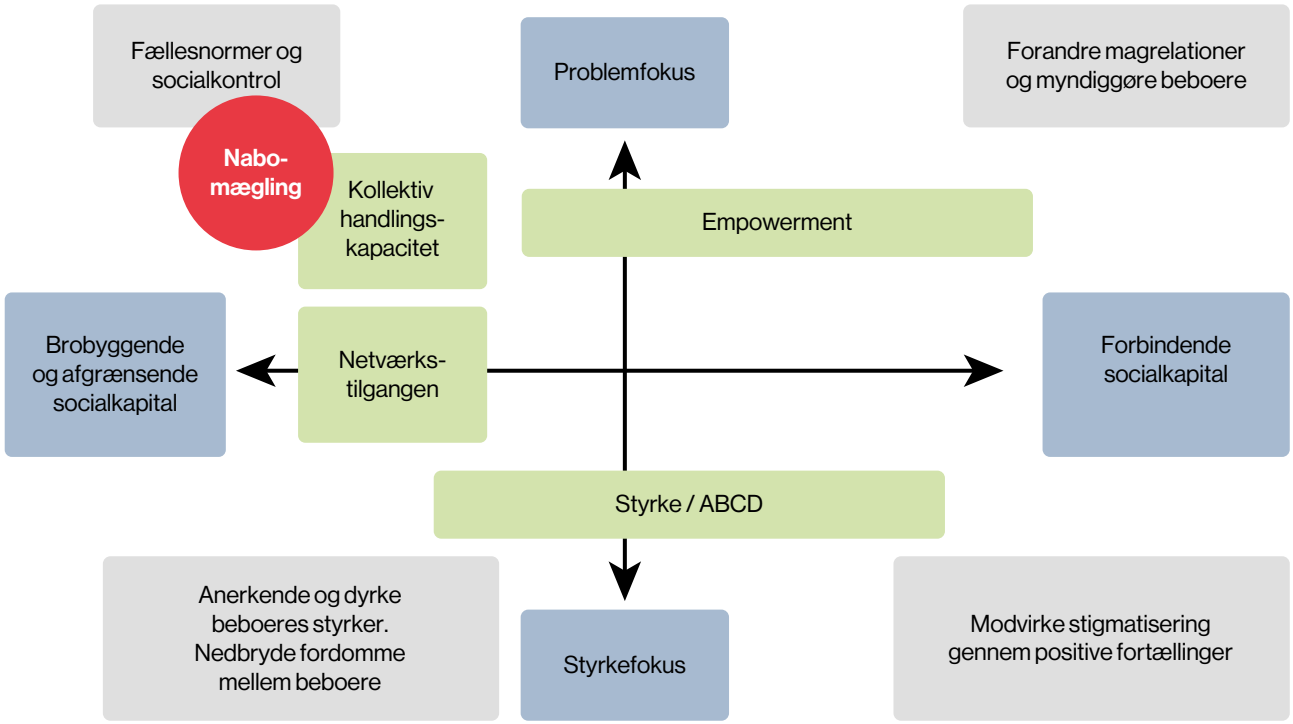

Nabomægling i Utrecht, Holland.

Målgruppen for aktiviteten er dels de frivillige beboere, som uddannes og derefter indgår i mæglerkorpset, dels er det de øvrige beboere i området, som måtte have behov for mægling. Det er beboere, som er irriterede eller i konflikt i dagligdagen, og som er indstillet på at indgå i et mæglingsforløb. Det handler i princippet om sager, der er for små eller ubetydelige til, at de kan tages op af det formelle retssystem, men samtidig er så betydningsfulde, at der bør gøres noget for at stoppe dem (Movisie 2009). Det er kun horisontale konflikter, hvor der stort set ikke er nogen ulige magtrelation involveret, som er egnet til nabomægling.

BESKRIVELSE AF AKTIVITETEN

Beskrivelser af aktiviteten i USA og Holland minder i høj grad om hinanden. Den hollandske er inspireret af den amerikanske og tilpasset en smule til en hollandsk kontekst, hvor velfærdsstaten, ligesom i Danmark, er mere gennemgribende. Det er derfor relevant at tage udgangspunkt i den hollandske beskrivelse af aktiviteten.

Der etableres et mæglerkorps eller panel, som består af tre til fem trænede frivillige beboere[1]. Det er panelet, der organiserer møder med konfliktende parter. Mæglerne har ingen kontraktmæssig, formel magt eller autoritet overfor de konfliktende parter. Deltagelse i mæglingsforløbet er frivilligt for alle parter. Mæglernes opgave er at føre mennesker sammen og stimulere dem til at kommunikere åbent om deres forskellige synspunkter. Mæglerne tilbyder ikke løsninger. Derimod er det parterne selv, som forsøger at løse deres egne problemer (Spierings & Peper 2002).

I Holland er der dermed stort fokus på ikke blot at løse konflikter, men også at opbygge relationer og at styrke kommunikationen mellem beboere. Tanken er, at denne tilgang skaber langvarige resultater og forebygger nye konflikter. Derfor undervises mæglere i nye former for kommunikation, og det er håbet, at det smitter af på de øvrige beboere, som gør brug af mæglingen. Det er også tanken, at de bedste og varige resultater opnås, hvis parterne deltager aktivt i løsningen af konflikter, og hvis mæglingen er et frivilligt tilbud. Det er årsagen til, at parterne bliver opfordret til selv at skabe løsninger, i stedet for at mæglerne finder løsningerne (De Jong 2001).

Mæglerne bliver trænet i kommunikation. Her prioriteres det, at mæglerne lærer at håndtere barrierer for kommunikation. Det kan fx være blaiming, eller at den ene part stiller specifikke krav. Mæglerne trænes i aktiv lytning, i at stille spørgsmål og i at reformulere parternes fortællinger på en positiv måde. Et vanskeligt aspekt af træningen er den position, som mægleren

1 CFBU anbefaler dog, at beboere ikke mægler i deres eget område, men i stedet indgår i et bydækkende mæglerkorps eller lignende (Larsen et al. 2016).

tager i konflikten. Mægleren skal ikke tage stilling til konflikten, men skal acceptere begge parters fortælling om konflikten. Mægleren skal heller ikke diskutere parternes følelser eller interesse i konflikten. I stedet skal mægleren stille spørgsmål og lytte til argumenter og dermed guide parterne til en fælles løsning. Mæglerens rolle er således i højere grad at facilitere end at træffe beslutninger. Det kan være vanskeligt at lære at lade være med at komme med løsningsforslag, og det er da heller ikke alle beboere, som egner sig til at blive mæglere (De Jong 2001).

Mæglingen er typisk opdelt i en række faser, hvoraf de vigtigste er: registrering, høring af den ene part, høring af den anden part og mægling.

En variation over nabomæglingen findes i en aktivitet, som Ohmer et al. (2010) udviklede og testede i USA. Formålet med aktiviteten var at udvikle uformel social kontrol og social kapital i boligområdet og dermed reducere kriminalitet. Her arbejdede man med tre aspekter. For det første at opbygge netværk, fællesskaber og tillid, for det andet at synliggøre og udvikle fælles normer og for det tredje at udvikle beboeres kompetencer til at intervenere effektivt. I denne aktivitet var der således ikke tale om en formaliseret nabomægling, men i stedet var der fokus på at understøtte udviklingen af social kontrol blandt beboere bredt set. Ohmer et al. (2010) konkluderer på baggrund af deres pilotprojekt, at de tre aspekter understøtter hinanden og styrker social kontrol og social kapital i boligområdet.

GOD PRAKSIS

På tværs af studierne kan en række anbefalinger udledes:

- Sammensætning af mæglerkorpset: Man bør være opmærksom på, at der kan være en risiko for, at nabomægling kan føre til korruption og uretfærdig behandling. Det er derfor vigtigt at være opmærksom på at nedsætte mæglerkorpset, så det afspejler beboersammensætningen og grupperinger i boligområdet (Spierings & Peper 2002)
- Nabomægling egner sig ikke til alle slags konflikter: Det er vigtigt at være opmærksom på, at mæglerne er frivillige beboere. Det betyder, at der er grænser for, hvilke sager der kan mægles i (Hedeen 2004, Movisie 2009). Sagerne må ikke være tunge (fx involvere vold). Der skal ikke være meget ulige magtrelationer mellem parterne. De konfliktende parter skal være i stand til at modtage og arbejde med mægling. Der må ikke være tale om problemer relateret til misbrug eller psykiske lidelser
- Tilgængelighed: For at understøtte, at forskellige beboergrupper har mulighed for at benytte mæglingen, er der nogle elementer, der kan være gode at være særligt opmærksom på. Det er nyttigt at være opmærksom på, at mægling kan foregå på tidspunkter, der passer alle parter. Ligeledes er det nyttigt at være opmærksom på, at regler og procedurer for mæglingen er enkle og overskuelige for alle parter. Ligesom der bør kunne tilbydes mægling på flere sprog og på flere lokaliteter i området (Hedeen 2004)
- Facilitering af konfliktløsning: Hvis man vil skabe langvarige løsninger og styrke beboernes handlingskapacitet, er det centralt, at mæglerne uddannes i en faciliterende tilgang til mægling, hvor mæglerne understøtter, at parterne selv finder løsningerne. Derudover er det vigtigt, at parterne deltager på frivillig basis, og at de altid har ret til at forlade forløbet (Hedeen 2004). Det at deltagelsen er frivillig fører til, at løsninger bliver mere holdbare og parterne mere tilfredse
- Kommunikation: Det er vigtigt at klæde beboerne på til at intervenere på en ikke-voldelig og konfliktnedtrappende måde (Ohmer et al. 2010)
- Synlighed: I og med det er parterne selv, der skal henvende sig til mæglerkorpset, er det vigtigt, at boligområdet oplyses om korpsets eksistens, og hvad det går ud på (Movisie 2009)

RESULTATER OG EFFEKTER

Evalueringer og forskning om nabomægling viser, at en relativt høj andel af konflikter mellem naboer bliver løst tilfredsstillende, at beboere i mindre grad opsøger politi i forbindelse med konflikter, og at nabomægling har potentiale til at styrke fællesskabet og gensidig forståelse blandt beboere. Derudover har nabomægling potentiale til at forbedre kommunikation og øge beboeres frivillige engagement i områderne. Det uddyber vi i det følgende.

Nabomægling i Utrecht, Holland.

En evaluering af en række community-centre i USA konkluderer, at centrene fik løst konflikter i ca. 80 % af de sager, de gik ind i, samt at der var høj grad af tilfredshed både ift. de indgåede aftaler, processen og mægleren. Community mediation-centre løser dermed en lang række forskellige typer af sager på ordentlige, respektfulde og kost- og tidseffektive måder (Hedeen 2004). Derudover er parter i sager, hvor der har været en mægling, mindre tilbøjelige til at involvere politi og retssystem (Charkoudian 2010).

En tidlig evaluering (De Jong 2001) af programmet i Holland viste, at der var stor efterspørgsel på mæglerne. Det var hovedsageligt beboere selv, som efterspurgte hjælp fra mæglere, men enkelte var også henvist gennem politi, boligselskab eller lignende. Det var typisk nabokonflikter, der var opstået pga. problemer med støj, husdyr, affald og kæledyr. Men også konflikter omkring sladder og børn/teenagere blev taget op (De Jong 2001). I de hollandske studier konkluderes det, at en tredjedel af sagerne i boligområdemodellen løses gennem mægling, at der i en tredjedel af sagerne vurderes, at der ikke kan mægles, og at en tredjedel af sagerne løser konflikten uden mægling (Spierings & Peper 2002).

Udover selve konfliktmæglingen viser en række studier, at nabomægling har bredere betydning for naboskabet i boligområdet. Bl.a. kan aktiviteten styrke fællesskabet i boligområderne, styrke beboernes gensidige forståelse og styrke de frivilliges kompetencer (Hedeen 2004, De Jong 2001).

Derudover har programmet en dybere betydning for de frivillige og for de parter, der får løst konflikter. For det første styrkes deres konfliktløsningskompetencer, så de fremover bliver bedre til selv at forebygge og løse konflikter med naboer. Beboere, der har været i mæglingsforløb, bliver fremadrettet bedre til at løse konflikter, lytte og forstå andres behov, og deres kompetencer ift. kommunikation og relationsdannelse forbedres. For det andet øges deres selvværd, og de får større tro på, at de selv kan løse konflikter (De Jong 2001, Spierings & Peper 2002, Pincock 2013). Pincock (2013) påpeger dog, at det er relativt små forandringer, der kan identificeres, og at der skal flere undersøgelser til for at tydeliggøre sammenhænge og effekter.

OMFANG OG KARAKTER AF VIDEN

I USA er der gennemført undersøgelser og evalueringer af community-centrenes praksis og resultater.

Dels deskriptive analyser af, hvilke typer af konflikter der søges løst, hvor mange mæglinger der foretages og af hvem osv. (fx Hedeen 2004). Dels evalueringer af, hvorvidt mæglingerne fører til løsninger af konflikter samt andre typer af resultater – både ift. mæglere, beboere og den sociale kapital i boligområdet. En gennemgående konklusion (Charkoudian & Bilick 2015) er dog, at der er mangel på håndfast viden om effekter særligt ift. opbygning af handlingskapacitet både hos de enkelte beboere og kollektivt i boligområdet. Det betyder, at der er relativt stor viden om de forskellige opgaver og organiseringsformer, som kendetegner community mediation-centre i USA, men begrænset viden om effekt af indsatsen.

Som nævnt tyder undersøgelser fra USA på, at community mediation-centrene dér er relativt institutionaliserede og lægger sig tæt op ad og som et supplement til det formelle retssystem. Det betyder også, at nogle af evalueringerne fra USA har fokus på, hvorvidt community mediation fører til besparelser for det formelle retssystem (fx Charkoudian 2010), og altså i mindre grad, hvorvidt aktiviteten har effekt ift. opbygning af kollektiv handlingskapacitet. Dog kan den mindre brug af retssystemet muligvis være udtryk for en øget kapacitetsopbygning i boligområdet, hvor civilsamfundet selv formår at løse konflikter, inden de vokser sig store.

Et studie fra Canada (Pincock 2013) forsøger at kompensere for den manglende viden om effekter ift. handlingskapacitet ved at gennemføre et studie med fokus på mæglingens betydning for beboernes kompetencer til at kommunikere, løse konflikter og forstå hinandens synspunkter.

I USA har Ohmer et al. (2010) også via et aktionsforskningsprojekt undersøgt den dybere betydning af mægling. De fokuserer på tre temaer, nemlig opbygning af netværk, opbygning og eksplicitering af fælles normer samt interventionskompetencer. Data i projektet er relativt begrænsede, men resultaterne er interessante og derfor inkluderet i kortlægningen her.

I Holland er der foretaget et par studier af implementeringen og resultater af nabomægling i en række byer og boligområder (De Jong 2001, Spierings & Peper 2002). Begge studier undersøger både den konkrete løsning af konflikter og opbygningen af handlingskapacitet i boligområdet. De senere år har mæglingsaktiviteter i Holland i mindre grad været forankret i boligområder. Movisie (hollandsk organisation, der rådgiver om boligsocialt arbejde) har dog i 2009 udarbejdet en guide til nabomægling i boligområder, som vi også har inkluderet i kortlægningen.

Link til inspiration: https://www.movisie.com/

BEBOERARRANGEMENTER OG FESTER

International betegnelse: Community event, festival & party

Beboerarrangementer og fester kan have forskellige udtryk og indhold. I litteraturen finder vi hovedsageligt beboerarrangementer og fester, som har et kreativt, kulturelt eller kulinarisk omdrejningspunkt. Beboerarrangementer og fester ligger typisk indenfor netværkstilgangen, hvor aktiviteterne har til formål at øge social kapital i boligområdet ved at styrke netværk og venskab mellem beboere samt at understøtte fælles positive oplevelser. Derudover kan aktiviteterne være rettet mod et kollektivt handlingskapacitetsperspektiv, hvor beboere er med til at planlægge og gennemføre aktiviteter, og derigennem får styrket deres kompetencer ift. at handle for boligområdets fælles bedste.

Beboerarrangementer og fester kan både optræde som enkeltstående begivenheder og som tilbagevendende traditioner, hvor formålet er at skabe fællesskab mellem beboerne i området (Molitor et al. 2011). Beboerarrangementer og fester kan også inddrages i sammenhæng med andre aktiviteter. Eksempelvis i form af en fejring af kunstprojekter i boligområdet (Matarasso 1997, Lee 1998) eller som middel til at inddrage unge i udvikling af boligområdet (Gillett 2010).

FORMÅL OG MÅLGRUPPER

Det varierer i både studier og aktiviteter, hvilke formål der lægges vægt på. Gennemgående er det dog, at de fleste studier kan pege på én eller flere af følgende formål:

- Skabe social kapital og opbygge netværk og tillid på tværs af beboergrupper (fx Molitor et al. 2011)
- Styrke beboeres handlingskompetence og indflydelse på udvikling af boligområdet (fx Gillett 2010)
- Skabe opmærksomhed og bevågenhed omkring en særlig problematik i området (fx McQueen-Thomson et al. 2004)
- Fejre og synliggøre styrker i boligområdet (fx Matarasso 1997)

Målgruppen for beboerarrangementer og fester er ofte den brede beboergruppe på tværs af alder og social og kulturel baggrund. Nogle projekter har endvidere fokus på at inddrage beboere i planlægning og gennemførsel af arrangementerne.

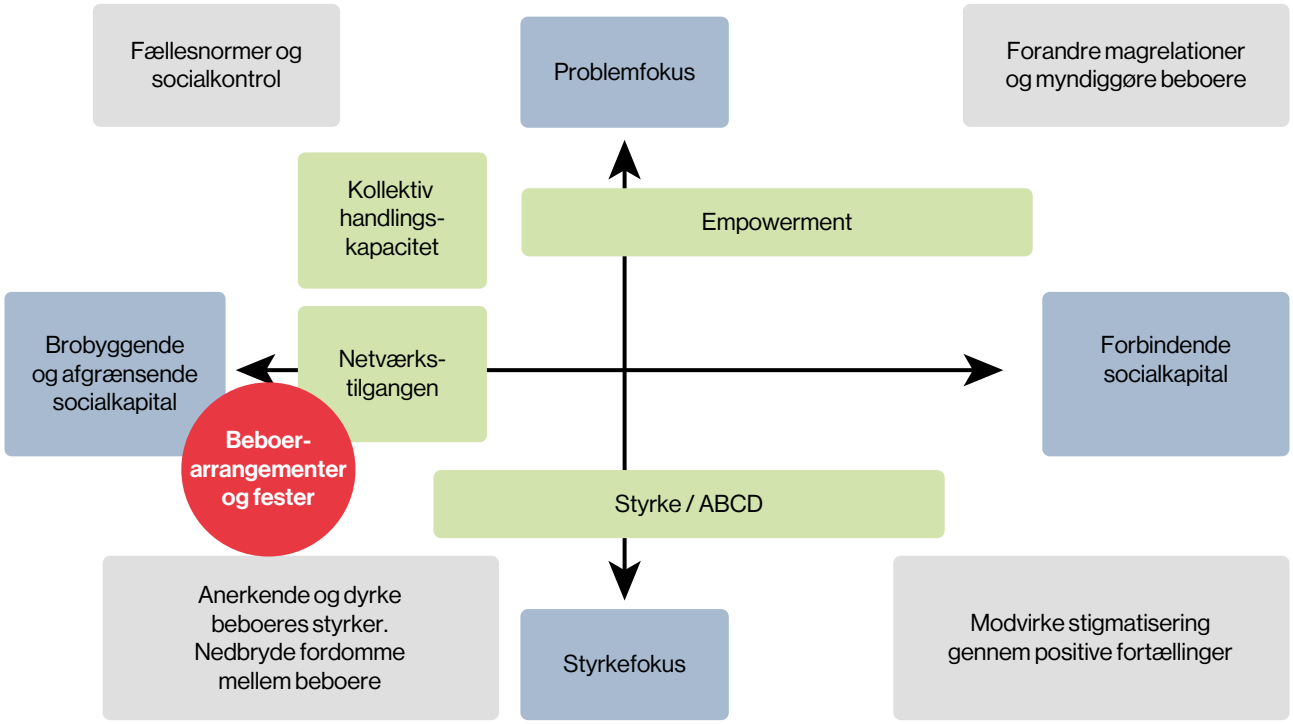

GOD PRAKSIS

I litteraturen finder vi kun få anbefalinger til god praksis på området. Anbefalingerne afhænger dertil af formålet med aktiviteten.

- Social kapital: Ifølge Molitor et al. (2011) giver beboerarrangementer størst effekt ift. social kapital, når der i aktiviteten er fokus på at skabe og vedligeholde venskaber mellem beboerne
- Interkulturel forståelse: Matarasso (1997) konkluderer, at en effektiv måde at styrke interkulturel forståelse blandt beboere på er en kulturfestival, hvor beboernes forskellige kulturelle baggrunde præsenteres på varierende måder, fx gennem musik, dans og mad
- I forbindelse med andre aktiviteter: Lee (1998) anbefaler, at man efter endt community art-projekt afholder en form for fejring, således at flere beboere i boligområdet får indsigt i og nytte af projektet
- Som middel til inddragelse: Gillett (2010) skildrer, hvordan et middagsarrangement kan bruges til at inddrage en gruppe af boligområdets unge i udvikling af boligområdet. De unge inddrages både i den konkrete planlægningsproces og i diskussioner af, hvordan middagsarrangementet kan øge den sociale kapital i området

RESULTATER OG EFFEKTER

Generelt viser forskningen, at der er en positiv sammenhæng mellem beboerarrangementer og fester og social kapital. Samtidig pointerer flere af forskerne bag undersøgelserne, at det er uklart, om det er beboerarrangementer og fester, der fører til øget social kapital, eller omvendt. Det uddyber vi i det følgende.

I 2004 udarbejdede en australsk forskergruppe en forskningsoversigt med fokus på festivaler og fester i boligområder og disses betydning for mental sundhed og trivsel (McQueen-Thomson et al., 2004). På baggrund af kortlægningen konkluderer de, at der er forskningsmæssig konsensus om, at fester, fejringer og festivaler kan styrke udvikling af fællesskaber og trivsel. De konkluderer imidlertid også, at der på tidspunktet for kortlægningsarbejdet var mangel på større kvantitative studier, og at evidensen hovedsageligt er baseret på enkeltstående casestudier, hvor det er de

Kulturweekend i Brøndby Strand.

Kunstprojekt for børn og unge i Høje Gladsaxe.

involverede aktører, der har vurderet effekten af aktiviteterne.

Vi har efterfølgende identificeret enkelte større kvantitative amerikanske studier. Molitor et al. (2011) dokumenterer i deres undersøgelse en positiv relation mellem deltagelse i de undersøgte arrangementer og højere social kapital, herunder øget tillid mellem naboer. Relationen var stærkest for beboere med begrænset uddannelse, beskæftigelse og engelsksproglige kompetencer. Det er dog en mangel ved undersøgelsen, at den ikke forholder sig til, om social kapital er et resultat af deltagelse i events – eller omvendt.

En anden undersøgelse fra USA undersøger sammenhænge mellem "block parties" (fester i boligafdelinger/boligblokke), social kapital og sundhed (Dean et al. 2015). Undersøgelsen viser en sammenhæng mellem deltagelse i blokfester og social sammenhængskraft, kollektiv handlingskapacitet og frivillighed. En sammenhæng, der hovedsageligt ses i de afroamerikanske boligområder.

Molitor et al. peger på, at der er en sammenhæng mellem at deltage i arrangementer, som formidler viden om beskæftigelse, uddannelse og retssystemet, og beboernes mulighed for mobilisering. Molitor et al. peger endvidere på, at den videns- og informationsudveksling, der finder sted ved beboerarrangementer, skaber mulighed for den enkelte beboers mulighed for personlig mobilisering.

OMFANG OG KARAKTER AF VIDEN

Til trods for at beboerarrangementer, fester og festivaler er en temmelig bred kategori og en type af aktivitet, som vi forestiller os anvendes i mange boligområder og boligsocialt netværksopbyggende arbejde verden over, er det begrænset, hvad vi har kunnet finde af litteratur om virkning og god praksis ift. denne type af arrangementer. Forskningslitteratur generelt har ikke haft fokus på effekter af beboerarrangementer og fester (McQueen-Thomson et al. 2004). En årsag kan netop være, at arrangementerne ofte er relativt enkeltstående, og at det derfor kan være vanskeligt at identificere effekter af disse arrangementer alene.

Beskrivelse af aktiviteten er baseret på en oversigt, der opsamler resultater af 19 kvalitative studier fra forskellige vestlige lande (McQueen-Thomson et al. 2004), to større amerikanske kvantitative studier (Molitor et al. 2011, Dean et al. 2015) samt enkelte casestudier og rapporter, der beskriver god praksis lidt nærmere (Gillet 2010, Lee 1998, Matarasso 1997).

NABOKREDS

International betegnelse: Neighbourhood circles

Et eksempel på et beboerarrangement, der er relativt struktureret og styret, er nabokredse.

Nabokredse er systematiske møder mellem forskellige beboere, som ikke på forhånd har tætte relationer. Nabokredse er inspireret af studiekredse eller konversationskredse, og konversationen i møderne i nabokredse er styret og handler om fælles temaer for gruppen af beboere. Nabokredse har både til formål at styrke netværk og sammenhængskraft mellem beboere og at bevidstgøre og understøtte den kollektive handlingskapacitet.

Hovedformålet med nabokredse er at skabe netværk og nye eller bedre relationer mellem beboere i et boligområde. Derudover er det formålet gennem konversation at styrke relationer og at etablere fælles forståelser eller synliggøre forskellige forståelser af boligområdet. Endelig er det formålet at bevidstgøre og opmuntre til fælles handlinger, der kan forbedre området.

Målgruppen for nabokredse er alle beboere i området og gerne på tværs af eksisterende grupperinger.

Nabokredse er en aktivitet, hvor en beboer tilbyder sig som vært for tre middage for syv-ti andre beboere i området. Til middagene deltager en projektmedarbejder, der har rollen som facilitator under møderne. Dvs. at der er tre roller i aktiviteten, nemlig rollen som vært, rollen som facilitator og rollen som gæst. Nabokredsene er organiseret over et forløb på tre middage, hvor der er forskellige konversationstemaer for hver middag. Temaet ved første møde er at få indblik i deltagernes baggrund og liv, og deltagerne bedes derfor her om én efter én at fortælle deres historie, og hvorfor de nu bor i boligområdet. Temaet ved andet møde er livet og naboskabet i boligområdet. Her er det formålet at få identificeret de udfordringer i boligområdet, som deltagerne finder mest problematiske. Temaet ved tredje møde er at lægge strategier for, hvordan deltagerne kan arbejde videre med de udpegede udfordringer.

O'Connor (2013) har studeret en nabokreds i Lawrence og har i den forbindelse undersøgt effekterne af deltagelse i nabokredsen. Han finder, at deltagelse i nabokredse har en positiv betydning ift. fællesskabs- og tilknytningsfølelse, kollektiv handlingskapacitet, naborelationer og deltagelse. Studiet består dels af en spørgeskemaundersøgelse med relativt få besvarelser og dels enkelte kvalitative interviews. Datagrundlaget er dermed svagt, og resultaterne må betegnes som indikationer snarere end dokumenteret effekt.

Der findes flere gode råd i Lawrence Community Works Guide:
http://www.lawrencecommunityworks.org/site/

INTERGENERATIONELLE AKTIVITETER

International betegnelse: Intergenerational practice

Intergenerationel praksis kan betegnes som et perspektiv, der dækker over forskellige aktiviteter, som alle involverer både børn/unge og ældre.

Formålet med intergenerationel praksis ligger indenfor netværkstilgangen. Det vil sige, at det overordnede formål er at skabe kendskab og gensidig forståelse mellem generationer, herunder at nedbryde fordomme. Desuden ligger den intergenerationelle praksis til tider indenfor styrketilgangen, idet der i nogle aktiviteter lægges vægt på at identificere kompetencer og ressourcer, både hos ældre og yngre, der kan komme den anden aldersgruppe til gode (MacCallum et al. 2006). Det kan eksempelvis være ældre, som har tid, erfaring, historier, interesser, hvilket de kan dele med de yngre, og det kan være yngre, som har viden om IT, hvilket de kan dele med de ældre.

Nogle forskere påpeger, at intergenerationel praksis snarere skal betragtes som en arbejdsstil eller arbejdsmetode, der kan indeholde en række forskellige aktiviteter og føre til forskellige resultater (Springate et al. 2008, Granville 2002).

FORMÅL OG MÅLGRUPPE

I og med at aktiviteter indenfor intergenerationel praksis varierer, kan formålene også variere. Der kan være mentorprojekter, hvor et formål kan være at hjælpe den unge på vej videre i livet. Eller det kan være IT-projekter, hvis formål er at styrke de ældres IT-kompetencer. Det kan også være kunstprojekter, der er med til at forskønne og skabe liv i boligområdet. Fælles for disse aktiviteter, når de ligger indenfor den intergenerationelle praksis, er hovedformålet at:

- Øge kendskab og forståelse på tværs af generationer
- Skabe netværk og venskaber på tværs af generationer
- Unge og ældre i højere grad engagerer sig i hinanden og bliver opmærksomme på hinandens ressourcer
- Styrke trivsel og selvtillid

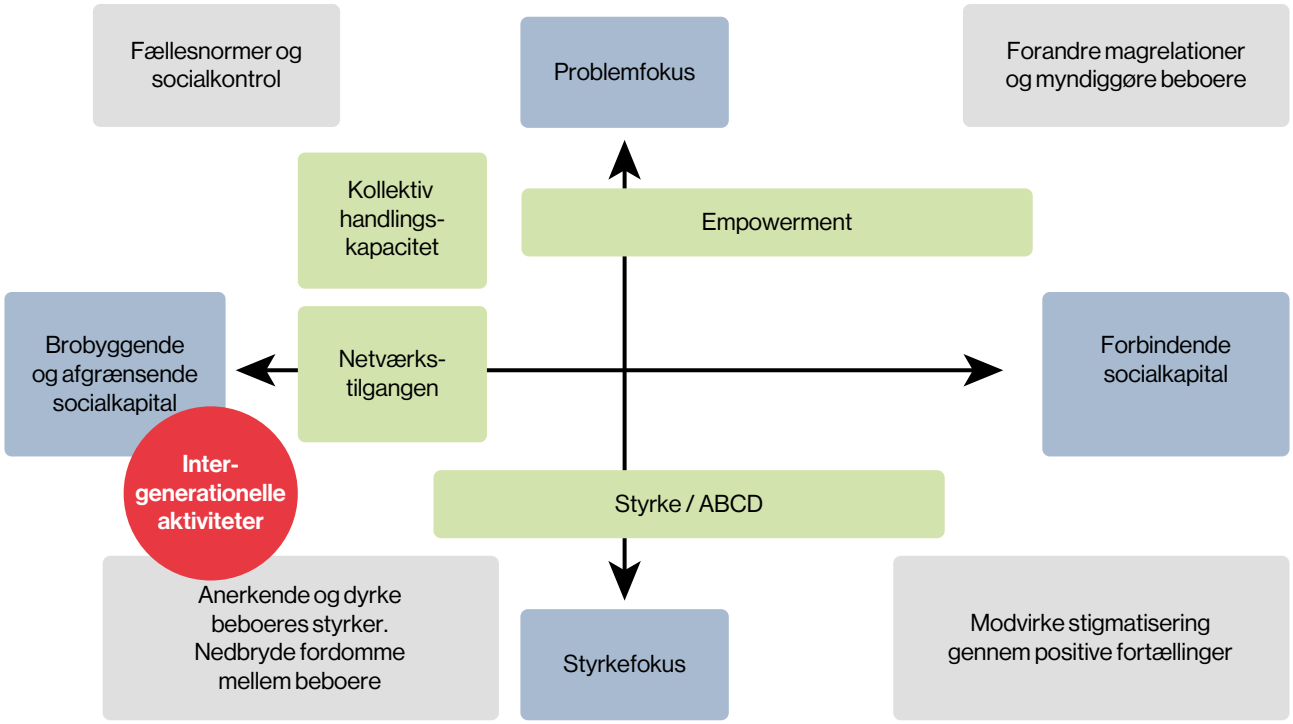

Disse formål lægger op til nogle bredere formål på et boligområdeniveau, nemlig at:

- Øge sammenhængskraft i boligområdet
- Øge deltagelse og frivilligt engagement blandt beboere

Med andre ord har intergenerationel praksis til formål at øge forskellige aspekter af unges, ældres og boligområdets sociale kapital (Pain 2005, Granville 2002, MacCallum et al. 2006).

Målgruppen for intergenerationelle aktiviteter er typisk beboere i de to aldersgrupper: beboere under 25 år og beboere over 50 eller 60 år, som ikke er i familie med hinanden (Springate et al. 2008). Årsagerne til, at det kan være nyttigt at have et særligt fokus på ældre og yngre beboere, er:

- At boligområdet er særligt betydningsfuldt for ældre og yngre beboere
- At begge beboergrupper er overrepræsenteret i udsatte boligområder
- At begge grupper har lavere social kapital, færre ressourcer og dårligere adgang til service
- At det at være bosat i et udsat boligområde har særlig stor betydning for disse grupper (Pain 2005)

BESKRIVELSE AF AKTIVITETEN

I intergenerationel praksis bringes beboere fra de to aldersgrupper sammen i aktiviteter, der både er nyttige og interessante for begge generationer, som skaber større forståelse og respekt mellem generationer og opbygger sammenhængskraften i boligområder, og som bygger på de ressourcer, unge og ældre har at tilbyde hinanden (LGNI 2012). Intergenerationel praksis udføres typisk gennem afgrænsede projekter samt i stigende grad ved, at det intergenerationelle perspektiv inddrages og indarbejdes i øvrige programmer. Et bredt udvalg af aktiviteter kan bruges til at facilitere intergenerationel praksis, fx kunst, IT, havearbejde, historie, madlavning og sport (LGNI 2012). Overordnet findes der tre kategorier af intergenerationel praksis:

- Beboere fra én generation hjælper beboere fra en anden generation
- Beboere fra forskellige generationer arbejder sammen omkring temaer relateret til boligområdet
- Beboere fra forskellige generationer lærer sammen (LGNI 2012)
-

Intergenerationelle aktiviteter kan således tage forskellig form. De kan være relateret til skolerne, hvor ældre indgår som mentorer, fortællere eller frivillige undervisere. De kan indgå på forskellige måder i sundhedsaktiviteter, hvor de to generationer laver fysiske aktiviteter eller madlavning sammen. Intergenerationelle aktiviteter kan også have et lærings- eller udviklingsperspektiv, hvor de to generationer sammen indgår i udviklingsprocesser, fx ift. udvikling af boligområdet (Springate et al. 2008).

GOD PRAKSIS

Særligt Springate et al. (2008) og MacCallum et al. (2006) har identificeret nogle nøglefaktorer, som har betydning for aktiviteternes succes. Derudover kan vi på baggrund af gennemgangen af litteraturen pege på nogle yderligere faktorer. Det følgende er en opsamling på tværs af litteraturens konklusioner.

- En fælles aktivitet: En gennemgående konklusion er, at der skal være en fælles aktivitet, for at det intergenerationelle potentiale kan udnyttes. Det betyder, at begge parter skal være aktive i en fælles aktivitet. Særligt tyder det på, at hvis den ældre part er passiv gennem mødet, og hvis der ikke er en intensiv og personlig kontakt mellem generationerne og desuden ingen fælles mål eller interesser, så er der få eller ingen positive, og til tider endda negative, effekter af aktiviteten. Det er også vigtigt, at aktiviteterne er formet af deltagerne, så de dækker både ældre og yngres behov, at der i aktiviteterne er fordele for begge grupper, og at aktiviteterne passer til begge grupper
- Tilstrækkelig tid: Det har betydning, at der afsættes tilstrækkelig tid i aktiviteten til, at der kan skabes relationer og nedbrydes fordomme og stereotype opfattelser. Det kan også være en fordel, at der er tid til at lade projektet være sammensat af flere aktiviteter
- Forberedelse: I visse tilfælde er det relevant at indlægge en forberedelsesfase, hvor deltagerne klædes på til at deltage i aktiviteten. Det kan dreje sig

om ældre, som skal være frivillige på en skole, eller det kan være andre typer af projekter, hvor der i en forberedelsesfase optegnes nogle rammer for projektet, herunder omgangstone og adfærdsregler

- Medarbejderes kompetencer: Det er vigtigt, at medarbejdere har de rette kompetencer til både at arbejde med unge og ældre, og til at styre processen, således at ingen af parterne føler sig forfordelt, og således at samværet endvidere opleves positivt for begge grupper
- Fokus på kvaliteten af relationer: Det er en vigtig opgave for projektmedarbejderen at have fokus på samværet, og hvilke former for relationer der opbygges. Det er vigtigt, at der er åbenhed fra begge parter, at der er en god tone, og at holdningen fra begge parter er nysgerrig og ikke-dømmende. Ellers kan aktiviteten have negative effekter
- Gensidighed: Det styrker resultaterne, hvis begge aldersgrupper oplever gensidigt at kunne give og modtage noget fra den anden. Her kan det være et opmærksomhedspunkt for projektmedarbejderen, at vedkommende arbejder med at synliggøre ressourcer og kompetencer hos begge grupper
- Opmærksomhed på køn, kultur og sprog: Køn, kultur og sprog kan i nogle tilfælde have betydning for relationer og relationsdannelse. Det bør projektmedarbejderen derfor være opmærksom på

RESULTATER OG EFFEKTER

Som beskrevet kan intergenerationel praksis dække over en række forskelligartede aktiviteter. Derfor kan det være vanskeligt, på tværs af en række studier, at pege på sikre resultater og effekter af intergenerationel praksis. Således står det ikke helt klart, hvordan sammenhængen mellem aktivitet og effekter er. Præcis hvilke af de potentielle eller mulige resultater, der kan skabes, afhænger bl.a. af, hvordan aktiviteten mere konkret designes og implementeres. Overordnet kan

Generationerne cykler sammen i Albertslund.

der dog på tværs af de store studier, der rapporterer om resultater fra mange aktiviteter, identificeres effekter på flere niveauer. Der kan identificeres effekter for deltagere generelt, unge, ældre og boligområdet. Generelt for deltagere i intergenerationel praksis skabes der en gensidig forståelse på tværs af generationer. Både for yngre og ældre øges livsglæden og selvtillid, og dertil ses et fald i ensomhed. På boligområdeniveau styrkes sociale netværk og den kollektive handlingskapacitet. Vi uddyber disse konklusioner nedenfor.

Både Granville (2002) og Springate et al. (2008) identificerer resultater generelt hos deltagere i de intergenerationelle aktiviteter som øget gensidig forståelse, venskab, trivsel, glæde og selvtillid.

Alt efter aktiviteten kan Springate et al. (2008) identificere nogle resultater ift. lærdom, hvor børn og unge, som har deltaget i en intergenerationel aktivitet, oplever at have lært noget nyt og fået styrket nogle specifikke kompetencer. Både Springate et al. (2008) og MacCallum et al. (2006) identificerer resultater blandt børn og unge, som vedrører øget selvtillid. Derudover konstaterer MacCallum et al. (2006) et fald i ensomhed og isolation, øget adgang til en voksen ved behov, øget social ansvarlighed, mere positivt indtryk af andre voksne, øget viden om voksne og alderdom, forbedringer i skolegang og fald i kriminel adfærd.

Blandt ældre deltagere i intergenerationelle aktiviteter identificerer Springate et al. (2008) forbedringer ift. helbred og velfærd, reduceret ensomhed og fornyet selvværd. MacCallum et al. (2006) identificerer også resultater relateret til reduceret ensomhed, øget selvværd, større livskvalitet og forbedret humør. Derudover peges der på forbedrede muligheder for at lære gennem hele livet, reintegration i boligområdet, opbygning af venskaber med unge mennesker, fornyet værdisættelse af livserfaringer samt praktisk hjælp til daglige gøremål.

Springate et al. (2008) identificerer effekter på boligområdeniveau, nemlig øget sammenhængskraft i boligområdet, opbygning af den kollektive handlingskapacitet, øget diversitet og flere frivillige kræfter, øget engagement og samarbejde mellem skole og boligområdet. MacCallum et al. (2006) identificerer ligeledes effekter ift. opbygning af sociale netværk, styrket sammenhængskraft, opbygning af den kollektive handlingskapacitet og et mere inkluderende lokalsamfund. Derudover peger de på, at nedbrydningen af barrierer og stereotyper kan spredes ud i boligområderne. MacCallum et al. (2006) peger dog også på, at der mangler viden om, hvordan de intergenerationelle aktiviteter mere specifikt kan føre til en positiv udvikling i boligområdet som sådan. Kuehne (i MacCallum et al. 2006) kan dog pege på tre måder, hvorpå intergenerationelle programmer kan styrke lokalsamfund. For det første ved at udvikle boligområdets ressourcer og kompetencer, for det andet ved at understøtte udviklingen af venskaber, netværk og en fælles kultur. Og for det tredje ved at opbygge samarbejdsrelationer bl.a. mellem skoler, boligorganisationer og beboere. I tråd med dette ser Springate et al. (2008), at når aktiviteterne er funderet i uddannelsessystemet, så bliver uddannelsesinstitutionerne mere involverede i lokalsamfundet, i og med de begynder at anvende ressourcer og kompetencer fra boligområdet til at opnå uddannelsesmæssige mål. Granville (2002) konstaterer også, at børn, unge og ældre er de beboergrupper, der tilbringer mest tid i boligområdet, og at programmer, der styrker positivt engagement mellem dem, derfor kan have betydningsfuld effekt i boligområdet.

Det er generelt de positive effekter, der er fokus på i de inkluderede studier, men Granville (2002) peger også på, at der kan være negative effekter forbundet med intergenerational praksis. Granville pointerer, at hvis aktiviteterne ikke er tilstrækkeligt velstrukturerede og velplanlagte, og hvis der ikke gives tilstrækkelig opmærksomhed på processen, så kan aktiviteterne forstærke nogle af de tematikker, det ellers var formålet at modarbejde, fx fordomme og negative stereotyper.

OMFANG OG KARAKTER AF VIDEN

Intergenerationel praksis har eksisteret i USA igennem en længere årrække. Men det er hovedsageligt mindre evalueringer og metodebeskrivelser, vi har identificeret her, mens egentlige forskningspublikationer og større vidensopsamlende rapporter er identificeret i den britiske og australske litteratur. Eksempler på intergenerationelle aktiviteter finder vi derudover i

Generationerne cykler sammen i Albertslund.

Holland, Tyskland og Sverige. Det kan således konstateres, at den intergenerationelle praksis anvendes i en række europæiske lande.

Som nævnt er intergenerationel praksis måske snarere et perspektiv end en egentlig aktivitet, og der er mange forskellige måder, hvorpå man kan arbejde ud fra dette perspektiv. Hovedparten af de empiriske studier undersøger derfor resultater af enkelte aktiviteter. Derudover er de formål, der er med det intergenerationelle perspektiv, vanskelige at lave store kvantitative analyser af. Det drejer sig om øget netværk, nedbrydning af fordomme på tværs af generationer samt styrket sammenhængskraft og social kapital i boligområdet. Data er ofte baseret på deltagernes vurderinger og oplevelser, hvilket kan give en yderligere usikkerhed i analysernes resultater. Disse forhold gør det vanskeligt at samle og syntetisere sikker viden om resultater og effekter af intergenerationel praksis. Springate et al. (2008) har da også valgt i deres rapport at pege på mulige og potentielle effekter snarere end sikre resultater. Når det er sagt, er det samtidig vigtigt at slå fast, at konklusionerne på tværs af casestudierne og i forskningsoversigterne stort set alle peger i samme retning.

Denne beskrivelse af intergenerationel praksis er baseret på tre britiske rapporter. Det drejer sig om 1) Granville (2002), der undersøger 60 forskellige intergenerationelle aktiviteter i England, 2) Springate et al. (2008), der udgør en litteraturoversigt over intergenerationelle aktiviteter i boligområder og skoler. (Oversigten inkluderer 43 studier, hvoraf hovedparten er britiske), og 3) enkelte pointer fra en engelsk rapport om potentialet i at arbejde intergenerationelt i udsatte boligområder (Pain 2005).

Derudover er beskrivelsen baseret på en australsk rapport (MacCallum et al. 2006), der på baggrund dels af litteraturstudier og dels af empiriske casestudier undersøger resultater og god praksis i intergenerationelle aktiviteter. Endelig har vi inkluderet en rapport fra Nordirland, der opsummerer erfaringer fra en række intergenerationelle aktiviteter (LGNI 2012).

Når vi leverer eksempler på, hvordan man kan arbejde ud fra det intergenerationelle perspektiv, trækker vi både på ovennævnte rapporter og på enkelte publicerede casestudier (Raynes & Rawlings 2004, Boström 2004, Mercken 2003, Alcock et al. 2011).

ÆLDRE FRIVILLIGE I SKOLEN OG SOM MENTORER

En type af intergenerationel aktivitet, der anvendes i flere lande, er at inddrage frivillige ældre i skolerne.

I Australien har en stor NGO (The School Volunteer Program inc.) siden 1990'erne organiseret, at ældre frivillige indgår i arbejdet på skolerne (MacCallum et al. 2006). De frivilliges opgaver er hovedsageligt at varetage en mentorrolle for elever, som har særlige behov. De ældre tilbyder både faglig støtte og støtte ift. livsmestring og opbygning af selvtillid. Programmet bygger på en lærende tilgang, hvor man ønsker at etablere et lærende lokalsamfund. Det er således tanken, at beboere fra forskellige generationer lærer af hinanden. Det er da heller ikke kun de ældre, som varetager mentorfunktionen. Også de lidt ældre elever kan blive mentorer eller undervise de ældre i fx IT.

I England er der gennemført et program, der hedder Generations in Action (Springate et al. 2008). Det er et mentorprogram, hvor ældre stiller deres viden og erfaring til rådighed for unge beboere i området, som har brug for støtte. De arbejder hovedsagelig med skolerelaterede temaer, men også temaer uden for skolen inddrages. Det kan være tilbud om lektiehjælp både generelt og i et specifikt fag eller at være mentor for unge, som er i fare for at blive kriminelle.

I et projekt i England indgår ældre som frivillige i skolearbejdet (Raynes & Rawlings 2004). De ældre varetager forskellige opgaver, fx praktiske opgaver, som læreren ikke har tid til, støtte til elever, som har behov for ekstra støtte (fx ift. læsning) og tager med på ture. Derudover er der nogle af de ældre, som har særlige kompetencer, fx ift. billedkunst eller nyttehaver, og som derfor kan stå for at gennemføre og undervise små kunstforløb eller etablere en have med eleverne. Resultaterne viser, at både lærere, børn og frivillige har haft gevinster fra projektet. Lærerne oplever, at de får mere tid til det egentlige undervisningsarbejde. Børnene oplever, at de får en positiv relation til en voksen. De ældre oplever, at de lærer at forstå den yngre generation og får kendskab til deres anderledes hverdag. Desuden oplever de, at de får etableret nogle positive bånd til børn og deres familier i boligområdet. Hvis disse resultater skal opnås, er det vigtigt, at de ældre er synlige og i direkte kontakt med eleverne.

I Sverige har man et projekt, hvor ældre mænd indgår i skolen, nemlig bedstefarprojektet (grandpapa). I 2003 arbejdede ca. 200 ældre mænd i dette projekt rundtomkring i Sverige. Også her indikerer forskning, at deltagerne opnår gensidig glæde og tilfredshed (Boström 2004).

Et mere afgrænset projekt er gennemført i England, nemlig Storyline, hvor ældre frivillige deltager i projekter i skolen (Springate et al. 2008, Stanton & Tench 2003). Formålet med Storyline er dels at nedbryde stereotyper og fordomme og dels at lære om historie på en ny og levende måde. Eleverne og de ældre frivillige laver sammen en historie, fiktiv eller virkelig, om et tema – en storyline – som fx kan være "Livet under anden verdenskrig". Ved første session, hvor både elever og frivillige ældre er til stede, gennemfører de en quiz, der tager udgangspunkt i forforståelser og fordomme om hinanden. Ved en evaluering af projektet fortæller lærerne, at eleverne får et større fagligt udbytte og øget selvsikkerhed. Eleverne fortæller, at de sætter pris på de ældres tilstedeværelse i skolen.

KUNST- OG FORTÆLLERPROJEKTER

Et engelsk eksempel på lokale intergenerationelle kunstprojekter er "Bigger Picture Project", der blev gennemført af Magic Me (Magic Me 2005, Springate et al. 2008). Hovedformålet med projektet var, at ældre og yngre beboere i området fik større opmærksomhed omkring hinandens bekymringer og meninger, at identificere fælles interesser og at undersøge forskelligheder. Projektet var en del af en større udviklingsstrategi for området, og projektet varede tre år. Arbejdet det første år bestod hovedsageligt i at forberede projektet ved at etablere samarbejdsrelationer, ansætte kunstnere og udvikle planer for projektet. I denne fase afholdt man også en workshop for skoleelever, der undersøgte deres holdninger til ældre. I år to blev der gennemført en række workshops, hvor deltagere fra begge generationer anvendte teater, film og kunst til at udtrykke sig kreativt. Her fokuserede de på temaer i boligområdet og på løsninger af lokale problemer, samt forberedte et event, hvor de skulle fremlægge deres resultater for resten af beboerne. I det tredje år blev der gennemført workshops, hvor deltagerne skulle præsentere og diskutere deres resultater med andre elever, som ikke havde været en del af projektet.

Netherlands Institute of Care and Welfare har udviklet metoden "Det fortællende Naboskab" med formålet at skabe integration i boligområder på tværs af alder og kultur (Mercken 2003). Tanken bag projektet er, at når beboere deler deres fortællinger med hinanden, skabes der en gensidig forståelse, der kan nedbryde stereotyper, skabe samhørighed og mindske konflikter mellem generationer. For at beboere på tværs af alder og kulturer kan mødes, er det væsentligt, at metoden inkorporeres i en aktivitet, der favner og appellerer til de forskellige aldersgrupper og kulturer. Metoden er fleksibel og kan tilpasses forskellige miljøer. I et pilotprojekt i den hollandske by Lombok består aktiviteten af tre faser. Først deles ældre beboere op i små homogene grupper à otte-ti personer. Her skal der skabes et trygt miljø, hvor deltagerne kan frembringe deres minder og øve sig i at formidle deres fortællinger. Fase 1 varer to-tre måneder og ledes af to ledere. Hvis det er muligt, gennemføres det på deltagernes modersmål. I fase 2 splittes de homogene grupper, og heterogene grupper skabes. Her øver deltagerne sig i at formidle og udveksle historier på tværs af kultur og alder. De lærer hinanden at kende, og der skabes en gensidig forståelse af, at de har brug for hinandens fortællinger til at skabe det fulde billede af boligområdet. Deltagerne opmuntres til at finde ligheder og fællestræk i hinandens fortællinger. Fase 2 varer en-to måneder og er stadig styret af to ledere. I fase 3 trækkes fortællingerne ud i boligområdet. Det er vigtigt, at man tænker bredt i denne fase, så man får inkluderet beboere med stor diversitet. Man kan holde fortælle-aktiviteter på den lokale skole, bibliotek, legeplads, fælleshus, lokalhistoriske bygninger og endda lokalbutikker. Deltagerne fra de første to faser anses for pionerer på området og skal hjælpe til at gennemføre aktiviteterne. Tanken er, at fortællingerne skal leve i boligområdet, og at der hele tiden skabes nye grupper og aktiviteter, hvor beboerne kan dele deres historie. Det fortællende naboskab. Fase 3 varer fire-fem måneder og indeholder møder på forskellige steder i lokalområdet, og forskellige målgrupper er involveret.

Et tredje eksempel på et kunstrelateret intergenerationelt projekt er et fotoprojekt. Et youth center i et boligområde i England ønskede, i samarbejde med frivillige fra boligområdet, at gennemføre en aktivitet, der skulle nedbryde stereotype forståelser og opbygge positive opfattelser yngre og ældre beboere imellem, og på den måde bidrage til øget stedstilknytning samt fremme social inklusion og trivsel (Alcock et al. 2011). Det konkrete projekt omfattede 18 yngre beboere i alderen 9-14 år og ti ældre beboere i alderen 65-80 år. De ældre blev rekrutteret ved omdelte flyers og ophængte plakater. De unge blev rekrutteret via en mund til mund-metode. Målgruppen anbefaledes at være yngre end 16 og ældre end 65 år. Projektet varede syv måneder og indeholdt 36 møder, heraf var 28 ugentlige møder i lokalområdet og otte ekskursioner. Det intergenerationelle fokus i projektet har gjort de yngre beboere opmærksomme på deres stereotype forståelse af de ældre beboere og

givet dem mulighed for at forstå den ældre gruppe anderledes, og vice versa. Det tyder på, at muligheden for at dele fortællinger med hinanden er en væsentlig faktor i at opnå gensidig forståelse og respekt og derigennem forandre stereotype forståelser af hinanden. Det har også haft betydning, at både yngre og ældre beboere har kunnet lære af hinanden. Det har skabt en følelse af værdi og har understøttet gensidige og ligeværdige relationer. Ligeledes har kendskabet til hinanden, og det at møde hinanden udenfor projektet, givet særligt de ældre en oplevelse af at blive set og værdsat. Det har mindsket følelsen af isolation. Fotograferingen har fungeret som det fælles tredje. Det har virket som et redskab til dialog mellem aldersgrupperne. Når der er blevet taget et billede af boligområdet, har det givet anledning til dialog om det, og det har skabt mulighed for nogle dialoger, der måske ellers ikke var blevet opdaget. Disse dialoger om boligområdet har skabt en samhørighed og fællesskabsfølelse.

Kunstprojekt for børn og unge i Høje Gladsaxe.

TIMEBANK

International betegnelse: Time banking

Aktiviteten timebank er udviklet i USA for ca. 35 år siden. Der er nu mange timebank-projekter i USA, og konceptet er også kommet til bl.a. England og Holland (Seyfang 2004).

En timebank er et system, der muliggør udveksling af tjenester ofte blandt beboere i afgrænsede boligområder, og det er ofte organiseret som en medlemsforening. Konceptet er baseret på styrkeperspektivet, hvor ressourcer og kompetencer blandt beboere identificeres, dyrkes og bringes i spil. Samtidig er det baseret på netværksperspektivet, idet et formål med aktiviteten også er at skabe relationer, opbygge netværk og fællesskab mellem beboere i boligområdet.

Der har været forsøg på at oversætte timebankkonceptet til en dansk kontekst, men der er nogle udfordringer i dansk skattelovgivning, der vanskeliggør formaliseringen af udveksling af tjenesteydelser. Derfor er det vigtigt, at man undersøger dette, inden man implementerer et timebankprojekt i Danmark.

MÅLGRUPPE OG FORMÅL

Formålene med timebankprojekter er at bringe ressourcer blandt beboere i spil, så beboere kan drage nytte af hinanden. Det betyder også, at et formål er at gøre det muligt for beboere at få hjælp til opgaver, som de ellers ville have svært ved selv at løse, og at beboere i højere grad kan komme til at opleve, at deres ressourcer kan anvendes af andre. Endelig er det formålet at styrke fællesskab og netværk mellem beboere, og at beboere får en opfattelse af hinanden som aktive naboer, der er interesserede i at hjælpe hinanden.

Målgruppen for timebankprojekter er alle beboere i boligområdet. Det kan være en fordel at forsøge at rekruttere en bredt sammensat målgruppe, således at de ydelser, beboerne kan tilbyde, er varierede.

BESKRIVELSE AF AKTIVITETEN

Timebankprojekter arbejder med at understøtte forskellige aspekter af social kapital blandt beboere i boligområdet. Dermed har aktiviteten fokus på at dyrke netværk blandt beboere, der både kan hjælpe dem med at klare dagligdagen, og som kan hjælpe dem videre i livet. Aktiviteten er baseret på styrkeperspektivet og nævnes af og til i sammenhæng med ABCD-tilgan-

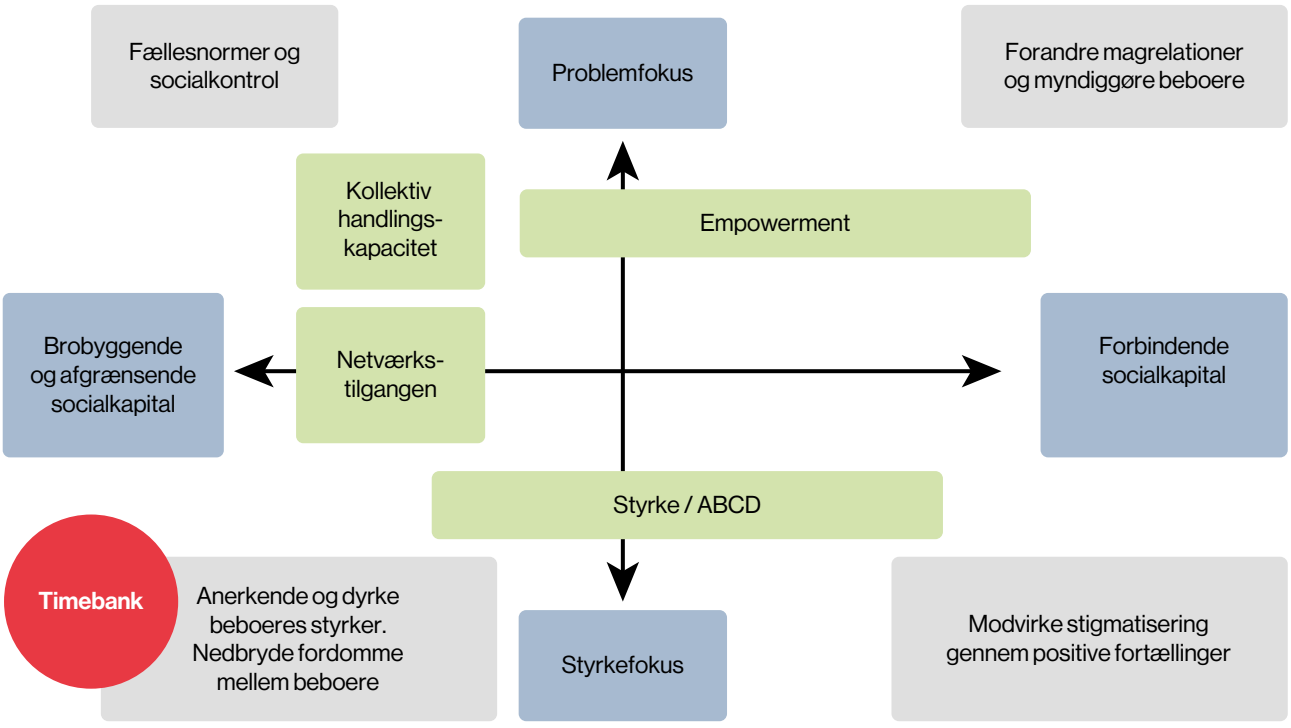

gen. I forbindelse hertil er det centralt i timebankprojekter, at beboeres ressourcer anerkendes og dyrkes. Aktiviteten er også baseret på netværkstilgangen, idet et formål med aktiviteten er at styrke fællesskab og netværk på tværs af grupper i boligområdet. Igennem aktiviteten synliggøres beboernes ressourcer, og beboerne ser hinanden som engagerede naboer, der kan og er interesserede i at hjælpe hinanden. Dermed kan aktiviteten også spille ind i den kollektive handlingskapacitet og understøtte boligområdet som aktivt og selvhjulpent.

Beboerne giver tjenester til hinanden, og den tid, en beboer bruger på en tjeneste til en anden beboer, kan vedkommende lægge i timebanken. Herefter kan beboeren købe tjenester fra andre beboere via sine timer i timebanken. En times ydelse svarer til en times tjeneste. Alle deltageres tid har den samme værdi, og alle deltagere er både givere og modtagere i en timebank.

Der er ikke som sådan nogen grænser for de måder, som beboere kan tilbyde deres tid på. Eksempler kan være børnepasning, madlavning, indkøb, håndarbejde, cykelreparation, undervisning i madlavning eller IT, maling.

Timebanker kan organiseres på forskellige måder, men grundlæggende værdier er (NEF 2008):

- At anerkende alle menneskers styrker
- At værdisætte arbejde på en ny måde: en time for en time – et opgør med pengeøkonomi og ulige værdisætning af arbejde
- Understøtte gensidighed – alle er både modtagere og givere
- At opbygge netværk

GOD PRAKSIS

Det er vigtigt for projektets succes, at der ansættes en koordinator til at synliggøre tilbud om og efterspørgsel på ydelser, opsøge beboere og identificere deres ressourcer, skabe kontakt mellem beboere og ikke mindst holde styr på timeregnskabet (Boyle 2014, Seyfang 2004).

Kvartershuset på Motalavej i Korsør involverer beboerne i praktiske gøremål.

Kvartshuset på Motalavej i Korsør involverer beboerne i praktiske gøremål.

Det kan være en fordel at lade timebankprojektet indgå i en bredere boligsocial indsats og dermed drage fordele af institutionel støtte, synergi med andre projekter, viden om boligområdet og troværdighed og tillid (Boyle 2014).

RESULTATER OG EFFEKTER

Timebankprojekter kan potentielt føre til et bredt spekter af forbedringer på det individuelle og det kollektive niveau. Timebank kan styrke netværket mellem beboere og modvirke social isolation, ligesom det kan styrke selvtillid hos beboere i projektet (Seyfang 2004). Timebank kan også styrke trivsel og mental sundhed i boligområdet, ligesom det kan styrke den kollektive handlingskapacitet (Boyle 2014). Endelig kan deltagelsen i timebankprojekter styrke den enkeltes lyst og kompetencer til at starte egne aktiviteter i boligområdet og i visse tilfælde starte virksomheder.

OMFANG OG KARAKTER AF VIDEN

Der findes mange timebankprojekter, og der er foretaget en række evalueringer, erfaringsopsamlinger og udarbejdet enkelte forskningsartikler om timebank. Derudover eksisterer der guidebøger til konceptet. I denne beskrivelse af aktiviteten har vi valgt at fokusere på enkelte amerikanske og britiske publikationer om konceptet (Boyle 2014, NEF 2008, Seyfang 2004).

For yderligere inspiration: http://timebanks.org/ http://timebank.dk/

NYTTEHAVER

International betegnelse: Community gardens

USA har en længere tradition for nyttehaver, og i de senere år er det også en aktivitetstype, som vi i stigende grad ser i det danske boligsociale arbejde. I USA startede nyttehaver som en strategi til at forbedre fødevaresituationen i starten af 1900-tallet, men er nu udviklet til også at blive en strategi til bl.a. at forbedre det sociale miljø i boligområder (Ohmer et al. 2009). Nyttehaver, som en netværksskabende og sundhedsfremmende aktivitet i boligområder, anvendes nu i en række europæiske lande.

De fleste nyttehaver er drevet af non-profit-organisationer, herunder beboerforeninger (Guitart et al. 2012). I mange haver er der mere end én organisation, som er involveret. Nyttehaver med børn og unge som målgruppe kan organiseres og varetages i samarbejde med skoler. I USA anvender skoler eksempelvis nyttehaver til undervisning bl.a. ift. ernæring. Nyttehaverne er ofte baseret på en bottom up-tilgang. Derfor har beboerne stor indflydelse på aktiviteterne, og det er typisk frivillige beboere, som dyrker og vedligeholder haverne.

I en dansk boligsocial kontekst kan relevante aktører dermed være boligorganisationer, den boligsociale indsats, afdelingsbestyrelser og beboere generelt. I nyttehaver, der særligt har fokus på børn og unge, er skolen også en relevant samarbejdspartner.

FORMÅL OG MÅLGRUPPER

Der kan være flere formål med nyttehaver (Draper & Freedman 2010):

- Få beboeres ressourcer i spil
- Skabe netværk og fællesskab
- Øge deltagelse, engagement og ejerskab
- Styrke medborgerskab og politisk deltagelse
- Forskønne området
- Styrke helbred
- Forbedre fødevaresituationen

De typiske motiver for at deltage i nyttehaver er at få mulighed for at dyrke grøntsager, at dyrke fællesskab også på tværs af kulturelle grupperinger samt at forbedre helbred og spare udgifter til mad (Guitart et al. 2012).

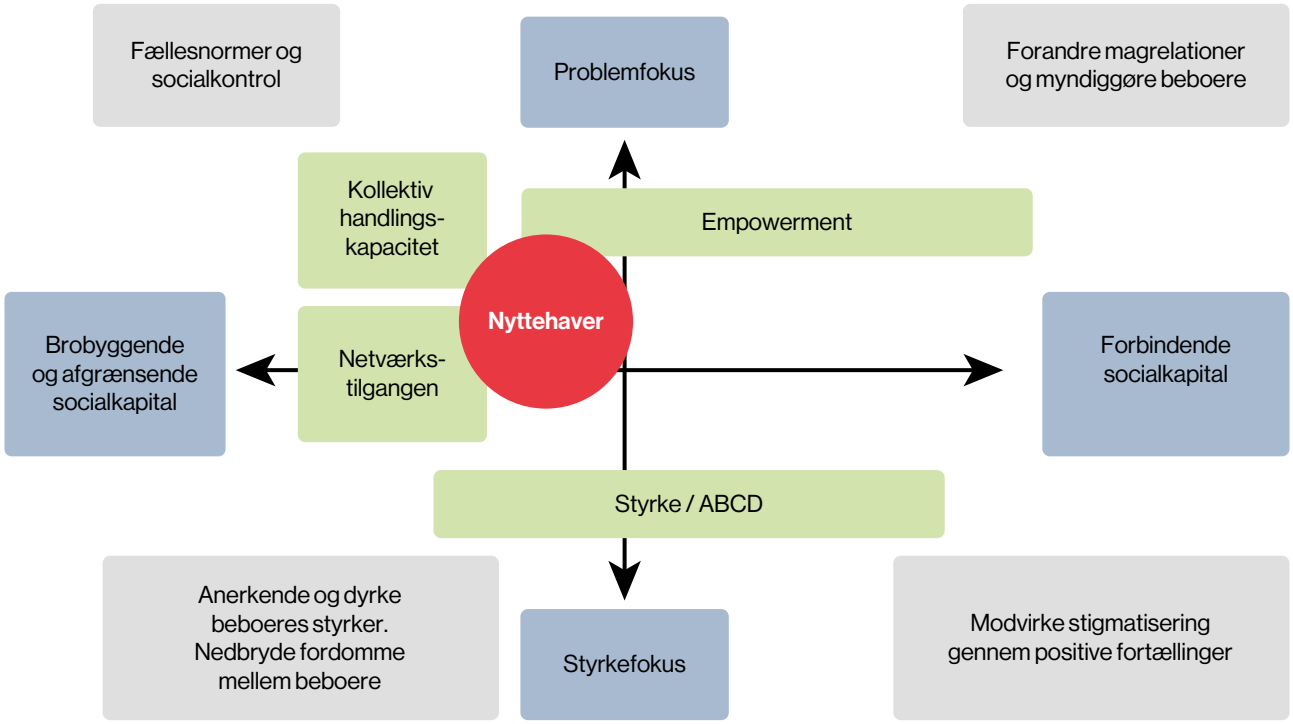

Målgrupperne for nyttehaverne er den brede beboergruppe, typisk på tværs af kulturelle og etniske grupper og på tværs af generationer, hvor formålet bl.a. er at skabe netværk og kendskab på tværs af beboergrupper. Nyttehaver kan også have særligt fokus på børn og unge som målgruppe.

BESKRIVELSE AF AKTIVITETEN

Nyttehaver kan være et ikke-kommercielt "tredje" sted udenfor arbejde og hjem, hvor beboere kan samles, netværke og dyrke fællesskabet. Haverne skaber mulighed for, at beboere med forskellig baggrund kan finde sammen om fælles interesser. Ofte (men ikke altid) er organiseringen omkring nyttehaver karakteriseret ved beboeres direkte deltagelse i beslutningsprocesser og flad struktur. Dermed giver nyttehaver mulighed for, at aktive beboere kan deltage direkte i planlægning og beslutninger omkring haverne. Samtidig er der variationer nyttehaverne imellem. De kan være placeret både i land og by, og de kan være knyttet til et boligområde eller uafhængigt af et boligområde (Firth et al. 2011). Vi fokuserer her på studier af nyttehaver, som er baseret i boligområder i byer, og hvor studierne fokuserer på effekter og sammenhænge mellem netværk, deltagelse, social kapital på den ene side, og deltagelse i nyttehaver på den anden.

Overordnet kan nyttehaver således karakteriseres som områder, hvor der dyrkes fødevarer og blomster, og som er styret og vedligeholdt af beboere i boligområdet (Guitart et al. 2012). Derudover adskiller nyttehaver sig fra private haver ved at være offentlige eller fælles mht. ejerskab, adgang og beslutning/demokratisk kontrol (Draper & Freedman 2010, Glover et al. 2005:79). Dermed er nyttehaver karakteriseret som et organiseret græsrodsinitiativ, hvor et stykke jord i bymæssigt rum bruges til at dyrke fødevarer og blomster, som brugerne kan anvende – både individuelt og kollektivt. Både når nyttehaverne er opdelt i små enheder, og når det er et fælles stykke jord til alle beboere, kræver styringen og vedligeholdelse af haverne, at beboere deler haveredskaber og viden med hinanden. Derfor er samarbejde et vigtigt aspekt af nyttehaverne.

Centrale elementer i nyttehaver er således:

- At det er et stykke jord, beboere dyrker – enten i små plots hver for sig eller i fælles arealer
- Der skabes nyttige produkter (grøntsager og blomster), og området forskønnes
- Nyttehaver skaber muligheder for møder og netværk
- Nyttehaver er baseret på frivilligt arbejde og engagement
- Flad struktur og mulighed for indflydelse

Problemforståelse og tilgange kan variere alt efter fokus og formål med nyttehaven. Således trækker nyttehaverne på en række perspektiver og tilgange i det sociale arbejde.

For det første kan nyttehaver være baseret på et styrkeperspektiv/ABCD-tilgang. Her ligger fokus på at identificere, dyrke og anvende de ressourcer, der findes blandt beboere i boligområdet og få dem i spil. Det kommer både til udtryk, ved at frivillige beboere bruger kræfter på at forskønne området, og ved at beboere organiserer sig omkring nyttehaverne og igangsætter flere aktiviteter i boligområdet.

For det andet kan nyttehaver fokusere på at forbedre det sociale miljø i boligområdet og dermed trække på tilgange, der ligger indenfor det netværksskabende perspektiv. Nyttehaverne bliver i den sammenhæng midlet til at skabe netværk mellem beboere, hvilket kan medføre større trivsel. Her er det også centralt, at nyttehaverne kan styrke netværk blandt beboere i området, således at beboere får øget kontakter, som de kan trække på, når de har brug for hjælp – både ift. at passe nyttehaven, men også bredere set i hverdagen (Wakefield et al. 2007, Draper & Freedman 2010, Alaimo et al. 2010, Guitart et al. 2012).

For det tredje bliver nyttehaverne set som et middel til at skabe et trygt boligområde og et miljø, hvor beboere i højere grad tager ansvar og er engagerede i at vedligeholde både det fysiske og det sociale miljø i boligområdet. På den måde kan nyttehaver også ligge indenfor den kollektive handlingskapacitet (Teig et al. 2009).

Nyttehaver i Odense.

For det fjerde trækkes der på empowerment-perspektivet, idet nyttehaverne ofte er styret og drevet af beboere selv. Gennem arbejdet med at organisere nyttehaver, er det tanken, at både individuelle beboere og boligområdet som sådan opnår kapacitet til at gennemføre forbedringer, få indflydelse på forandringsprocesser. Og i nogle tilfælde opnå politisk empowerment og kompetencer til at begå sig og få indflydelse i forskellige organiseringer, fx i boligorganisationer, kommune eller andre aktører, der har interesse i jorden. Netværk udenfor boligområdet kan også styrkes gennem involvering i nyttehaver. Her er der bl.a. tale om, at særligt de beboere, som er engagerede i at koordinere og organisere nyttehaven, opnår kontakter og danner samarbejdsrelationer med andre aktører i området (fx skoler), opnår kompetencer ift. fondssøgning og lignende og eksempelvis samarbejder med nyttehaver i andre boligområder (Draper & Freedman 2010, Armstrong 2000).

For det femte imødekommer nyttehaver helbreds- og ernæringsproblemer. Her er det tanken, at produktionen af grøntsager i nyttehaverne dels fører til øget fysisk aktivitet via havearbejdet og dels fører til større indtag af grøntsager (Draper & Freedman 2010, Wakefield et al. 2007).

GOD PRAKSIS

Teig et al. (2009) har identificeret fire forhold, der har betydning for nyttehavernes effekt:

- Frivillig deltagelse: Det er centralt for aktiviteten, at beboere engagerer sig i frivilligt arbejde i haven. Det frivillige arbejde i haverne er med til at styrke engagement og motivationen for selv at tage initiativ til at vedligeholde haverne osv. Det frivillige arbejde er også med til at styrke netværk i boligområdet, den kollektive ansvarsfølelse og gensidig tillid

- Ledelse: Det har betydning, at der er en person, som leder haven. Lederen kan både være en frivillig beboer eller en, som er ansat i fx boligorganisationen. Det vigtige er, at lederen viser engagement, åbenhed og er dygtig til at facilitere. Det kan understøtte kollektive beslutningsprocesser, skabelse af fælles sociale normer og gensidig tillid. Godt lederskab kan også være en mekanisme, der sørger for, at ting bliver gjort, understøtte effektiv kommunikation og ejerskabs- og tilknytningsfølelse
- Aktiviteter: Organiserede aktiviteter i tilknytning til haven kan styrke de positive sociale processer. Det kan fx være fælles arbejdsdage, picnic, høstfestivaler og lignende. På den måde kan haven være en katalysator for andre aktiviteter, der understøtter sociale processer, fx ved at skabe møder, ved at dyrke sociale relationer og gennem planlægning og gennemførsel af aktiviteterne
- Rekruttering: En aktiv, åben og inkluderende rekruttering af nye deltagere i haven præsenterer haven som et fælles socialt miljø, og dette er med til at skabe tilknytning for hele områdets beboere

Derudover kan det pointeres, at er formålet med nyttehaven hovedsageligt at skabe netværk på tværs af beboergruppe, er det særlig relevant at tænke i, hvordan der rekrutteres, og hvordan der skabes fælles aktiviteter omkring nyttehaven. Er et formål at styrke den kollektive handlingskapacitet, kan der knyttes normdannende processer til nyttehaven. Er det et formål at styrke beboeres empowerment, kan der fokuseres særligt på organiseringen og på at styrke beboeres kompetencer ift. ledelse og forhandling, ligesom det kan være relevant at understøtte deres netværk til andre aktører i og udenfor området.

Det kan også være nødvendigt at være opmærksom på, om de fællesskaber, der dannes i nyttehaven, er ekskluderende. Glover (2004) viser i sit casestudie, at der kan være personer blandt beboere, der ikke er aktive i nyttehaven, som føler sig ekskluderet. Det er derfor værd at være opmærksom på, at der er et positivt spillover til den brede beboergruppe og ikke et afgrænsende netværk, der ekskluderer dem, som ikke er aktive i nyttehaven.

RESULTATER OG EFFEKTER

I USA er der gennemført en række evalueringer og forskningsprojekter i relation til nyttehaver, og i 2010 har Draper m.fl. kortlagt den eksisterende viden om nyttehavers virkning og effekter i USA. Generelt kan Draper og Freedman (2010) på baggrund af forskningsoversigten konkludere, at det er forskellige aspekter og temaer, der belyses i de forskellige studier, såvel som at de nyttehaver, der undersøges, varierer ift. målgruppe, boligområde, involverede aktører og formål. På tværs af disse variationer viser studierne positive resultater – både for den enkelte og for boligområdet. Hovedparten af de studier, der har undersøgt, hvorvidt nyttehaver kan styrke netværk og social kapital i områderne, viser positive resultater. Generelt dokumenterer studierne effekter ift. øget netværk, øget trivsel, øget deltagelse, større fællesskabsfølelse og øget socialisering på tværs af beboergrupper (Draper & Freedman 2010, Alaimo et al. 2010, Guitart et al. 2012). Det vil vi uddybe i det følgende.

En række studier konkluderer, at de relationer, der skabes via nyttehaverne, også får betydning i bredere sammenhænge og smitter af på relationer til øvrige beboere og andre aktører i områderne. Ligeledes konkluderer en række studier, at deltagelse i nyttehaver både kan styrke den afgrænsende og den brobyggende kapital og de stærke og svage bånd. At skabe og vedligeholde haverne kræver samarbejde og social interaktion, og det fører ofte til styrket netværk. Det styrkede fællesskab er ikke kun relateret til dem, som er direkte involveret i nyttehaverne, men involverer også andre udenfor haverne og dermed den forbindende sociale kapital. Samarbejde med aktører i området (skoler, organisationer, sundhedscenter m.m.) giver adgang til ressourcer, som brugerne af nyttehaver ellers ikke havde adgang til (Draper & Freedman 2010, Firth et al. 2011).

Endelig viser en række studier, at nyttehaver kan styrke organisering og mobilisering af beboere i boligområder, hvilket får betydning for den bredere deltagelse og initiativ hos beboere i andre sammenhænge. Deltagere i nyttehaverne får skabt et netværk, som de bruger til at skabe nye aktiviteter eller ændringer i boligområdet (Draper & Freedman 2010). Desuden kan de

gode effekter af nyttehaverne styrkes, hvis der er en god organisering omkring det (Armstrong et al. 2000).

Alaimo et al. (2010) viser, at de positive effekter styrkes i husstande, der både er aktive i nyttehaver og i beboermøder. Hvis husstanden deltager både i havearbejdet og beboermøder, er de sociale gevinster større. Så dette studie viser, udover at der er en sammenhæng mellem social kapital og opfattelser af boligområder og deltagelse i havearbejdet, at det kan styrke de positive effekter at skabe gode organisatoriske rammer omkring haven.

Når det er de unge, der er målgruppen, er det i USA ofte i forbindelse eller i samarbejde med skoler, hvor eleverne kommer ud og arbejder i nyttehaverne som en del af undervisningen. Udover større bevidsthed og viden om ernæring og større indtag af grøntsager, viser Draper og Freedman (2010), at børn og unges deltagelse i nyttehaver har ført til udvikling af sociale kompetencer, socialt netværk, teamwork og respekt for andre personer og kulturer.

Som nævnt er det til tider vanskeligt gennem de kvantitative analyser at belyse de underliggende sammenhænge mellem nyttehaver og de formodede effekter. Derfor er det relevant at inddrage mere dybdegående casestudier, der belyser sammenhængen, ligesom spørgeskemaundersøgelser kan belyse deltagere og lederes vurderinger af sammenhængen.

I en spørgeskemaundersøgelse blandt koordinatorer af nyttehaver rapporterer ca. halvdelen af respondenterne, at deltagelse førte til forbedringer i opfattelse og attitude ift. boligområdet. Ca. en tredjedel af koordinatorerne rapporterede, at haven havde ført til yderligere beboerorganisering og beboerdrevne aktiviteter i boligområdet. Eksempler var udvikling af park og legepladsområde, en babysitterordning og foreningsdannelse (Armstrong 2000).

I tråd med dette viser en spørgeskemaundersøgelse foretaget af Teig et al. (2009), at deltagelse i havearbejdet styrker netværk, opbygger netværk, hvor man hjælper hinanden, opbygger gensidig tillid mellem beboere og øger fællesskabsfølelse og tilknytning. Haverne kommer også i nogle tilfælde til at fungere som katalysator for andre aktiviteter. God kommunikation og fælles beslutningsprocesser opfattes som havende stor betydning for havens succes.

Wakefield et al.s (2007) casestudie fra Toronto peger ligeledes på, at de møder mellem naboer fra forskellige kulturer, som nyttehaverne muliggør, styrker netværk mellem beboere, bryder isolation og skaber stolthed og ejerskab til boligområdet. De netværk, som skabes i forbindelse med nyttehaverne, kan også fungere som et fundament for involvering i og diskussioner om andre temaer i boligområdet. På den måde konstaterer Wakefield et al. (2007), at nyttehaverne kan være et nyttigt middel til at skabe bredere deltagelse i boligområdet.

OMFANG OG KARAKTER AF VIDEN

Det er i den amerikanske forskning, at vi finder langt hovedparten af artikler om nyttehaver. Otte forskningsartikler er inkluderet i kortlægningen. To af disse er systematiske reviews, tre rapporterer på statistiske analyser baseret på spørgeskemaundersøgelser, én er baseret på et kvalitativt studie og en er baseret både på kvantitative og kvalitative analyser. Alle de inkluderede forskningsartikler undersøger amerikanske nyttehaver. Derudover har vi identificeret en rapport om nyttehaver i Tyskland.

Ud fra de kvantitative studier kan det være vanskeligt at afgøre, om de identificerede effekter skyldes haverne, eller om det omvendt er det stærke fællesskab og netværk blandt beboere, der fører til, at haverne er der og bliver brugt. Ofte er det i højere grad en korrelation end en kausal sammenhæng, de kvantitative studier viser.

COMMUNITY ART – KREATIVE OG KUNSTNERISKE AKTIVITETER

International betegnelse: Community art

Community art i boligområder er en form for offentlig kunst, der er karakteriseret ved at være eksperimenterende og inkluderende. I community art arbejder kunstnere sammen med beboere om at skabe kunst til glæde for fællesskabet og boligområdet (Lowe 2000).

Community art har en længere historie i engelsksprogede lande, herunder USA, Canada, England og Australien (Lee 1998). I litteraturen er community art både en selvstændig aktivitet, der er med til at mægtiggøre den enkelte og selve boligområdet, og en aktivitet, der fungerer som et forum for netværksdannelse. Community art anvendes også som det fælles tredje i aktiviteter, med fokus på inddragelse af unge (evt. andre beboere) og i interkulturel og intergenerationel praksis.

Community art-begrebet er bredt og kan ligge indenfor mange forskellige former for kunstarter og kreative aktiviteter, bl.a. drama/teater, dansegrupper, poesi/skrivegrupper, visuel kunst som installationer og udsmykning af boligområdet, musik, film og billeder/photovoice og festivaler. Nogle af disse aktiviteter rummes ikke af det danske begreb kunst, derfor har vi valgt at anvende det engelske begreb community art. Når begrebet kunstner anvendes, dækker det over en professionel, som har sin ekspertise indenfor en given kunstart eller kreativ aktivitet.

Begrebets bredde betyder, at de konklusioner, der drages om aktiviteten, vil gå på tværs af forskellige community art-former. De store forskningsstudier, som beskrivelsen her bl.a. er baseret på, går ligeledes på tværs af forskellige kreative og kunstneriske aktiviteter. Det giver nogle begrænsninger i de konklusioner, vi kan drage, i og med at det bliver vanskeligt at synliggøre mere specifikt, hvilke former for aktiviteter der medfører resultater og effekter. Vi identificerer derfor også så vidt muligt mekanismer, der medfører resultater, og som kan være relevante i mange underaktiviteter indenfor community art.

I den inkluderede litteratur er særligt England efterfulgt af USA, Canada og Australien fremtrædende indenfor community art. Aktørerne varierer fra lokale initiativer

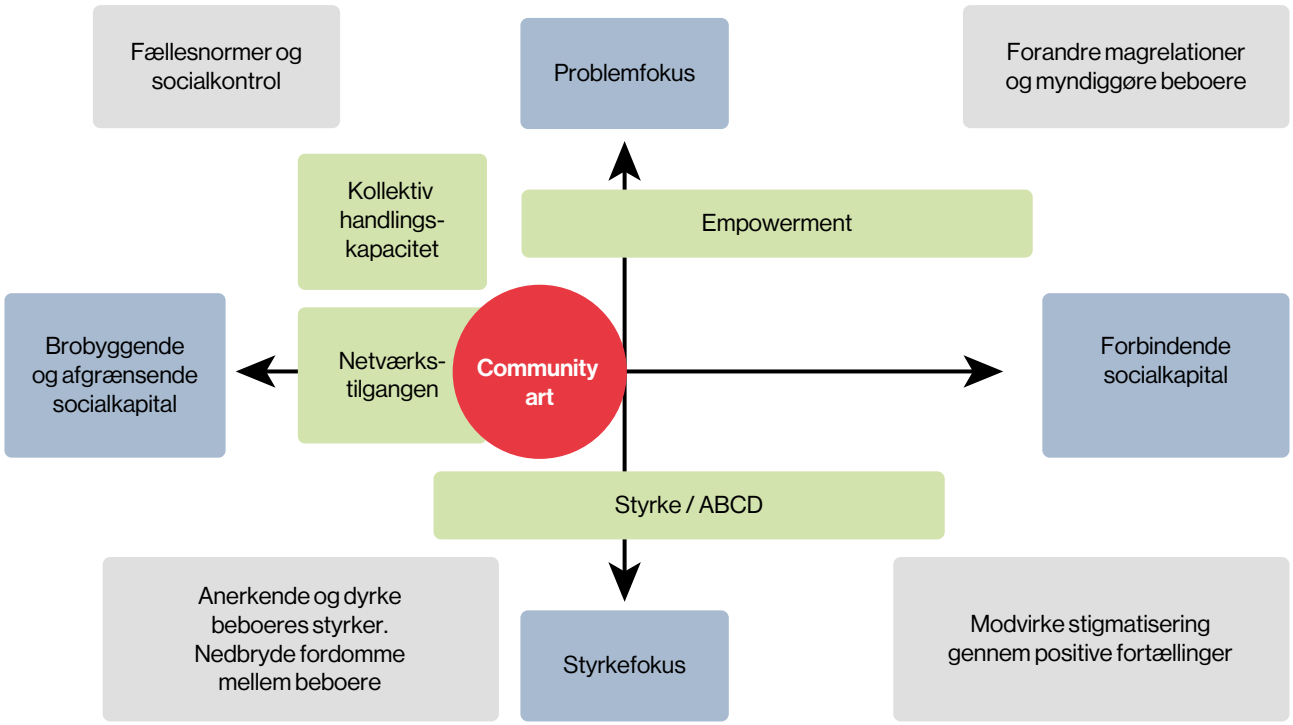

i foreningslivet, ungdomsklubber og beboerforeninger. Ofte gennemføres aktiviteten i samarbejde med kunstforeninger, uddannelsesinstitutioner eller på tværs af lokale eller nationale foreninger og organisationer. Sommetider er projekterne en del af en national strategi, hvor beboerne dog har indflydelse på projektets udformning. Andre gange er det en bottom up-tilgang, projekterne er baseret på. Mange af projekterne indleder et samarbejde med en freelancekunstner, som bliver facilitator af den kreative proces og til tider også af det sociale aspekt af projektet.

FORMÅL OG MÅLGRUPPE

Community art-projekter kan have flere formål. Dels kan community art anvendes som det fælles tredje i projekter, der har til formål at øge netværk blandt beboere (Lee 1998). I den sammenhæng kan der også arbejdes specifikt med at nedbryde fordomme blandt beboere i området samt at styrke og synliggøre positive elementer i boligområdet, hvilket kan styrke fællesskabet og skabe tilhørsforhold og stedstilknytning (Lowe 2000).

Community art kan også ligge indenfor en empowerment-tilgang, og her er formålet i lige så høj grad at bevidstgøre beboere om magtrelationer, rettigheder og demokratiske muligheder. Ligeledes er det her formålet at bruge kunsten til at synliggøre deltagernes og beboernes oplevelser og holdninger. Et aspekt af community art kan her være at styrke deltagernes selvtillid samt tro på og mod til at ændre på deres livssituation (Breitbart & Kepes 2007).

Endelig kan community art ligge indenfor styrkeperspektivet og dermed have som formål at synliggøre og dyrke kreative ressourcer blandt beboere samt at understøtte positive fortællinger om boligområdet og dets beboere.

Opsummerende kan vægtningen af formålene variere, men de vil oftest ligge indenfor følgende aspekter:

- Styrke netværk blandt beboere på tværs af alder, kultur og sociale forhold
- Styrke positiv stedsforståelse, stedstilknytning og fællesskab
- Styrke beboeres empowerment – individuelt og kollektivt
- Synliggøre beboeres oplevelser og holdninger

Community art-projekter henvender sig til den brede beboergruppe på tværs af alder, social og kulturel baggrund. Nogle projekter henvender sig primært til børn, teenagere og unge. Andre har særligt fokus på kvinder eller etniske grupper, som anses for undertrykte.

BESKRIVELSE AF AKTIVITETEN

Community art trækker både på styrkeperspektivet, netværksperspektivet, empowerment-perspektivet og på tilgangen om kollektiv handlingskapacitet. Det varierer fra aktivitet til aktivitet, hvor fokus ligger. På tværs af denne variation er der følgende fællestræk. Community art en fælles kreativ proces mellem en professionel kunstner og et boligområde. Det er en kollektiv kunstskabende metode, hvor beboere og professionelle kunstnere sammen skaber et kunstnerisk produkt eller udtryk. I community art er processen vigtigere end produktet i sig selv (Lee 1998). Derudover påpeger Matarasso (1997), at et særkende ved community art er, at der er et budskab knyttet an til det kreative produkt, ligesom det er et kendetegn, at beboere forvandles fra passive til aktive i den kreative proces, hvor de former og udtrykker budskaber. Budskaberne kan både være personlige og knyttet til boligområdet.

Lee (1998) identificerer tre aspekter, der adskiller community art fra andre kunstprojekter:

- Den fælles kreative relation mellem kunstnere og lokalområder
- Et stærkt fokus på processen som et essentielt værktøj til kollektive, samarbejdende og gensidigt givtige resultater
- Den aktive deltagelse af kunstnere og beboere i den kreative proces

Alt efter hvilken kunstart der er i fokus, fokuseres der på forskellige aspekter og potentialer i community art, og dermed kan der både trækkes på narrative tilgange, diskursteori, visuelle tilgange og på dans og musik som udtryksformer.

Community Art Projekt i Høje Gladsaxe.

GOD PRAKSIS

Community art bør være fleksibel og skabes via processen. Derfor er der en risiko forbundet med at skabe en standardiseret formel for aktiviteten. På trods af det, kan der på tværs af studier identificeres nogle fællestræk ift. god og succesfuld praksis (Kay 2000, Matarasso 1997, South 2004, NHS 2000, Lee 1998):

- Rekruttér en professionel kunstner
- Grundig planlægning med inddragelse af beboere. Dette er særlig centralt, hvis der er fokus på empowerment
- Etablér et formål med projektet
- Proces og produkt er lige vigtige. Processen er den udviklende del, og produktet bliver symbol på udviklingen og genstand for stolthed

- Beboerdeltagerne har indflydelse og medbestemmelse i hele processen
- Overvej projektets bæredygtighed både ift. tid, økonomi og øvrige ressourcer
- Rum og plads er vigtige, særligt hvis projektet har til formål at være netværksdannende, da rummet kan bruges til at "droppe forbi"
- Etablér et stærkt partnerskab mellem beboerne, projektmedarbejder og de øvrige stakeholders. Det er vigtigt at afstemme forventninger, roller og beslutningsprocedurer
- Dokumentér og evaluér projektet. Videodokumentation kan tages frem og minde om det positive ved projektet. Dette kan også være til glæde og gavn for de beboere, som ikke har deltaget, og være en måde at inddrage dem på
- Lav en offentlig annoncering, fernisering, opvisning eller lignende ved projektets afslutning

RESULTATER OG EFFEKTER

Der er relativt mange studier af effekter og resultater af community art. Alt i alt tyder studierne på, at community art bidrager til, at deltagerne oparbejder sociale kompetencer, nedbryder fordomme og skaber møder mellem beboere fra forskellige grupper, og at disse processer kan styrke netværk og social kapital i boligområderne. Det er centralt for community art, at deltagerne har mulighed for at arbejde sammen og derigennem støtte, hjælpe og anerkende hinanden i processen, lige så vel som at der gennem aktiviteterne er mulighed for at styrke både individuelle og sociale kompetencer og fællesskab omkring den kreative proces. Community art kan således styrke interaktion på tværs af alder og på tværs af kulturelle grupperinger, men er det formålet, bør der være specifik opmærksomhed på det i aktiviteterne. Derudover konkluderer enkelte studier, at community art kan være nyttigt i empowerment-processer. Det vil vi uddybe i det følgende.

En nyere gennemgang af forskning om betydningen af deltagelse i kulturelle og kunstneriske aktiviteter er gennemført af et engelsk forskerhold i 2015 (Taylor et al. 2015). Det drejer sig om kulturelle og kunstneriske aktiviteter, hvor borgere er med til at skabe kultur og kunst, og hvor formålet bl.a. er at styrke relationer blandt deltagerne. Taylor et al. (2015) undersøger bl.a. eksisterende viden om effekter af deltagelse i sådanne aktiviteter – dog ikke nødvendigvis forankret i boligområder. Kortlægningen konkluderer, at der er evidens for en positiv relation mellem deltagelse i kunstprojekter på den ene side og sundhed, social kapital, kriminalitetsforebyggelse og uddannelse på den anden. Den stærkeste evidens findes for relationen mellem deltagelse i kunstprojekter og social kapital. Generelt viser studier, at kulturel deltagelse kan bidrage til sammenhængskraft, reducere social eksklusion, øge tryghed og styrke lokalsamfund. Kortlægningen konkluderer dog også, at der er behov for mere forskning på området, idet der mangler mere dybdegående viden om sammenhænge mellem kunstprojekter og de sociale effekter, ligesom der ikke er stor viden om, hvilke typer af aktiviteter der har den største effekt, og for hvilke målgrupper (Taylor et al. 2015).

Matarasso (1997), som har gennemført et stort og anerkendt studie, konkluderer, at community art har en positiv effekt både for den individuelle deltager i projektet og for boligområdet som sådan ift. netværk og venskaber på tværs af socioøkonomiske, etniske og generationelle forhold. Matarasso understreger, at personer med minoritetsbaggrund har styrket deres socialisering udenfor egen kulturel gruppe. Studiet viser, at community art kan styrke både den afgrænsende og den brobyggende sociale kapital. Dog påpeger Matarasso, at det er nødvendigt at have særligt fokus på det intergenerationelle og det interkulturelle aspekt, såfremt effekterne skal opnås (Matarasso 1997). Matarasso (1997) konkluderer, at den kreative proces i community art-projekter skaber rum for at udfordre og nuancere deltagernes forståelser af hinanden. Et andet studie (South 2004) peger på, at deltagerne igennem den kreative proces udvikler deres selvforståelse, hvilket både styrker deres mentale helbred og deres relationer til familiemedlemmer og naboer. Endelig konkluderer (Madyaningrum & Sonn 2011) i et studie om et teaterprojekt på tværs af kulturelle skel, at deltagernes stereotype forståelser af hinanden blev udfordret og samhørigheden på tværs af kulturelle grupper styrket. Dog peger studiet også på, at der fortsat kan identificeres ubevidste stereotype forestillinger om andre kulturelle grupper.

Community Art Projekt i Høje Gladsaxe.

Disse konklusioner understøttes af Newman et al.s forskningskortlægning fra 2003 samt af enkelte mindre studier, der ligeledes finder, at community art har en positiv betydning for netværk, relationsopbygning og stedstilknytning i boligområdet. Her peger studierne på effekter i form af øget kendskab beboere imellem, øget socialisering på tværs af alder, samt på tværs af socioøkonomiske og kulturelle skel, og endelig på etablering af nye venskaber, øget stedstilknytning og reduceret følelse af isolation (Kay 2000, Lowe 2000, Newman et al. 2003, South 2004, NHS 2000).

På det individuelle niveau er det særligt effekter i form af øget selvtillid, motivation, livssyn og tilegnelse af nye kreative, sproglige, organisatoriske og sociale kompetencer, som enkelte studier har identificeret (Newman et al. 2003, NHS 2000, South 2004, Matarasso 1997, Kay 2000). Community art anvendes også til børn og unge. Her viser et effektstudie fra Canada (Wright et al. 2006), at børn og unge også kan forbedre deres sociale kompetencer, styrke kompetencer ift. konflikthåndtering og mindske følelsesmæssige udfordringer ved at deltage i community art-projekter.

På tværs af litteraturen ser det ud til, at community art kan styrke deltagernes empowerment. Igennem de kreative processer og produkter får den enkelte deltager mulighed for at udtrykke sine ideer og tanker. Deltagerne er aktive, og de trænes i at dele deres produkter og tanker med de øvrige deltagere. Når deltagerne inddrages i beslutnings- og planlægningsprocesser, opbygges ligeledes organisatoriske kompetencer, der også kan anvendes i andre sammenhænge og arenaer. Community art kan adressere specifikke problematikker i boligområdet og skabe opmærksomhed omkring sådanne både for øvrige beboere, for lokale beslutningstagere og på det bypolitiske niveau. Det betyder, at community art kan mægtiggøre beboere og give dem adgang til at ytre deres bekymringer, meninger og ideer og derigennem få indflydelse i deres lokalsamfund. Endelig kan community art bevidstgøre beboerne om ulighed, rettigheder og politisk deltagelse.

Matarasso konkluderer således, at der er en sammenhæng mellem deltagelse i community art-aktiviteter og mægtiggørelse af den enkelte og boligområdet. På baggrund af spørgeskemaundersøgelser peger han på, at flertallet af deltagere i community art-projekter ønsker at indgå i andre lokale aktiviteter og initiativer fremover. Desuden peger han på, at flertallet oplever, at community art har givet dem mulighed for at udtrykke deres ideer og oplevelsen af at blive hørt. På trods

Community Art Projekt i Høje Gladsaxe.

af dette var det dog en relativt lille andel af deltagerne, som oplevede, at de havde fået større indsigt i deres demokratiske rettigheder (Matarasso 1997).

Enkelte kvalitative studier kan styrke viden om de bagvedliggende mekanismer. I den sammenhæng konstaterer Lowe (2000), at når beboere mødes omkring fælles interesser, styrker det samhørighed og åbner for nye muligheder for social interaktion. Ligeledes forstærker hjælp og anerkendelse mellem deltagerne i projektet den sociale samhørighed. Studiet peger også på, at community art kan danne rammen for positiv social interaktion mellem beboere på tværs af alder og kultur. Der skabes ikke nødvendigvis nye venskaber på tværs af grupper, men alligevel styrker interaktionen deltagernes følelse af samhørighed (Lowe 2000).

OMFANG OG KARAKTER AF VIDEN

Det er en udfordring at gennemføre stærke målinger af effekten af community art-projekter. Ligesom en stor del af de studier, der forsøger at identificere resultater og effekter, er baseret på ikke-standardiserede spørgeteknikker. Det betyder, at de konklusioner, der kan trækkes på tværs af studier, til en vis grad er baseret på knap så systematiske selvvurderede forandringer (Newman et al. 2003).

Denne beskrivelse af community art er baseret på en række forskningskortlægninger (Taylor et al. 2015, NHS 2000, South 2004, Newman et al. 2003), der på tværs af studier opsummerer viden om resultater og effekter samt om god praksis.

Derudover er beskrivelsen baseret på et lidt ældre, men anerkendt studie af 90 community art-projekter (Matarasso 1997) samt en række casestudier, der kan bidrage til en større forståelse af arbejdsmetoder og mekanismer i community art-projekter (Ohmer & Owens 2013, Wright et al. 2006, Sjollema & Hanley 2013, Lowe 2000, Kay 2000, Madyaningrum & Sonn 2010).

Det er hovedsageligt i de engelsksprogede lande, vi har identificeret studier om community art. Organiseringen og formålene med boligsocialt arbejde kan derfor være anderledes end i Danmark. Ikke desto mindre kan vi på baggrund af den internationale litteratur identificere forskellige perspektiver og pejlemærker for god praksis, der også kan være relevante i en dansk kontekst.

Lee (1998) har lavet en guidebog til community art-projekter, der kan hentes her:
http://www.arts.on.ca/Page2841.aspx

EKSEMPLER PÅ COMMUNITY ART-AKTIVITETER

TEATER

I en bydel i Australien har kunstnergruppen The Torch lavet et teaterstykke i samarbejde med beboere i området (Madyaningrum & Sonn 2010). Stykket fortæller en historie om området, og det blev vist både indenfor og udenfor området. I teaterstykket var der ca. 125 deltagere, hvoraf hovedparten var beboere. Derudover deltog en dansetrup og et kor, som kom fra andre områder. Formålet med projektet var at give en stemme til udsatte beboere i området, at skabe nye fortællinger om området og at bryde med stereotype forestillinger. En særlig målgruppe for projektet var oprindelige folk. The Torch laver også andre former for community art.

POESI

Sjollema og Hanley (2013) har undersøgt potentialet i poesi og kreativ skrivning som en metode i boligsocialt arbejde. De konkluderer, at kreativ skrivning kan styrke udviklingen i et boligområde. Bl.a. kommer de frem til, at deltagerne gennem aktiviteten styrker deres fællesskabsfølelse og deres kompetencer til at planlægge og gennemføre aktiviteter. På det individuelle plan peger de også på, at deltagerne forbedrer deres skrivning og får øget selvværd. Samtidig peger Sjollema og Hanley dog på, at der kan være nogle barrierer. Særligt kan det være nyttigt at være opmærksom på, at poesigruppen ikke bliver for lille og dermed meget sårbar ift. ustabilt fremmøde. Desuden er det nyttigt at have fokus på, at gruppen skal arbejde selvstændigt og have relativt frie rammer til at udtrykke sig gennem poesien.

PHOTOVOICE

Ohmer og Owens (2013) har studeret et photovoice-projekt i USA. Projektet skriver sig ind i tilgangen om kollektiv handlingskapacitet. Et overodnet formål med projektet var at modvirke kriminalitet ved at styrke den fælles handlingskompetence. Projektet bestod af forskellige elementer, der tilsammen skulle understøtte netværk og fællesskab mellem beboere samt udvikle kompetencer til at handle. Fotografier blev brugt som middel til at synliggøre elementer i boligområdet, som deltagerne mente enten understøttede eller modvirkede kriminalitet. Det samlede program bestod af seks 90 minutters-sessioner med gruppediskussioner, rollespil m.m. samt af udviklingen af et kriminalitetsforebyggende program. I forbindelse med de første træningssessioner fik deltagerne uddelt kameraer og fik til opgave at gå rundt i boligområdet for at fotografere og illustrere karakteristika i boligområdet, som de mente kunne enten modvirke eller skabe kriminalitet i boligområdet. Efterfølgende analyserede deltagerne de fotografier, der var blevet taget, og fulgte her en såkaldt SHOWED photovoice-metode. Photovoice-metoden bidrog til at skabe diskussioner mellem beboerne og til at synliggøre og prioritere mellem forskellige elementer i boligområdet, som deltagerne ville styrke eller forandre.

Photovoice er en metode, der både anvendes i socialt arbejde i boligområder og som forskningsmetode. Også i aktionsforskning, hvor det sociale arbejde og forskningen spiller sammen, anvendes photovoice.

UNGERÅD OG ORGANISERING AF UNGE

International betegnelse: Youth organizing, youth councils, youth participation

Ungeråd og ungeorganisering er aktiviteter, der træner unge i at organisere sig, at tilegne sig magt og at skabe forandring (Christens & Dolan 2011)

Særligt i USA er der tradition for at arbejde med at styrke unges deltagelse og indflydelse i udvikling af boligområder samt ift. bredere politikker og programmer. I mange amerikanske stater er ungeråd en del af det politiske system og et integreret aspekt i udvikling af boligområder. Der findes forskellige konkrete metoder til at styrke unges deltagelse og indflydelse. Heraf kan nævnes oprettelse af ungeråd, støtte til unges organisering samt bredere programmer, hvor unges deltagelse og indflydelse har særligt fokus. Fælles for disse aktiviteter er, at de hovedsageligt ligger indenfor en empowerment-tilgang. Dvs. at der er fokus på, hvordan den enkelte unge kan styrkes i en empowerment-proces, og på hvordan grupper af unges kollektive empowerment kan styrkes. Derudover er et fælles udgangspunkt, at de unge anses for at være aktive subjekter, som kan bidrage til og forbedre boligområder, politikker og programmer. Aktiviteter, der på forskellig vis søger at understøtte unges deltagelse og indflydelse, ligger således også indenfor et styrkeperspektiv, hvor de unge i højere grad anses for at være en aktiv samarbejdsparter end for at være en passiv målgruppe. I denne aktivitetsbeskrivelse vil vi trække konklusioner på tværs af konkrete metoder og aktiviteter.

FORMÅL OG MÅLGRUPPE

Overordnet er formålet med ungeråd og organisering af unge i boligområdet at engagere unge i deres ungdomsliv og i deres lokalsamfund. Christens og Dolan (2011) opsummerer, at ungeråd og organisering af unge både bliver set som en model til at engagere unge i udvikling af lokalsamfund og som en strategi til at skabe en positiv udvikling blandt de unge. Organisering af unge har således til formål at bringe unge sammen om presserende udfordringer i deres lokalsamfund og at uddanne de unge til at organisere og mobilisere sig selv og hinanden med henblik på at ændre magtforholdene, samtidig med at de skaber meningsfulde institutionelle ændringer i deres lokalsamfund. Dvs. at formålene er at styrke de unges mobilisering og

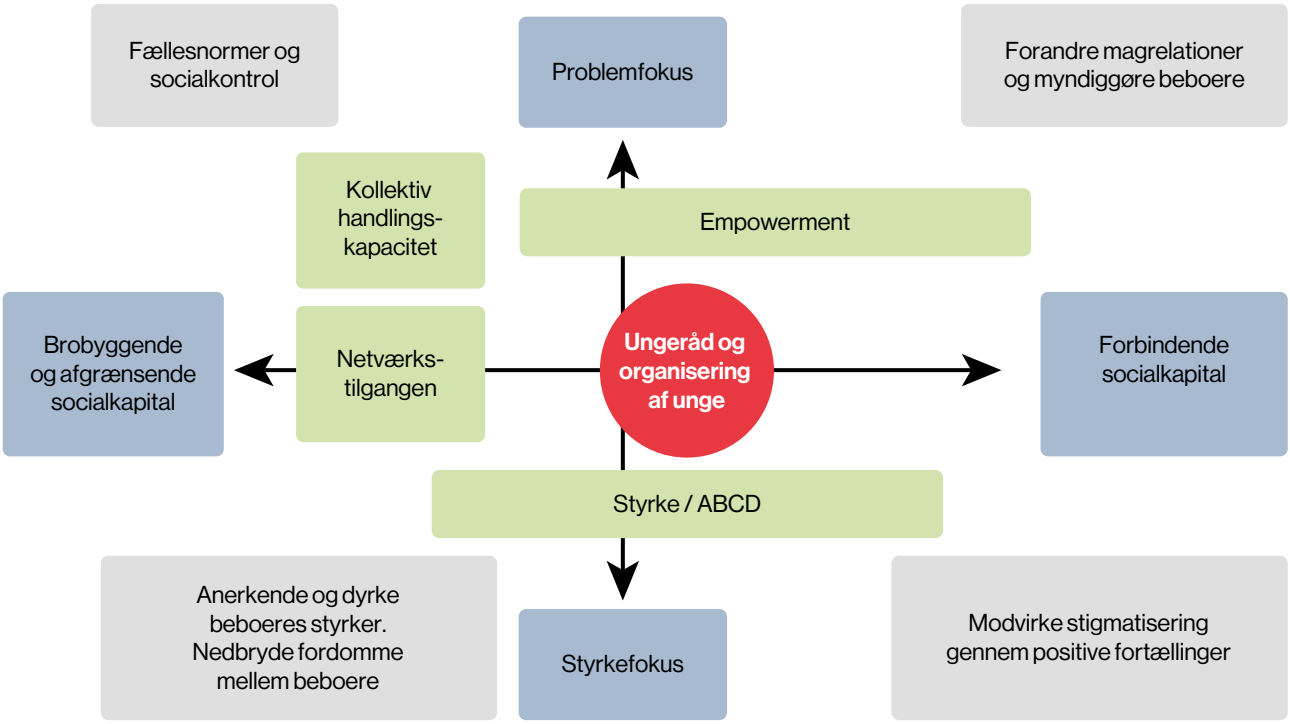

Høje Gladsaxe involverer de unge i boligområdets udvikling gennem "ungtilung"-projektet.

empowerment både på et kollektivt og et individuelt niveau, ligesom det er formålet at styrke de unges indflydelse i boligområdet og på sigt i samfundet.

Dvs. at ungeråd og organisering af unge i udsatte boligområder har tre gennemgående formål:

- At styrke den individuelle empowerment blandt unge i området
- At styrke den kollektive empowerment blandt unge i området
- At skabe et bedre boligområde ved at bringe de unges ideer og ressourcer i spil

Målgruppen for denne type af aktiviteter er unge i udsatte boligområder. Aldersgrænsen for aktiviteterne er sjældent klart defineret. I nogle tilfælde kan aktiviteten også være målrettet børn og unge voksne.

BESKRIVELSE AF AKTIVITETEN

På tværs af variationer af aktiviteten er der en række fællestræk. I en del af aktiviteterne er der fokus på at styrke de unges kompetencer og indflydelse og at støtte og træne de unge i at varetage deres indflydelse, at arbejde med kritisk refleksion og styrke de unge i at forstå sammenhæng mellem deres liv, deres muligheder og samfundets organisering. Derudover er det centralt, at de voksne indgår i lydhøre positioner overfor de involverede unge, og at der er opmærksomhed på at inkludere en mangfoldighed af unge.

Christens og Dolan (2011) beskriver fire centrale principper for aktiviteten.

- Magt: Aktiviteterne tager udgangspunkt i unges situation og i forhold, der påvirker de unges situation. Dvs. at de unge opnår indsigt i de magtforhold, der har betydning for deres livssituation
- Empowerment: Aktiviteterne styrker de unges muligheder for at arbejde med magtrelationer og få adgang til indflydelse. Dvs. at de unge lærer, at de ved fælles indsats kan udfordre beslutningstagere og skabe forandringer i boligområdet
- Social retfærdighed: Aktiviteten tager udgangspunkt i temaer, der er vigtige for de unge, og som identificeres gennem en kollektiv proces. Dvs. at de unge i fællesskab vælger de forhold, de er mest op-

tagede af, fremfor at de arbejder med temaer, der er udvalgt af andre
- Lederskab: De voksne støtter op om og faciliterer aktiviteten, men det er de unge, som har lederskabet i aktiviteten. Ofte involverer aktiviteten et intergenerationelt aspekt, men det er i disse aktiviteter udviklingen af de unges lederskab, der er i centrum

Herudover er der som nævnt nogle variationer. Sutton (2007) har skabt nogle kategorier af aktiviteter, der styrker unges deltagelse og indflydelse. Kategoriseringen er baseret på forskellige typer af deltagelsesprocesser og forskellige perspektiver og formål. Typerne kan placeres i et kontinuum, der går fra den individuelle og personlige udvikling, over indgåelse i forbedringer og aktiviteter i boligområdet og til et mere aktivistisk perspektiv, hvor de unge arbejder med samfundsmæssige forandringer på et bredere plan. Aktiviteter kan lægge deres fokus forskellige steder i dette kontinuum og således have varierende fokus på:

- Den individuelle og personlige udvikling, der arbejder med at støtte de unge i at opbygge selvtillid, opbygge relationer, styrke motivation samt understøtter udviklingen af de unges kompetencer
- Konkrete forbedringer i boligområdet, hvor de unge arbejder med konkrete forbedringer i boligområdet. Det kan fx være kreative projekter, planlægning af udviklingsprojekter i området eller frivilligt arbejde i området. I denne type af aktiviteter lærer de unge at tage ansvar og være aktive i deres nærmiljø
- Aktivisme med fokus på samfundsmæssig forandring, hvor de unge opfordres til at gå i dialog med magthavere, gennemføre kampagner og demonstrationer m.m. for at skabe mere grundlæggende forandringer i byen og samfundet som sådan

GOD PRAKSIS

På tværs af studier kan vi identificere en række aspekter, der kan defineres som god praksis:

- Trygt miljø: Det har stor betydning for de unges empowerment-proces, at der er en tryg atmosfære i projektet. Hvis de unge skal engagere sig fuldt ud, må miljøet være trygt, imødekommende, sjovt, omsorgsfuldt og udfordrende, og de unge må føle et vist ejerskab. I sådan et miljø bliver det muligt for de unge at udtrykke sig selv, at være kreative, at udvikle sig og at formulere deres holdninger. Det kan skabes eksempelvis ved at fokusere på at opbygge relationer, at skabe rammer for god opførsel, guide, hvordan der gives og modtages feedback, og ved at arbejde meget med interaktive metoder (Jennings et al. 2006, Pearrow 2008, Nygreen et al. 2006)
- Kritisk tænkning: Gennemgående for de inkluderede artikler er, at personlig udvikling gennem læring/dannelse (kritisk refleksion) styrker unges kompetencer til og oplevelse af muligheder for at handle, forstå og påvirke eget liv og lokalsamfund. Der bør arbejdes med kritisk refleksion, reflekterede handlinger og social forandring på både individuelt og kollektivt niveau. Det stiller krav til, at de voksne, som indgår i aktiviteten, skal have de rette kompetencer til at facilitere de unges kritiske refleksion. Aktiviteter som teater, fotografi, musik m.m. kan danne afsæt for, at de unge kan udtrykke deres holdninger og synspunkter (Jennings et al. 2006)
- Fokus på både individuelt og kollektivt niveau: Det er centralt for denne type af aktiviteter, at der udvikles både på det individuelle plan blandt deltagere og på det bredere boligområde. Det har betydning for effekten af gruppen, at der ikke kun fokuseres på individuel udvikling, men at der planlægges konkrete initiativer til at ændre på forhold i boligområdet eller i nogle bredere politiske niveauer. Dermed kan det være nyttigt både at indarbejde en række relationsopbyggende initiativer, understøtte de unges ideer, lade de unge definere formålet med deres arbejde, og hvilke forhold de ønsker at ændre, og derudover at øve og styrke de unges kompetencer ift. kommunikation og argumentation (Christens & Dolans 2011, Pearrow 2008)
- Inklusion af alle unge: Det er vigtigt, at de, der indgår i aktiviteten, afspejler boligområdets unge beboere, dvs. at aktiviteten skal kunne rumme kulturelle og religiøse forskelligheder – både fordi det er en nyttig kompetence for den enkelte, og fordi det styrker gruppens politiske magt. Det er også vigtigt at være opmærksom på at inkludere alle unge og ikke kun dem, der i forvejen er aktive og artikulerede (Jennings et al. 2006, Matthews 2002, Christens & Dolan 2011)

- Partnerskaber med voksne: Balancen mellem voksen- og ungestyring overfor partnerskaber er et vedvarende og centralt aspekt, der diskuteres i en række af de inkluderede artikler. Der sondres i graden af voksen- og ungestyring og dermed, i hvor vid udstrækning der er tale om voksen- eller ungedrevne projekter. Fra den ene yderpol med ren børne- og ungemagt til den anden yderpol med rent voksenstyre (Larson et al. 2005, Nygreen et al. 2006). Gillett (2010) refererer til studier, der viser, at en hæmmende faktor, ift. at de unge opnår empowerment og ledelseskompetencer, kan være de voksnes manglende tillid til de unge. Således er der tre potentielle barrierer. For det første, at de unge oplever, at de voksne styrer dem fremfor at involvere dem. For det andet, at der er mangel på reel indflydelse ift. at træffe beslutninger. Og for det tredje, at de voksne opfatter de unge som nogle, der skal beskyttes og ikke involveres. Nygreen et al. (2006) formulerer udfordringen som: at lede uden at lede overfor at lede uden at kontrollere

Gennemgående for den inkluderede litteratur er, at der refereres til Arnsteins deltagelsesstige, der kan anvendes til at synliggøre forskellige grader af inddragelse og lederskab. Ift. projekter, der har de unges deltagelse som omdrejningspunkt, er relationen mellem voksne og unges ledelse central. Her kan nedenstående udvikling af deltagelsesstigen anvendes.

Budskabet i studierne er, at aktiviteterne bør sigte mod forskellige grader af ægte deltagelse, mens den symbolske deltagelse ikke kan understøtte de ønskede processer. Hvor hovedparten af studierne diskuterer voksnes overstyring og tendenser til at gennemføre symbolsk deltagelse, viser et casestudie, at de voksnes fraværende deltagelse også kan være et problem (Breitbart & Kepes 2007). Således er der behov for, at de voksne står til rådighed, faciliterer, motiverer og viser interesse for de unges engagement.

RESULTATER OG EFFEKTER

Som nævnt er de studier, vi har identificeret, hovedsageligt kvalitative studier, som opsamler vurderinger og erfaringer på tværs af forskellige aktiviteter, der styrker unges deltagelse og empowerment i boligområder. Derfor er det ikke voldsomt klare konklusioner omkring effekter, vi kan præsentere. De følgende konklusioner om effekter vil vi derfor anbefale, at man ser som potentielle snarere end sandsynlige eller sikre.

Generelt viser studier, at empowerment blandt personer fra marginaliserede områder har en lang række livsforbedrende effekter. Det drejer sig bl.a. om øget selvbevidsthed (både på individuelt og kollektiv niveau), mental sundhed, skolegang og uddannelse samt reduceret vold og alkohol- og stofmisbrug (Pearrow 2008). Når vi mere specifikt ser på effekter af ungeråd og organisering af unge i boligområder, kan effekterne opdeles i tre former, nemlig effekter på det individuelle og personlige plan, effekter for gruppen af unge og effekter i boligområdet. Det uddyber vi i det følgende.

På tværs af studierne kan der identificeres mere eller mindre veldokumenterede effekter på det individuelle plan hos de unge, som har været en del af et ungeråd eller andre former for empowerment-orienterede pro-

8	Unge-initiativ – unge inviterer voksne til at træffe fælles beslutninger	Ægte deltagelse
7	Unge-initiativ – beslutninger træffes af unge	
6	Voksen-initiativ – fælles beslutninger mellem unge og voksne	
5	Konsulteret og informeret	
4	Udpeget og informeret	
3	Symbolsk deltagelse	Symbolsk deltagelse
2	Dekoration	
1	Manipulation	

grammer for unge i boligområder (Christens & Dolan 2011, Jennings et al. 2006, Mathews et al. 2007, Sutton 2007). Fælles for studierne er, at de konstaterer, at individuelt engagement, handlingskraft og handlingskapacitet øges, ligesom de unges selvtillid, troen på og lysten til at gøre en forskel styrkes. Derudover konstaterer studierne, at de unge øger deres kompetencer til at lede grupper og projekter, til at forhandle og argumentere, ligesom de efter deltagelse i aktiviteten i højere grad tør stå frem og tale offentligt og foran et publikum. De unges opmærksomhed og viden om demokratiske processer styrkes, ligesom de bliver mere bevidste om og udvikler deres identitet og rolle som medborgere. Enkelte studier peger også på, at deltagelse i aktiviteterne skaber forbedringer i skolen og motiverer de unge til at uddanne sig (Sutton 2007). Hvilke kompetencer, der udvikles, afhænger naturligvis af, hvilke aspekter der lægges vægt på i aktiviteten.

Studierne rapporterer ligeledes om en række relationelle og kollektive effekter. Inden for gruppen af unge, som deltager i aktiviteterne, kan der skabes et fælles fundament og en fælles viden om rettigheder og demokratiske værdier, fælles værdier og normer, og et trygt gruppetilhørsforhold, som kan føre til fælles handlingskompetencer (bl.a. Sutton 2007). Generelt kan aktiviteterne være med til at øge kendskab og skabe positive relationer på tværs af kulturelle skel og på tværs af aldersgrupper i området. Relationer mellem unge og voksne kan også forbedres gennem aktiviteterne, i og med at voksne ser nye sider af og ressourcer hos de unge. Unge oplever i højere grad at blive anerkendt, respekteret, forstået og taget alvorligt af voksne i boligområdet og af andre aktører i og uden for området. Unge kan også opnå at skabe et netværk ud af området, bl.a. til magtfulde aktører, og i den forbindelse styrke den forbindende sociale kapital (Christens & Dolan 2011, Jennings et al. 2006, Sutton 2007).

Ift. boligområdet kan aktiviteterne dels være med til at styrke relationer og netværk på tværs af grupper i området. Dels kan aktiviteterne udmunde i konkrete forandringer i området. Det kan fx være nye aktiviteter eller fysiske forbedringer. Det kan også være forbedringer af eksisterende planer, aktiviteter og programmer. Endelig kan ungeorganiseringen være en del af

Høje Gladsaxe involverer de unge i boligområdets udvikling gennem "ungtilung"-projektet.

en proces, der styrker institutioner og organisering af boligområdets beboere, som på den måde i højere grad kan være med til at styrke politikker og programmer i området (Jennings et al. 2006, Christens & Dolan 2011, Sutton 2007). Disse effekter afhænger dog af, hvor meget og hvordan der fokuseres på de unges deltagelse i forandring i boligområdet via aktiviteten (Sutton 2007).

OMFANG OG KARAKTER AF VIDEN

I USA er der som nævnt en længere tradition for at arbejde med empowerment blandt unge og for at oprette ungeråd. Det er da også i USA, vi har fundet langt den største mængde materiale om inddragelse af unge. Derudover har vi inkluderet enkelte artikler og rapporter fra England, Canada og Tyskland. Hovedparten af de inkluderede tekster er baseret på kvalitative studier og opsamler erfaringer og resultater på tværs af aktiviteter. I nogle studier inddrages aktiviteter fra andre lande.

Vi har ikke identificeret effektstudier eller andre store kvantitative undersøgelser af ungeråd og organisering af unge. Typen af de inkluderede studier er altså snarere opsamlinger af erfaringer på tværs af cases, hvilket giver en vis usikkerhed i konklusionerne. Desuden er selve aktiviteterne noget varierende i deres udformning og organisering. Derfor kan det være vanskeligt på baggrund af det identificerede materiale at opsummere sikker viden om god praksis, mekanismer, resultater og effekter. Vi vil derfor anbefale, at de konklusioner, vi skaber på tværs af studierne, anses som tværgående erfaringer, sandsynlige potentielle mekanismer og resultater snarere end sikker viden.

EKSEMPLER PÅ UNGEAKTIVITETER

ORGANISERING AF UNGE I CALIFORNIEN

Christens og Dolan (2011) har undersøgt en aktivitet i Californien, USA, der udføres af Inland Congregations United for Change (ICUC), og som er en del af det nationale netværk: People Improving Communities Through Organizing (PICO). Organiseringen af denne aktivitet er tæt relateret til religiøse institutioner. På den måde er det ikke en organiseringsform, der er typisk for dansk boligsocialt arbejde. Derfor kan der være dele af erfaringer fra aktiviteten, som ikke kan overføres eller implementeres i en dansk kontekst. Studiet kan dog identificere nogle elementer i virkningen af aktiviteten, som vi vurderer kan tjene til inspiration også i en dansk kontekst. I denne konkrete aktivitet var temaet vold blandt unge i boligområdet. Aktiviteten bestod af en række elementer:

- De unge diskuterede, reflekterede over og analyserede betydningen af vold i boligområdet. I ICUC gennemførte de unge i samarbejde med et universitet interviews med andre unge i boligområdet for at blive klogere på, hvordan volden i området påvirkede dem
- De unge mødtes med administratorer og politikere i byen for at blive klogere på, hvordan byen var organiseret, og hvilke forskellige perspektiver der var på volden i boligområdet
- De unge identificerede mangler i den måde, man havde forsøgt at mindske vold i boligområdet på. De unge argumenterede for en mere holistisk tilgang med større fokus på at forbedre hverdagen for de unge i boligområdet
- De unge gennemførte en kampagne, med hvilken de ønskede at ændre tilgange til de unge i boligområdet fra at fokusere på afstraffelse til at fokusere mere på, hvordan de unge kunne støttes i deres hverdag og livsmestring

TEEN EMPOWERMENT-PROGRAM

I Boston, USA, har man et såkaldt teen empowerment-program (TE). I programmet er der fokus på at organisere de unge i boligområdet og på at understøtte en empowerment-proces. TE går hovedsageligt ind i boligområder, der er plaget af ungdomsvold. Her rekrutteres der en gruppe unge beboere, som bliver ansat som ungdomsorganisatorer. Der er en åben udvælgelsesproces, og man går efter at rekruttere forskellige typer af unge, så gruppen af ungdomsorganisatorer afspejler de unge beboere i området. Det betyder bl.a., at der kan ansættes unge, som ellers kan være i risiko for at indgå i kriminelle aktiviteter. Når gruppen af 8-12 ungdomsorganisatorer er dannet, faciliterer de voksne medarbejdere en intensiv ti-dages træningsproces, som er baseret på interaktive metoder. Processen har følgende formål:

- At opbygge relationer og gruppetilhørsforhold
- At identificere udfordringer i skolen eller boligområdet
- At identificere udfordringer i en bredere samfundsmæssig kontekst
- At udvikle to til tre strategiske handlinger, der kan være de første skridt ift. de identificerede udfordringer
- Forberede gruppens medlemmer på efterfølgende ugentlige feedback-sessioner og introducere dem for et såkaldt Behaviour Contract System, hvor de indgår aftale om at opføre sig, så de kan tjene som gode rollemodeller for andre unge i området

Efter det intensive ti-dages program gennemfører de unge de aftalte strategiske handlinger. De mødes jævnligt igennem et års tid og har interaktive arbejdssessioner, hvor de giver hinanden sparring og feedback.

PULJER TIL AKTIVITETER GENNEMFØRT AF UNGE

Caiju er en tysk tænketank, der har afprøvet en ny metode til at skabe engagement og indflydelse blandt unge i bydelen Falkenhagner Feld i Berlin (www.Caiju.de). Caiju peger på, at der ofte er en skævhed i rekrutteringen af unge til at indgå i ungeråd og lignende, idet denne type af aktiviteter hovedsageligt appellerer til de unge, som allerede er motiverede og engagerede i udviklingen af lokalområdet. Derimod kan det være vanskeligt at rekruttere og motivere socialt og kulturelt marginaliserede unge. I Falkenhagner Feld har de derfor etableret en pulje, som de unge kan søge til at gennemføre deres egne projekter. Til puljen er der tilknyttet vejledere, som hjælper de unge med at gøre ideen til et projekt. Således skal vejlederne facilitere de unge, så de skridt for skridt styrkes i at gennemføre deres projekter. Vejlederne er opsøgende og forsøger at etablere kontakt til unge i forskellige grupperinger.

REFERENCELISTE

Agger, A. & Jensen, J.O. (2015): Area-based Initiatives – And Their Work in Bonding, Bridging and Linking Social Capital. European Planning Studies, 23(10), 2045-2061.

Alaimo, K., Reischi, T. & Allen, J. (2010): Community gardening, neighborhood meetings and social capital. Journal of Community Psychology, 38(4), 497-514.

Alcock, C., Cami, P., Barker, C., Haridi, C. & Raven, R. (2011): Intergenerational Practice in the Community: A Focused Ethnographic Evaluation. Journal of Community & Applied Social Psychology, 21(5), 419-432.

Andersen, J. & Von Hadeln Løve, F. (2013): Social kapital og empowermentprocesser i lokalsamfund. I: Hegedahl, P. & Rosenmeier, S.L. (Red.), Social kapital som teori og praksis (1. udg.). København: Samfundslitteratur.

Andersson, R., Musterd, S., Galster, G. & Kauppinen, T. (2007): What Mix Matters? Exploring the Relationships between Individuals' Incomes and Different Measures of their Neighbourhood Context. Housing Studies, 22(5), 637-660.

Armstrong, D. (2000): A survey of community gardens in upstate New York: Implications for health promotion and community development. Health & Place, 6(4), 319-327.

Bergmark, Å. & Lundström, T. (2007): Metoder i socialt arbejde – Hvad er det? I: Meuvisse, A. m.fl. (Red.), Socialt arbejde: En grundbog. København: Hans Reitzels Forlag.

Boström, A. (2004): Intergenerational Initiatives in Sweden. Journal of Intergenerational Relationships, 2(3-4), 95-103.

Bourdieu, P. (1979): Distinction. A social critique of the judgement of taste. London: Routledge.

Bourdieu, P. & Wacquant, L. (1996): Refleksiv sociologi – mål og midler. København: Hans Reitzels Forlag.

Boyle, D. (2014): The Potential of Time Banks to support Social Inclusion and Employability. An investigation into the use of reciprocal volunteering and complementary currencies for social impact. Lokaliseret d. 1. juni 2016 på: http://is.jrc.ec.europa.eu/pages/Employability-TheFutureofWork.html

Breitbart, M. & Kepes, I. (2007): The YouthPowerStory: How Adults Can Better Support Young People's Sustained Participation in Community-Based Planning. Children, Youth and Environments, 17(2), 226-253.

Brisson, D. (2009): Testing the Relationship of Formal Bonding, Informal Bonding, and Formal Bridging Social Capital on Key Outcomes for Families in Low-Income Neighbourhoods. Journal of Sociology & Social Welfare, 36(1).

Brisson, D. & Usher, C. (2005): Bonding Social Capital in Low-Income Neighborhoods. Family Relations, 54(5), 644–653.

Charkoudian, L. (2010): Giving Police and Courts a Break: The Effect of community mediation on decreasing the use of police and court resources. Conflict Resolution Quarterly, 28(2).

Charkoudian, L. & Bilick, M. (2015): State of Knowledge: Community Mediation at a crossroads. Conflict Resolution Quarterly, 32(3).

Christensen, G. (2013): Indsatser i udsatte boligområder. Hvad virker, hvorfor og hvordan? Kraks Fond Byforskning, 13(1).

Christens, B. & Dolan, T. (2011): Interweaving Youth Development, Community Development, and Social Change Through Youth Organizing. Youth and Society, 43(2), 528-548.

Dallago, L., Perkins, D.D., Santinello, M., Boyce, W., Molcho, M. & Morgan, A. (2009): Adolescent Place Attachment, Social Capital, and Perceived Safety: A Comparison of 13 Countries. American Journal of Community Psychology, 44(1-2), 148-160.

Dean, L., Hillier, A., Chau-Glendinning, H., Subramanian, S.V., Williams, D. & Kawachi, I. (2015): Can you party your way to better health? A propensity score analysis. Social Science & Medicine, 138, 201-209.

De Clerco, B., Vyncke, V., Hublet, A., Elgar, F.J., Ravens-Sieberer, U., Currie, C., Hooghe, M., Leven, A. & Maes, L. (2012): Social Capital and social inequality in adolescents' health in 601 Flemish communities: A multilevel analysis. Social Science & Medicine, 74, 202-201.

De Donder, L., De Witte, N., Buffel, T., Dury, S. & Verté, D. (2012): Social Capital and Feelings of Unsafety in Later Life: A Study on the Influence of Social Networks, Place Attachment, and Civic Participation on Perceived Safety in Belgium. Research on Aging, 34(4), 425-448.

De Jong, W. (2001): Neighborhood-centered conflict mediation in the Netherlands: An instrument for social cohesion-part II. Contemporary Justice Review, 4(1), 44-58.

Diez Roux, A.V. & Mair, C. (2010): Neighborhoods and health. Annals of New York Academy of Sciences, 1186, 125-145.

Dobchuck-Land, B., Toews, O. & Silver, J. (2010): Neighbourhood-Level Responses to Safety Concerns in Four Winnipeg Inner-City Neighbourhoods: Reflections on Collective Efficacy. Canadian Journal of Urban Research, 19(1), 18-33.

Draper, C. & Freedman, D. (2010): Review and Analysis of the Benefits, Purposes, and Motivations associated with Community Gardening in the United States. Journal of Community Practice, 18, 458-492.

Elliott, C. (1999): Locating the Energy for Change: An Introduction to Appreciative Inquiry. Winnipeg: International Institute for Sustainable Development.

Firth, C., Maye, D. & Pearson, D. (2011): Developing “community” in community gardens. Local Environment, 16(6), 555-568.

Foldgast, A., Rhod, M. & Madsen, L. (2015): Naboskab i udsatte boligområder. En måling af naboskabet i udsatte boligområder sammenlignet med andre boligområder i Danmark. Hvidovre: Center for Boligsocial Udvikling.

Freire, P. (1973): Education of the oppressed. New York: Seabury Press.

Gillett, S. (2010): A Neighbourhood Based Youth Engagement Practice Story. Relational Child & Youth Care Practice, 23(4), 53-62.

Granville, G. (2002): A Review of Intergenerational Practice in the UK. Lokaliseret d. 1. juni 2016 på: http://hdl.handle.net/10068/521172

Glover, T. (2004): Social Capital in the Lived Experiences of Community Gardeners. Leisure Sciences, 26(2), 143-162.

Glover, T., Shinew, K. & Parry, D. (2005): Association, Sociability, and Civic Culture: The Democratic Effect of Community Gardening. Leisure Sciences, 27(1), 75-92.

Goffman, E. (2009): Stigma. Om afvigerens sociale identitet. København: Samfundslitteratur.

Granovetter, M. (1973): The Strength of Weak Ties. American Journal of Sociology. 78(6), 1360-1380.

Guitart, D., Pickering, C. & Byrne, J. (2012): Past results and future directions in urban community gardens research. Urban Forestry & Urban Greening, 11, 364-373.

Guldager, J. (2002): ”Metodevejen” – en ny hovedvej eller en blindgyde? ”Uden for nummer” – tidsskrift for forskning og praksis i socialt arbejde, 3(5).

Guldager, J. (2013): Kundskabsformer og metodeforståelse. I: Guldager, J. & Skytte, M. (Red.), Socialt arbejde. teorier og perspektiver. København: Akademisk Forlag.

Healy, K. (2008): Socialt arbejde i teori og kontekst. En grundbog. København: Akademisk Forlag.

Hedeen, T. (2004): The Evolution and Evaluation of Community Mediation. Conflict Resolution Quarterly, 22(1-2), Fall-Winter 2004.

Honneth, A. (2003): Behovet for anerkendelse. København: Hans Reitzels Forlag.

Jennings, L., Parra-Medina, D., Hilfinger Messias, D. & McLoughlin, K. (2006): Toward a Critical Social Theory of Youth Empowerment. Journal of Community Practice, 14(1-2), 31-55.

Kawachi, I., Kim, D., Coutts, A. & Subramanien, S. (2004): Commentary: Reconciling the three accounts of social capital. International Journal of Epidemiology, 33, 682-690.

Kay, A. (2000): Art and community development: the role the arts have in regenerating communities. Community Development Journal, 35(4), 414-424.

Kim, J. (2010): Neighborhood disadvantage and mental health: the role of neighborhood disorder and social relationships. Social Science Research, 39(7), 260-271.

Kretzmann, J. & McKnight, J. (1993). Building communities from the inside out. Chicago: ACTA Publications.

Larsen, K., Frederiksen, N. & Riemenschneider, M. (2016): Potentialer i konfliktmægling. Erfaringer med konfliktmægling som løsningsform i almene boligområder. CFBU.

Larson, R., Walker, K. & Pearce, N. (2005): A comparison of youth-driven and adult-driven youth programs: balancing inputs from youths and adults. Journal of Community Psychology, 33(1), 57-74.

Lawrence Community Works (2007): The NeighborCircle approach – a practice guide for hosts, facilitators and organizers. Lokaliseret d. 1. juni 2016 på:

http://www.lawrencecommunityworks.org/site/

Lee, A. (1998): Community arts workbook. Lokaliseret d. 1. juni 2016 på: http://www.arts.on.ca/asset363.aspx?-method=1

Lelieveldt, H. (2004): Helping citizens help themselves. Neighborhood improvement programs and the impact of social networks, trust, and norms on neighborhood-oriented forms of participation. Urban Affairs Review, 39(5), 531-551.

Li, Y., Pickles, A. & Savage, M. (2005): Social capital and social trust in Britain. European Sociological Review, 21(2), 109-123.

Lindström, M., Merlo, J. & Östergren. P. (2003): Social capital and sense of insecurity in the neighbourhood: a population-based multilevel analysis in Malmö, Sweden. Social Science & Medicine., 56(5), 1111-1120.

LGNI (Linking Generations Northern Ireland) (2012): A Review of Intergenerational Approaches to Community Safety in Northern Ireland. Lokaliseret d. 1. juni 2016 på: www.centreforip.org.uk/northernireland

Lin, N. (2001): Social Capital: A theory of social structure and action. New York: Cambridge University Press.

Lowe, S. (2000): Creating community. Art for community development. Journal of Contemporary Ethnography, 29(3), 357-386.

MacCallum, J., Palmer, D., Wright, P., Cumming-Potvin, W., Northcote, J., Brooker, M. & Tero, O. (2006): Community building through intergenerational exchange programs. Lokaliseret d. 1. juni 2016 på: http://researchrepository.murdoch.edu.au/2914/1/CommunityBuilding.pdf

Madyaningrum, M. & Sonn, C. (2010): Exploring the Meaning of Participation in a Community art project: a case study on the Seeming project. Journal of Community & Applied Social Psychology, 21(4), 358-370.

Matarasso, F. (1997): Use or Ornament? The social impact of participation in the arts. Lokaliseret d. 1. juni 2016 på: http://www.feisean.org/wp-content/uploads/Use-or-Ornament.pdf

Mathie, A. & Cunningham, G. (2003): From clients to citizens: Asset-based Community Development as a strategy for community-driven development. Development in Practice, 13(5), 474-486.

Matthews, H. (2002): Children and Regeneration: Setting an Agenda for Community participation and Integration. Children & Society, 17, 264-276.

McQueen-Thomson, D., James, P. & Ziguras, C. (2004): Promoting Mental Health & Wellbeing through Community & Cultural Development: A Review of Literature focusing on Community Festivals & Celebrations. Lokaliseret d. 1. juni 2016 på: https://www.vichealth.vic.gov.au

Mercken, C. (2003): Neighbourhood-Reminiscence. Journal of Intergenerational Relationships, 1(1), 81-94.

Mohnen, S.M., Groenewegen, P., Völker, B. & Flap, H. (2011): Neighborhood social capital and individual health. Social Science and medicine, 72(5), 660-667.

Mohnen, S.M., Völker, B., Flap, H., Subramanian, S.V. & Groenewegen, P. (2015): The Influence of Social Capital on Individual Health. Is it the neighbourhood or the Network? Soc. Indic Res., 121, 195-214.

Molitor, F., Rossi, M. & Branton, L. (2011): Increasing social capital and personal efficacy through small-scale community events. Journal of Community Psychology, 39(6), 749-754.

Movisie (2009): Method description. Community mediation. Oversat for Center for Boligsocial Udvikling fra hollandsk til engelsk. Den engelske udgave er ikke offentliggjort.

NEF (New Economics Foundation) (2008): The new wealth of time: How timebanking helps people build better public services. Lokaliseret d. 1. juni 2016 på: http://www.neweconomics.org/publications/entry/the-new-wealth-of-time

Newman, T., Curtis, K. & Stephens, J. (2003): Do community-based arts projects result in social gains? A review of the literature. Community Development Journal, 39(4), 310-322.

NHS Health Development Agency (2000): Art for health – A review of good practice in community-based arts projects and initiatives which impact on health and wellbeing. Lokaliseret d. 1. juni 2016 på: http://www.pdsw.org.uk/assets/Uploads/Breathe-Art-for-Health-good-practice-document-NHS-Health-Development-Agency-2000.pdf

Nygreen, K., Kwon, S. & Sánchez, P. (2006): Urban Youth Building Community: Social Change and Participatory Research in Schools, Homes and Community-based Organization. Journal of Community Practice, 14(1-2), 107-123.

O'Connor, B. (2013): From Isolation to Community: Exploratory Study of a Sense-of-Community Intervention. Journal of Community Psychology, 14(8), 973-991.

Ohmer, M., Meadowcroft, P., Freed, K. & Lewis, E. (2009): Community Gardening and Community Development: Individual, Social and Community Benefits of a Community Conservation Program. Journal of Community Practice, 17(4), 377-399.

Ohmer, M. & Owens, J. (2013): Using Photovoice to Empower Youth and Adults to Prevent Crime. Journal of Community Practice, 21(4), 410-433.

Ohmer, M., Warner, B. & Beck, E. (2010): Preventing Violence in Low-Income Communities: Facilitating Residents' Ability to Intervene in Neighbourhood Problems. Journal of Sociology & Social Welfare, 37(2), 161-181.

Pain, R. (2005): Intergenerational Relations and Practice in the Development of Sustainable Communities. Lokaliseret d. 1. juni 2016 på: https://lemosandcrane.co.uk/resources/ICRRDS%20intergenerationalrelations.pdf

Pawson, Ray (2006): Evidence-based Policy. A Realist Perspective. London: Sage.

Pearrow, M. (2008): A Critical Examination of an Urban-Based Youth Empowerment Strategy: The Teen Empowerment Program. Journal of Community Practice, 16(4), 509-525.

Pincock, H. (2013): Does mediation make us better? Exploring the capacity-building potential of community mediation. Conflict Resolution Quarterly, 31(1), 3-30.

Portes, A. (1998): Social capital: its origins and applications in modern sociology. Annual Review of Sociology, 24, 1-24.

Putnam, R.D. (2000): Bowling Alone, the Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster.

Putnam, R.D. (2007): E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twentyfirst Century. The 2006 Johan Skytte Prize Lecture. Scandinavian Political Studies. 30(2).

Raynes, N. & Rawlings, B. (2004): Recreating Social Capital. Journal of Intergenerational Relationships, 2(1), 6-28.

Rosenmeier, S. (2013): Den sociale kapitals fædre. I: Hegedahl, P. & Rosenmeier, S.L. (Red.), Social kapital som teori og praksis (1. udg.). København: Samfundslitteratur.

Sampson, R., Morenoff, J. & Gannon-Rowley, T. (2002): Assessing “Neighborhood Effects”: Social Processes and New Directions in Research. Annual Review Sociology, 28, 443-478.

Sampson, R., Raudenbush, S. & Earls, F. (1997): Neighborhoods and Violent Crime: A Multilevel Study of Collective Efficacy. Science, 277(5328), 918-924.

Seyfang, G. (2004): Time banks: rewarding community self-help in the inner city? Community Development Journal, 39(1), 62-71.

Sjollema, S. & Hanley, J. (2013): When words arrive: a qualitative study of poetry as a community development tool. Community Development Journal, 49(1), 54-68.

South, J. (2004): Community based arts for health: A literature review. Leeds: Metropolitan University.

Spierings, F. & Peper, B. (2002): Effects of voluntary mediation in neighbourhoods: The Dutch practice. Employee Assistance Quarterly, 18(2), 1-28.

Springate, I., Atkinson, M. & Martin, K. (2008): Intergenerational practice – a review of the literature. Lokaliseret d. 1. juni 2016 på: http://eric.ed.gov/?id=ED502358

Stafford, M., McMunn, A. & de Vogli, R. (2011): Neighbourhood social environment and depressive symptoms in mid-life and beyond. Ageing and Society, 31(6), 893-910.

Stanton, G. & Tench, P. (2003): Intergenerational Storyline Bringing the Generations Together in North Tyneside. Journal of Intergenerational Relationships, 1(1), 71-80.

Sutton, S. (2007): A Social Justice Perspective on Youth and Community Development: Theorizing the Processes and Outcomes of Participation. Children, Youth and Environments, 17(2), 616-645.

Szreter, S. (2002): The state of social capital: Bringing back in power, politics, and history. Theory and Society, 31(5), 573-621.

Taylor, P., Davies, L., Wells, P. Gilbertson, J. & Tayleur, W. (2015): A Review of the Social Impact of Culture and Sport. England: CASE – The Culture and Sport Evidence Programme.

Taló, C., Mannarini, T. & Rochira, A. (2014): Sense of Community and Community Participation: A Meta-Analytic Review. Soc Indic Res, 117, 1-28.

Teig, E., Amulya, J., Bardwell, L., Buchenau, M., Marshall, J. & Litt, J. (2009): Collective efficacy in Denver, Colorado: Strengthening neighborhoods and health through community garden. Health & Place, 15(4), 1115–1122.

Verhaeghe, P. & Tampubolon, G. (2012): Individual social capital, neighbourhood deprivation, and self-rated health in England. Social Science & Medicine, 75(2), 349-357.

Wakefield, S., Yeudall, F., Taron, C., Reynold, J. & Skinner, A. (2007): Growing urban health: community gardening in South-East Toronto. Health Promotion International, 22(2), 92-101.

Wright, R., John, L., Alaggia, R. & Sheel, J. (2006): Community based arts program for youth in low income communities. A multi-method evaluation. Child and Adolescent Social Work Journal, 23(5-6), 635-652.

BILAG

BILAG 1: SØGESTRATEGI

Det dobbelte fokus (at undersøge evidens for eksisterende forandringsteori samt at identificere nye tilgange og metoder) førte til, at vi i søgningen efter litteratur dels har gennemført systematiske søgninger i artikeldatabaser, dels har gennemført eksplorative søgninger på relevante hjemmesider og dels har gennemført håndsøgninger i forskningslitteraturen.

DE SYSTEMATISKE SØGNINGER

I forbindelse med de systematiske søgninger har vi arbejdet tæt sammen med en bibliotekar. Således er vurderingen af, hvilke søgeord med hvilken kombination af søgeord, der skal anvendes i de relevante databaser, foretaget i samarbejde mellem forsker og bibliotekar. Processen med at kombinere søgeord forskelligt er gentaget flere gange, sådan at udgangspunktet for en kortlægning som minimum er de rigtige søgeord, og at disse identificerer en række relevante videnskabelige artikler indenfor undersøgelsesfeltet. Det er bibliotekaren, som har foretaget selve søgningerne.

I de systematiske søgninger har vi udelukkende inddraget vestlig forskningslitteratur. Dvs. at denne del af søgningen er fokuseret mod forskningsresultater, der er udgivet i peer refererede tidsskrifter, og som vi identificerer via forskningsdatabasen SocIndex. Søgningerne er foretaget i sommeren 2015. Følgende søgeord er anvendt:

Søgning 1:
"Social network" OR "social capital" OR "social interaction" OR "social participation" OR "community involvement" OR "social action" OR "evaluation research" OR "user involvement" OR "co-production" OR "co-creation" OR "empowerment" OR "participation" OR "public participation" OR "social cohesion") AND ("area based" OR "community development" OR "urban community development" OR "community-based social services" OR neighbourhood* OR neighborhood* OR "area based".

Søgning 2:
"Social activities" OR Social event* OR Cultural event* OR Sport or Club* OR Café* OR "Community gardening" OR "Conflict mediation" OR "Neighbor mediation" OR "Conflict management" OR "Voluntary work" or "Volunteers in social service" or "Youth centers") AND ("area based" OR "community development" OR "urban community development" OR "community-based social services" OR neighbourhood* OR neigborhood* OR "area based".

Søgning 3:
"ABCD" OR "Asset-Based Community Development".

Den tidsmæssige begrænsning er sat til 1995 og frem. I søgningen har vi ikke en geografisk afgrænsning. Det kommer først i screeningen. Disse søgninger gav tilsammen 2148 hits.

Efter screening af abstracts blev 367 artikler udvalgt til gennemlæsning. Efter gennemlæsning af artiklerne blev 30 artikler endeligt inkluderet i kortlægningen.

HÅNDSØGNING

De inkluderede artiklers referencer blev gennemgået for at identificere andre relevante artikler. Derudover blev der gennemført søgninger på Google Scholar med relevante søgeord. Udover videnskabelige artikler fra den systematiske søgning blev der via håndsøgningen identificeret yderligere 79 videnskabelige artikler. Efter gennemlæsning af disse blev 34 artikler endeligt inkluderet.

SØGNING PÅ HJEMMESIDER

Gennem søgninger på nettet identificerede vi relevante aktører i de aktuelle lande. Disses hjemmesider blev gennemgået for at finde relevant materiale. Derudover foretog vi mere eksplorative søgninger, hvor vi anvend-

te en række generelle søgeord samt mere specifikke aktiviteter, projekter og aktører, som vi havde identificeret i forskningslitteraturen. Endelig havde vi en gruppe internationale studerende og en hollandskkyndig til at hjælpe os med at lave søgninger og oversættelser i den tysksprogede og hollandske litteratur. En liste over hovedparten af de besøgte hjemmesider findes i bilag 2.

Søgningen på hjemmesider førte til, at vi kunne inkludere yderligere 17 studier/rapporter. Derudover har vi løbende indsat links i rapporten, når der kan findes yderligere information og inspiration på hjemmesider.

Af tabellen fremgår det, hvilke søgninger der har ført til referencer i relation til aktivitetstyper.

	Systematisk	**Hånd**	**Grå**	**I alt**
Beboerarrangementer og fester	4		4	8
Community art	3	6	4	13
Intergenerationel praksis	2	3	5	10
Nabomægling	2	5	1	8
Nyttehaver	2	8		10
Timebank		1	2	3
Ungeråd og ungeorganisering	7	2		9
Effekter af soc. kap.	13	2		15
I alt	33	27	16	76

BILAG 2: OVERSIGT OVER RELEVANTE AKTØRER OG BESØGTE HJEMMESIDER

NORGE

Offentlige aktører

- Husbanken, Postboks 1404, 8002 Bodø, Norway, http://husbanken.no/
- Kommunale Boligadministrasjoners landsråd (KBL), KBL v/ Laila Finkenhagen, Porgrunn kommune, Postboks 128, 3901 Porsgrunn, Norway , http://www.kbl.kommune.no/

Forskningsinstitutioner

- Norwegian Institute for Urban & Regional Research (NIBR), Gaustadalléen 21 ,0349 Oslo, Norway http://www.nibr.no/no/
- NOVA (Norwegian Social Research), Postboks 4, St Olavs Plass, 0130 Oslo, Norway http://www.hioa.no/eng/About-HiOA/Centre-for-Welfare-and-Labour-Research/NOVA

SVERIGE

Almennyttige boligselskaber

- SABO (The Swedish Association of Public Housing), Box 474, 101 29 Stockholm, Sweden, http://www.sabo.se/Sidor/default.aspx
- MKB, box 50405, 20214 Malmö, Sweden, https://www.mkbfastighet.se/

Offentlig aktør

- Länsstyrelserna http://lansstyrelsen.se/Sv/Pages/default.aspx

ENGLAND

Fonde

- Community Development Foundation, Unit 5, Angel Gate, 320-326 City Road, London, England http://www.cdf.org.uk/
- Beth Johnson Foundation, Parkfield House, 64 Princes Road , Hartshill , Stoke-on-Trent, ST4 7JL, England, http://www.centreforip.org.uk/

Projekter – lokale og nationale

- Future Projects, 168B Motum Road, Norwich NR5 8EG, England, http://www.futureprojects.org.uk/
- Growing Wild, https://www.growwilduk.com/
- Barca-Leeds, The manor House, 259 Upper Town Street, Bramley, Leeds, LS13 3JT, England, http://barca-leeds.org/

ABCD-aktør

- Nurture Development, 2.2 Montpellier House, Montpellier Drive, Cheltenham Gloucestershire GL50 1TY, England, http://www.nurturedevelopment.org/

TYSKLAND

Projekter – lokale

- Soziale Stad, Berlin, Germany, http://www.quartiersmanagement-berlin.de/
- Über Nomadisch Grün und die Prinzessinnengarten, Forster Strasse 5, 10999 Berlin, HRB 121043 B 1, Germany, http://prinzessinnengarten.net/
- Caiju, Krüllsstrasse 3, D-12435 Berlin, Germany, http://www.caiju.de/

Community center

- Nachbarschaftheim Schönberg, Holsteinische Strasse 30, 12161 Berlin, Germany, https://www.nbhs.de/startseite/

Fonde

- Stiftung Mitarbeit, Ellerstrasse 67, D-53119 Bonn, Germany, http://www.mitarbeit.de/

Forskningsinstitutioner

- ISAB-Institut, Institute for Sociological Analyses and Consultancy, Stiftweg 1, 54470, Bernkastel-Kues, Germany, www.isab-institut.de
- Federal Institute on Building Urban Affairs and Spatial Development (BBSR), Bonn, Germany, http://www.bbsr.bund.de/BBSR/EN/Home/homepage_node.html

HOLLAND

- Movisie - Netherlands centre for social development, Utrecht, Holland, https://www.movisie.com/
- Groen Dichterbij, Holland, http://www.groendichterbij.nl/

Projekter – lokale

- WijkCoach, Laakoulevard 314, 3825 KL Amersfoort, Holland, http://www.wijkcoach.nl/
- Doneja, Ferdinand Huijckstraat 8, 1061 HW Amsterdam, 06-53694859, Holland, https://amsterdam.jekuntmeer.nl/sociale-kaart/doenja-1046

Forskningsinstitutioner

- Erasmus University Rotterdam, CIMIC (Citizenship Migration and the City), CIMIC, Erasmus University, Sociology Department, T15-54, P.O. Box 1738, 3000 DR Rotterdam, Holland, http://www.cimic-eur.com/
- Tilburg University, Tilburgse School voor Politiek en Bestuur, Warandelaan 2, 5037 AB Tilburg, Holland, https://www.tilburguniversity.edu/

.

CANADA

Community center

- St. Stephan's Community House, Toronto, Canada http://www.sschto.ca/Home
- Kiwassa, 2425 Oxford Street, Vancouver B.C V5K 1M7, Canada, http://www.kiwassa.ca/
- North York Community House, 700 Lawrence Ave. W., Suite 226 Toronto, ON M6A 3B4, Canada, http://www.nych.ca/
- Toronto Neighbourhood Centres, Toronto, Canada, http://neighbourhoodcentres.ca/

Community art

- Ontario Art Council, 121 Bloor Street East, 7 th floor, Toronto, Canada, http://www.arts.on.ca/page11.aspx

Offentlig aktør

- Halifax Regional Municipality, PO Box 1749, Halifax, NS, B3J 3A5, Canada, http://www.halifax.ca/home/

USA

Forskningsinstitution & ABCD-aktør

- The Asset-Based Community Development Institute Northwestern University, 1813 Hinman Avenue Evanston, IL 60208, USA, http://www.abcdinstitute.org/index.html

Community center/community-initiativer

- Community Action House, 345 W 14th St, Holland, MI, 49423, USA http://www.communityactionhouse.org/
- Goddard Riverside Community Center, 593 Columbus Avenue, New York, NY 10024, USA http://www.goddard.org/index.php
- Lawrence CommunityWorks, 168 Newbury Street Lawrence, MA 01841, USA http://www.lawrencecommunityworks.org/site/

Settlement

- University Settlement, 184 Eldridge Street, New York, NY 10002, USA http://www.universitysettlement.org/us/

Aktører som bistår/kvalificerer øvrige organisationer

- The Forum for Youth Investment, The Cady-Lee House, 7064 Eastern Avenue, NW, Washington DC 20012, USA, http://forumfyi.org/
- Grassroot Grantmakers, PO Box 9069, Denver, CO 80209, USA, http://www.grassrootsgrantmakers.org/
- Institute for Community Peace, 410 4th street, NE, Washington DC, USA http://instituteforcommunitypeace.org/icp/gp.aspx?pg=product
- Funders' Collaboretive on Youth Organizing, 20 Jay Street, Brooklyn NY 11201, USA http://www.fcyo.org/

Intergenerationel aktør

· Generations United, 25 E Street NW, 3rd Floor , Washington, D.C. 20001, 202-289-3979, USA, http://www.gu.org/HOME.aspx

Projekter

· The Food Project, 10 Lewis Street, Lincoln, ma 01773, USA, http://thefoodproject.org/

BILAG 3: OVERSIGT OVER LITTERATUR OM EFFEKTER AF SOCIAL KAPITAL

Forfatter	Titel	Årstal	Type studie	Land	Type udgivelse	Søgning
Brisson, D.	Testing the Relationship of Formal Bonding, Informal Bonding, and Formal Bridging Social capital on Key Outcomes for Families in Low-Income Neighbourhoods	2009	Survey fra Annie E. Casey Foundation. Ca. 6000 besvarelser. Regressionsanalyse.	USA	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Brisson, D. & Usher, C.	Bonding Social Capital in Low-Income Neighborhoods	2005	Baseret på Annie E. Caseys Making Connections-initiativ, hvor der indgår en spørgeskemaundersøgelse. I undersøgelsen indgår i gennemsnit 16 besvarelser fra 413 boligområder. Regressionsanalyser.	USA	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Dallago, L., Perkins, D.D., Santinello, M., Boyce, W., Molcho, M. & Morgan, A.	Adolescent Place Attachment, Social Capital, and Perceived Safety: A Comparison of 13 Countries	2009	Kvantitativt studie baseret på spørgeskemaer blandt 15-årige i 13 europæiske lande. Komparativt mellem lande. Undersøger korrelationer mellem stedstilknytning, social kapital og safety.	13 europæiske lande	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
De Clerco, B., Vyncke, V., Hublet, A., Elgar, F.J., Ravens-Sieberer, U., Currie, C., Hooghe, M., Leven, A. & Maes, L.	Social Capital and social inequality in adolescents' health in 601 Flemish communities: A multilevel analysis	2012	Baseret på en spørgeskemaundersøgelse blandt belgiske skolebørn i 601 boligområder. Artiklen undersøger, hvorvidt børnenes selvvurderede sundhedstilstand og trivsel, når der kontrolleres for individuelle faktorer, er afhængige af boligområdet.	Belgien	Videnskabelig artikel	Håndsøgning
De Donder, L., De Witte, N., Buffel, T., Dury, S. & Verté, D.	Social Capital and Feelings of Unsafety in Later Life: A Study on the Influence of Social Networks, Place Attachment, and Civic Participation on Perceived Safety in Belgium	2012	Survey blandt 25.000 personer på 60 år og derover. Der er ikke særligt fokus på udsatte boligområder.	Belgien	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Diez Roux, A. V. & Mair, C.	Neighborhoods and health	2010	Systematisk gennemgang af forskning om boligområdets betydning for fysisk og mental sundhed.		Videnskabelig artikel	Håndsøgning

Kim, J.	Neighborhood disadvantage and mental health: the role of neighborhood disorder and social relationships	2010		USA	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Lelieveldt, H.	Helping citizens help themselves. Neighborhood improvement programs and the impact of social networks, trust, and norms on neighborhood-oriented forms of participation	2004	Artiklen analyserer sammenhænge mellem social kapital og deltagelse i boligområde i et hollandsk boligsocialt program baseret på en spøgeskemaundersøgelse blandt 307 beboere.	Holland	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Li, Y., Pickles, A. & Savage, M.	Social Capital and Social Trust in Britain	2005	British Household Panel Survey, 5000 husstande og 10.000 individer indgår.	UK	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Lindström, M., Merlo, J. & Östergren. P	Social capital and sense of insecurity in the neighbourhood: a population-based multilevel analysis in Malmö, Sweden	2003	Baseret på en survey. 3000 besvarelser fordelt på 68 boligområder indgår.	Sverige	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Mohnen, S.M., Groenewegen, P., Völker, B. & Flap, H.	Neighborhood social capital and individual health	2011	Analysen er baseret på en spørgeskemaundersøgelse med 61.235 respondenter i 3273 hollandske boligområder.	Holland	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Mohnen, S.M., Völker, B., Flap, H., Subramanian, S.V. & Groenewegen, P.	The Influence of Social Capital on Individual Health. Is it the neighbourhood or the Network?	2015	Effektmåling baseret på spørgeskemaer.	Holland	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Stafford, M., McMunn, A & de Vogli, R.	Neighbourhood social environment and depressive symptoms in mid-life and beyond	2011	Analyserer sammenhænge mellem symptomer på depression og social kapital blandt personer over 50 år.	England	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Taló, C., Mannarini, T. & Rochira, A.	Sense of Community and Community Participation: A Meta-Analytical Review	2014	Forskningsoversigt. 23 artikler er inkluderet. Kvantitative studier. Statistisk syntese.	Vestlige verden inkl. Israel	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Verhaeghe, P. & Tampubolon, G.	Individual social capital, neighbourhood deprivation, and self-rated health in England	2012	Artiklen analyserer sammenhænge mellem social kapital – både på boligområdeniveau og individuelt – og selvvurderet sundhed, gennem spørgeskemaer.	England	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning

BILAG 4: OVERSIGT OVER ANVENDT LITTERATUR TIL NABOMÆGLING

Forfatter	Titel	Årstal	Type studie	Land	Type udgivelse	Søgning
Charkoudian, L.	Giving Police and Courts a Break: The Effect of community mediation on decreasing the use of police and court resources	2010	Effektstudie baseret på selvrapporterede data.	USA	Videnskabelig artikel	Håndsøgning
Charkoudian, L. & Bilick, M.	State of Knowledge: Community Mediation at a Crossroads	2015	Litteratur-review samt undersøgelse af amerikanske community mediation centers. Hovedsageligt deskriptiv.	USA	Videnskabelig artikel	Håndsøgning
De Jong, W.	Neighborhood-centered conflict mediation in the Netherlands: An instrument for social cohesion-part II	2001	Evaluering af forsøgsprojekt. Opfølgning på 96 mæglingsforløb.	Holland	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Hedeen, T.	The Evolution and Evaluation of Community Mediation	2004	Samler erfaringer fra en række amerikanske community mediation-centre.	USA	Videnskabelig artikel	Håndsøgning
Movisie	Method description. Community mediation	2009	Metodebeskrivelse.	Holland	Guide	Grå
Ohmer, M., Warner, B. & Beck, E.	Preventing Violence in Low-Income Communities: Facilitating Residents' Ability to Intervene in Neighbourhood Problems	2010	Aktionsforskning. Et pilotstudie af en metode, som afprøves i et område i Georgia. Casestudie af udviklingsprojekt inkl. før- og eftermåling blandt deltagere via spørgeskema. Dog kun baseret på 16 besvarelser, derfor begrænset udsigelseskraft.	USA	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Pincock, H.	Does mediation make us better? Exploring the capacity-building potential of community mediation	2013	Kvalitativt studie i to organisationer. Fokusgrupper og interviews med 40 mæglere og 31 personer, som har anvendt community mediation. Kun interview et stykke tid efter mægling – intet før. Ingen kontrolgruppe.	Canada	Videnskabelig artikel	Håndsøgning
Spierings, F. & Peper, B.	Effects of voluntary mediation in neighbourhoods: The Dutch practice	2002	Evaluering af to community mediation-projekter i Holland. Kvantitative og kvalitative analyser af forskellige typer af effekter.	Holland	Videnskabelig artikel	Håndsøgning

BILAG 5: OVERSIGT OVER ANVENDT LITTERATUR OM BEBOER-ARRANGEMENTER

Forfatter	Titel	Årstal	Type studie	Land	Type udgivelse	Søgning
Dean, L., Hillier, A., Chau-Glendinning, H., Subramanian, S., Williams, D. & Kawachi, I.	Can you party your way to better health? A propensity score analysis of block parties and health	2015	Kvantitativ undersøgelse, baseret på ca. 1000 spørgeskemabesvarelser blandt beboere i 381 boligområder.	USA, Philadelphia	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Gillett, S.	A Neighbourhood Based Youth Engagement Practice Story	2010	Kvalitativt casestudie.	Canada, British Columbia	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Lawrence Community Works	The NeighborCircle approach – a practice guide for hosts, facilitators and organizers	2007	Guide	USA	Guide	Grå
Lee, A.	Community arts workbook	1998	Canada	Guidebog	Guidebog	Grå
Matarasso, F.	Use or Ornament? The social impact of participation in the arts	1997	Stort studie af 90 community art-projekter. Interviews, fokusgrupper og spørgeskemaundersøgelser.	UK	Rapport	Grå
McQueen-Thomsom, D., James, P. & Ziguras, C.	Promoting Mental Health & Wellbeing through community and cultural development: A Review of Literature focusing on Community Festivals & Celebrations	2004	Forskningskortlægning.	Studiet er	Rapport	Grå
Molitor, F., Rossi, M., Branton, L. & Field, J.	Increasing Social Capital and Personal Efficacy Trough Small-Scale Community Events	2011	Kvantitativt studie baseret på interview med 538 forældre. Forældre har alle modtaget en serviceydelse fra First 5 Sacramento.	USA, Californien	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
O'Connor, B.	From isolation to community: Exploratory Study of a Sense-of-Community intervention	2013	Mixed methods-evaluering af lille pilotprojekt.	USA	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning

BILAG 6: OVERSIGT OVER ANVENDT LITTERATUR OM INTER-GENERATIONELLE AKTIVITETER

Forfatter	Titel	Årstal	Type studie	Land	Type udgivelse	Søgning
Alcock, C., Camic, P., Barker, C., Haridi, C. & Raven, R.	Intergenerational Practice in the Community: A Focused Ethnographic Evaluation	2011	Kvalitativ evaluering og metodebeskrivelse af konkret intergenerationel praksis.	UK	Videnskabelig artikel	Håndsøgning
Boström, A.	Intergenerational Initiatives in Sweden	2004	Vurderer behov for og potentialet i intergenerationel praksis.	Sverige	Videnskabelig artikel	Håndsøgning
Granville, G.	A Review of Intergenerational Practice in the UK	2002	Kortlægning af Intergenerationel praksis i UK. Opsamling af potentiale, udfordringer og gode råd samt cases. Baseret på 60 cases.	UK	Rapport	Grå
Linking Generations Northern Ireland	A Review of Intergenerational Approaches to Community Safety in Northern Ireland	2012	Kortlægning og erfaringsopsamling af intergenerationel praksis i Nordirland.	Nordirland	Rapport	Grå
MacCallum, J., Palmer, D., Wright, P., Cumming-Potvin, W., Northcote, J., Brooker, M. & Tero, O.	Community building through intergenerational exchange programs	2006	Litteraturstudie og casestudier. På baggrund af international litteratur og casestudier peges på gode modeller for IP. Ikke alt er forankret i boligområder.	Australien	Rapport	Grå
Mercken, C.	Neighborhood Reminiscence	2003	Kvalitativ evaluering og metodebeskrivelse af konkret intergenerationel praksis.	Holland	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Pain, R.	Intergenerational Relations and Practice in the Development of Sustainable Communities	2005	Opsamling af potentiale og erfaringer med intergenerationel praksis.	UK	Rapport	Grå
Raynes, N. & Rawlings, B.	Recreating Social Capital	2004	Evaluering af pilotprojekt. Begrænset datagrundlag.	UK	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Springate, I., Atkinson, M. & Martin, K.	Intergenerational practice – a review of the literature	2008	Forskningsoversigt. 43 tekster er inkluderet.	Hovedsageligt med fokus på UK, men også internationale tekster.	Rapport	Grå
Stanton, G. & Tench, P.	Intergenerational Storyline Bringing the Generations Together in North Tyneside	2003	Casestudie.		Videnskabelig artikel	Håndsøgning

BILAG 7: OVERSIGT OVER ANVENDT LITTERATUR OM TIMEBANK

Forfatter	Titel	Årstal	Type studie		Type udgivelse	Søgning
Boyle, D.	The Potential of Time Banks to Support Social Inclusion and Employability. An investigation into the use of reciprocal volunteering and complementary currencies for social impact	2014	Litteraturstudie og en række casestudier.	EU	Rapport	Grå
The New Economics Foundation	The new wealth of time: How timebanking helps people build better public services	2008	Guide og anbefalinger.	UK	Rapport	Grå
Seyfang, G.	Time banks: rewarding community self-help in the inner city?	2004	Dybdegående casestudie baseret på kvantitative og kvalitative data.	UK	Videnskabelig artikel	Håndsøgning

BILAG 8: OVERSIGT OVER ANVENDT LITTERATUR OM NYTTEHAVER

Forfatter	Årstal	Titel	Type studie	Land	Type udgivelse	Søgning
Alaimo, K., Reischi, T. & Allen, J.	2010	Community gardening, neighborhood meetings and social capital	En kvantitativ analyse baseret på spørgeskemaer i en række boligområder med og uden community garden (N=1916).	Michigan, USA	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Armstrong, D.	2000	A survey of community gardens in upstate New York: Implications for health promotion and community development	En kvantitativ analyse baseret på spørgeskemaer blandt koordinatorer af 20 programmer, som tilsammen koordinerer 63 community gardens. Dvs. et relativt lille antal besvarelser, som til gengæld dækker mange haver. Vurderinger af effekter snarere end effekter.	NY, USA	Videnskabelig artikel	Håndsøgning
Draper, C. & Freedman, D.	2010	Review and analyses of the benefits, purposes, and motivation associated with community gardening in the United States	Systematisk review af studier om gevinster, hensigter og motivation for community gardens i USA. Inkluderer både studier om social kapital, netværk og sundhed, og studier om community gardens både på land og i by. Dog kun studier om haver i USA. Forskellige typer studier fra reviews og effektstudier til kvalitative casestudier er inkluderet. 55 artikler er inkluderet.	USA	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Firth, C., Maye, D. & Pearson, D.	2011	Developing "community" in community garden	Komparativt kvalitativt studie af to cases: en place-based og en ikke place-based nyttehave.	UK	Videnskabelig artikel	Håndsøgning
Glover, T.	2004	Social Capital in the Lived Experiences of Community Gardeners	Narrativ analyse i et casestudie.	USA	Videnskabelig artikel	Håndsøgning
Glover,T., Shinew, K. & Parry, D.	2005	Association, Sociability, and Civic Culture: The Democratic Effect of Community Gardening	Kvantitativ analyse baseret på en spørgeskemaundersøgelse blandt ledere (91) og deltagere (100) i forskellige community gardens.	USA	Videnskabelig artikel	Håndsøgning
Guitart, D., Pickering, C. & Byrne, J.	2012	Past results and future directions in urban community garden research	Systematisk review af studier fra hele verden – både kvantitative og kvalitative. Inkluderer 89 studier.	Hovedsageligt fra USA, men også fra Europa, Afrika og Sydamerika	Videnskabelig artikel	Håndsøgning

Ohmer, M., Meadowcroft, K., Freed, K. & Lewis, E.	2009	Community Gardening and Community Development: Individual, Social and Community Benefits of a Community Conservation Program	Mixed methods. Dels 48 dybdegående interviews med frivillige og andre aktører, dels 258 spørgeskemabesvarelser fra frivillige og dels 201 spørgeskemabesvarelser fra andre aktører. Selvvurderede effekter.	Western Pennsylvania, USA	Videnskabelig artikel	Håndsøgning
Teig, E., Amulya, J., Bardwell, L., Buchenau, M., Marshall, J. & Litt, J.	2009	Collective efficacy in Denver, Colorado: Strengthening neighborhoods and health through community garden	Kvalitativ analyse baseret på interviews med 67 garden leaders eller community gardeners i 29 forskellige haver.	USA	Videnskabelig artikel	Håndsøgning
Wakefield, S., Yeudall, F., Taron, C., Reynold, J. & Skinner, A.	2007	Growing urban health: community gardening in South-East Toronto	Casestudie: fokusgruppe-interviews, kvalitative interviews og observationer af nyttehaver i Toronto.	Canada	Videnskabelig artikel	Håndsøgning

BILAG 9: OVERSIGT OVER ANVENDT LITTERATUR OM COMMUNITY ART

Forfatter	Titel	Årstal	Land	Type studie	Type udgivelse	Søgning
Breitbart, M. & Kepes, I.	The YouthPower Story: How Adults Can Better Support Young People's Sustained Participation in Community-Based Planning	2007	USA	Kvalitative casestudier.	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Kay, A.	Art and community development: the role the arts have in regenerating communities	2000	Skotland	Mixed methods-evaluering af fire projekter.	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Lee, A.	Community arts workbook	1998	Canada	Guidebog	Guidebog	Grå
Lowe, S.	Creating community. Art for community development	2000	USA	Mixed methods-evaluering af to projekter med i alt 100 deltagere.	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Madyaningrum, M. & Sonn, C.	Exploring the Meaning of Participation in a Community art project: a case study on the Seeming project	2010	Australien	Kvalitativt casestudie.	Videnskabelig artikel	Håndsøgning
Matarasso, F.	Use or Ornament? The social impact of participation in the arts	1997	UK	Stort studie af 90 community art-projekter. Interviews, fokusgrupper og spørgeskemaundersøgelser.	Rapport	Grå
Newman, T., Curtis, K. & Stephens, J.	Do community-based arts projects result in social gains? A review of the literature	2003	Vestlige verden	Review, der inkluderer otte studier.	Videnskabelig artikel	Håndsøgning
NHS	Art for health – A review of good practice in community-based arts projects and initiatives which impact on health and wellbeing	2000	UK	Forskningsreview og casestudier af good practice.	Rapport	Grå
Ohmer & Owen	Using photovoice to empower youth and adults to prevent crime	2013	USA	Casestudie.	Videnskabelig artikel	Håndsøgning
Sjollema, S. & Hanley, J.	When words arrive: a qualitative study of poetry as a community development tool	2013	Canada	Kvalitativ undersøgelse af fire poesigrupper.	Videnskabelig artikel	Håndsøgning
South, J.	Community based arts for health: a literature review	2004	UK	Forskningskortlægning	Paper	Håndsøgning

Taylor, P., Davies, L., Wells, P., Gilbertson, J. & Tayleur, W.	A review of the Social Impacts of Culture and sport	2015	Vestlige verden	Forskningsreview.	Rapport	Grå
Wright, R., John, L., Alaggia , R. & Sheel, J.	Community based arts program for youth in low income communities. A multi-method evaluation	2006	Canada	Effektstudie med kontrolgruppe.	Videnskabelig artikel	Håndsøgning

BILAG 10: OVERSIGT OVER ANVENDT LITTERATUR OM UNGERÅD

Forfatter	Titel	Årstal	Type studie	Land	Type udgivelse	Søgning
Breitbart, M. & Kepes, I.	The YouthPower Story: How Adults Can Better Support Young People's Sustained Participation in Community-Based Planning	2007	Kvalitative casestudier.	USA	Videnskabelig artikel	Systematisk Søgning
Christens, B. & Dolan, T.	Interweaving Youth Development, Community Development, and Social Change Through Youth Organizing	2011	Casestudie af en indsats i et boligområde. Casen er udvalgt som et best practice-eksempel. Kvalitative interviews med unge og voksne relateret til projektet. Det fremgår ikke, hvor mange der er blevet interviewet.	USA	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Gillett, S.	A neighbourhood based youth engagement practice story	2010	Beskriver erfaringer fra et projekt i et boligområde med fokus på inddragelse af unge.	Canada	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Jenings, L., Parra-Median, D., Hilfinger-Messias, D. & McLoughlin, K.	Toward a Critical Social Theory of Youth Empowerment	2006	Kvalitativt studie af fire ungdoms-empowerment-programmer.	USA	Videnskabelig artikel	Håndsøgning
Larson, R., Walker, K. & Pearce, N.	A comparison of youth-driven and adult-driven youth programs: balancing inputs from youths and adults	2005	Fire kvalitative casestudier.	USA	Videnskabelig artikel	Håndsøgning
Matthews, H.	Children and Regeneration: Setting an Agenda for Community participation and Integration	2002	Kvalitativ erfaringsopsamling fra en række programmer.	UK	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Nygreen, K., Kwon, S. & Sánchez, P.	Urban youth building community: Social Change and Participatory research in schools, homes and community-based organization	2006	Aktionsforskning i tre forskellige projekter. Samler erfaringer på tværs.	USA	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Pearrow, M.	A critical examination of an urban-based youth empowerment strategy: The teen empowerment program	2008	En evaluering af et program, der er implementeret i en række amerikanske byer. Empirien for evalueringen er beskrivelsen af programmet. Der er ikke interviews eller lignende empiri.	USA	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning
Sutton, S.	A Social Justice Perspective on youth and Community Development: Theorizing the Processes and Outcomes of Participation	2007	Undersøgelse af 88 ungdomsprogrammer. Bygger bl.a. på survey blandt projektledere.	USA	Videnskabelig artikel	Systematisk søgning